

Č A S O P I S

MAĆICY SERBSKEJE

1882.

Redaktor:

M i c h a į H o r n i k .

Létnik XXXV.

B u d y Š i n .

Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Džiwna róža.

Bajka wot *Radyserba*.

I.

Běštaj kral a kralowa —
Tak so pójne basnička.
Běštaj staraj stulenaj,
Jeńčkoh' syna měještaj.
Z hory hladajo na kraj
W złotym hrodze bydleštaj.
Na wuměnk bě z nimaj čas,
Kopu lět bě nimo kwas.
A byé rady chcyštaj nět
Wona wowka a wón džed.
A tón kralic, jeju syn
Młodženc šwarny běše ždyn.
Nadobny a rychły bě,
Rjanki za nim džechu wše.
So při kóždym zetkanju
Mjedowe z nim činjachu.
Kóžda liška směwkata
Z nim by rad so liznyła.
Knježk je hewak holci dótk,
Žónkański ma pječa słód़k;
Wón pak nimo hladajey
Ze žanej so njeskobny,
Rjanolenkam wujě w skok,
Njepokukny na tón bok.
W krajach k lěwom', k prawemu
Kralam džowki kćejachu.
Woni swoje kralički
Rad jom' chcychu wudaći.
Duž na wulku kołbasu
Rjeńkolo joh' prošachu.

A bě domojkhowanka,
Prošachu joh' bjez kónca.
A na sankach póstnicy
Bě wón słódko prošeny.
Same z ručku bělkeju,
Kralički jom' pječechnu
Z woliom a na butře
Bliny, blincy dobruške.
A te matki z lesnoscu
Lubočinki cydžachu;
Je te džowki do wina
Lijachu za kralica.
Podarmo pak, podarmo
Wosta wše to ţojenjo.
Nan jom' junu zazběhný:
„Šwarny ženich dawno sy.
Jěchaj, dojědž na ženitwu,
Wubjeŕ sebi njewjestu.
Wotpočinka zachcyło
Hižo dawno je mi so!“
Kralic pak so njepoda
Ni do woza, na konja.
Mutny khodžo po haju
Njechaše na ženitwu.
Čmowa bě mu mrokowa
Do wobliča stupiła.
Kurinu a zwěrinu
Njerodžeše k wobjedu.
Kapki wina njewopta,
Wody lipny lědoma.

Wječor brodžo w zahrodže
 Černiróže nuchaše.
 Zamysleny sydajo
 Bě samlutki najradšo.
 Kročo hłowu pojsnywši
 Blědnješe wón do woči.
 Wšitcy ludžo widžachu,
 Zo ma bědu potajnu.
 Prjedy bě wón honitwař,
 Ržeſtaj před nim wjelk a bar.
 Z jeho khrobłych honitwow
 Hród bě połny kožuchow.
 Nětko pak wón njepřimnu
 Hundro, prok a lebiju.
 W holi džiwja zwěrina
 Rejwaše kaž kołwrotna.
 Z lěſa nosy tykajo
 Wošcerješe khroble so. —
 Nan duž poča prašejo:
 „Powjez, što nam zechce to?
 Prjedy spěšny wuropink
 Nětko čahaš khory šlink.
 Wuznaj, što će pokhmurja —
 Abo zhinješ do rowa!“
 Kralic rjekny z boloséu:
 „To wšak hnydy wotewrju:
 Džalo je mi wóndy so
 Wjeledžiwne soničko.
 Wo snje widžach holičku
 Přemo hwěžki luboznú.
 Rjanu róžu měješe,
 Sama bě pak přez róže.
 Wotučiwiši zanuchnych
 Džiwniej wónje słodki dych.
 Nětk mje boli wutroba,
 Za tym holčom žedžu ja.
 Nihdze žane na swěće
 Tajke tola njebudže.
 Njech tež swěty přečaham,
 Tajkoh' tola njenamkam.
 Najebać mi kralestwo,
 Nimamli to holičo!“
 Nan sej mjelčo pomysli:
 To wšak chcu či wuhnači.

Wón mu koni darješe,
 Lěpše njejsu na swěće.
 Mjez dobrymi brónjemí
 Mječ mu sławny wobradži.
 Džeše: „Zebjeř sylnik so,
 W bitwach sławu pytajo.
 Wójna z časa zastarskoh'
 Kralowske je rjemjesło.
 Hdyž do wójny počechnješ,
 Khmurne mysle wotbudžeš!“ —
 Kralica so njejimny
 Hłós na wójnu wabity.
 „Hdyž mje nichtó njekała,
 Přečo dyrbjał kałać ja?
 Haj, by so štó do mnje dał,
 Hłowu bych mu hnydom séeł.
 Hewak točić čłowsku krej
 Rjemjesło to za mnje njej”.
 Stóž je mysle wjelčeje,
 Tón njech wójnu zapóčenje!“
 Kralic dale hinješe,
 Zblědowaše do smjerće.
 Stary kral duž přikaza:
 „Lěkarjo njech přińdzeja!
 Hnydy prajće, lěkarjo,
 Štoha tu by pomhało?
 Kotryž jemu dopomha,
 Kórey złotkow dostawa!“
 Woni nosy zběhajo
 Prašachu so na wšitko,
 Skradžu na so mikachu,
 Jednajo po łaćansku,
 Séalowachu ramjenja
 Pohladujo do wjeřcha.
 Njeběchu sej mudri dosé
 A jim hordło poča rosé.
 Kral tón rozšepjéri so:
 „Duž dha ryče, hepjeljo!
 Kórey złotkow to džě njej”,
 Jako mucha hłódnom' psej!“
 Duž dha jedyn započa,
 Druhi druhu radu da,
 Třeći třeče radžeše,
 Štwórty zaso hinaše.

Skoro při wšém radženju
Do pukow so zwadžichu.
Kral so poslez domasa,
Zo njej' žana wurada.
Ničo prawe njezhoni,
Hłowa so jom' zawjeréi.
A z tym złotym sceptarjom
Wón jich njemdry wuhna dom.
Kórdi-mórđi, što dha nět?
Je dha hłupy cyły swět?
Njewě nichtó pomocy
Za te wulke pjenjezy? —
Stara baba bydleše
Pod hromom we škałobje.
Ta bě znata mudrica,
W wjele wěcach wustojna.
Póslí po nju příndžechu
Skićo złotu hromadu.
„Kraleyc ée skazuja,
Žo by radu radžila!“ —
Kral ji nuzu wuskorži,
Wona ducy wotmolwi:
„Nó wšak tola jejkolej!
To dzě žana éeža njej'.
Z cyłych krajow knježnički
So njech zeńdu z róžemi.
Ta z najrjeńšej róžičku
Zahoji tu wutrobu!“
Baje baje basničku —

To šće dołhe kusy su.
Kral da wukaz napisać,
Po krajach w skok rozesłać.
Do wšich stronow póslojo
Jěchachu duż wokoło —
Nowy wukaz kralowy
Na wše hrody nošicy.
W bělých listach steješe
Pismo rjane złotuške:
„Za lěto najdlějši džen
Knjez mój syn b'dze nawożeń.
Ze wšoh' kraja knježnički
Přijědu njech z róžemi.
Kotraž změje najrjeńšu,
Budže jemu z njewjestu!“
Luby pomhaj! kajke to
We wšem ludže džiwanjo!
Kajka hara wo róže!
Róži, róži plahujée!
Jězdnych pósłow sćelechu
Horje k čopłom' połodnju.
Tam su lěsy róžowe
K njebju horje wonjate.
Do złoćanych sudobjow
Nasadźachu różeńkow.
Přiliwachu smjetanu,
Pupki z winom krjepjachu.
Wot ranja do wjećora
Kukachu, hač njekćěja.

II.

Baje baje basničku —
Druhu dželbu zanjesu.
Za horu bě mała wjes,
Tam je kačor jejo znjesł.
Pod lipu na kóncu wsy
Běše domik stajeny.
Syrota tu bydleše,
Pěkne holčo khuduške.
To bě duška éichomna
Z mjenom Tujka, Tujawka.
Želeše wo mačeńku,
Měješe nět macochu.

Nan bě zajěł na prečki
Z kołmazu a hribami.
Druhdý wšak su macochi
Dobroćiwe mačeńki;
Ta pak běše njemdrica,
Hłupa skupa čwileńka.
Wsędńje hórke trapjenje
Tujka wutrać dyrbješe.
Na šćernišeu bosy pasé
A ze zrěbi židu přasé.
Macośinej nozy myé
A šće hošowana byé.

Při tym njedź'lu syr'watku,
Suche kulki z kulšieu.
Tola přemo lilije
Rjane bě ji bjezwoče.
A ji ličcy kćěještěj —
Nihdže tajkich róži njej'.
Fijałka ta wonjeńka
Kće za płotom poniżna.
Ty pak jeje njepytnješ,
Hladaé na tulpany dčeš.
Tujku runu fijałcy
Wóčko muške njepytny.
Hólčina za holčkami
Přeco lubje kukoli;
Za njej njewohladny so
Ženje žane pacholo.
Ducy ke mší, wote mší
Hladachu za pyšnymi.
Macocha ji swarliwa
Hidnych wudmow nadawa.
Herjekaše z njemdrośeu,
Pohorsicy trapjeńcu.
Tujka čicho nošeše
Přesćěhu a tyšenje.
A we sebi pokojna
Dzělaše kaž mrowička.
Po swjatoku w směrkanju
Drypotasę po wodu.
Jako sorna spłošiwa
Njepohladny do boka.
Za njej złobna macocha
Škrékotaše škrékawa:
„Drzechmo, zo so njeb'dzés dlié!
Wohidna maš w skoku hić!“
A ta ščežka do studnje
Nimo murje wjedžeše.
Za murju bě rownišco,
Rowy zběhachu tam so.
W snadnym rowje při muri
Běchu mać ji khowali.
Tujka druhdy z wrótkami
K lubom' rowej doskoči. —
Junu wjedor njedzelu
Spjefchła běše k rowej tu.

Róžow pjeńck bě sadziła,
Krjepiła jón sylzojta.
Potom ruci styknusi
Zdychowała při sebi. — —
Runje tak tež tehdoma,
Hdyž bě kralec witawa.
Kryte wozy na horu
Hitarachu z hordosću.
W prědku, zadku pacholjo
Wjeráchu na konjoch so.
Z woknow hroda do kraja
Błyskachu žno swěcow sta. —
Tujka w směrkach při rowje
Na tón różeńk hladaše.
A taj bołaj wodowaj
Z boka rowa steještaj.
Janske muški miškrachu
Złote so po rownišcu.
A na zady kerjaška
Sołobik ji zaspěwa.
Różeńk róže měješe,
Słódke lube rjanuške.
A te róże wonjachu
Po tym cyłym rownišeu.
K Tujawcy so khilejo
Šeptachu ji strowjenčko.
Wona wshitke pomajka,
Nasrěba so wonjenja.
„Dobru nóc, wy róžek!“
Kéjée lubej maćeri.
Dobru nócku, maćefka!
Swarje na mnje čakaja!“ —
Z dobom při njej zjewi so
Dziwne šere žonjatko.
To bě džiwna sonina,
Šeru płachtu wodzeta.
„Lube žatko, njeboj so!
Wěšci tebi zboženko.
Budžešli mje posłuchać,
Njebudžeš so nihdy kać!
Twoja njeboh maćefka
Běše pěkna wutroba.
Ty hać dotal poruno
Sy mi była pěknuško.

Bělke drasty njesu ēi,
Pyšne črije na tupki.
Wuhotuj so přistojna
Jako rjeňša njewjesta.
Na tu drastu swéčatu
Wodźej so tu płachčíčku.
Pačosna ta zwjeřchula
Njeh ēi drastu spotaja.
Jeje njewotwodźej so,
Hač ēi spadnje wot samoh'.
Hlaj tu róża kćěje ēi
Ze złotymi kromkami.
Tule z waha wotleń sej
Z ručku čistej pocćiwej.
Z njej do hrodu kralowoh'
Dži a khroble njeboj so!" —
Něštožkuli wukaza
Dale šée ta staruška.
Před wočomaj zhubi so,
Wostajiwši holatko.
W wulkich wrotach hrodowych
Běše homla piskatych.
Z hońtwařskimi róžkami
Piskotachy wjeseli.
Škrjebotajo witachu
Kryte wozy do hrodu.
Tujka příndzé ponižna
Njewitana do hroda.
Piskarjo so smějachu,
Njewitachu z piskom ju.
„Hy te khudne pilatko
Pěši dróhu wači so.
Tajke žatko štoha te
Štoha tola te jow chce?
Te džě čeledź kralowa
Z duri nazad pokaza!" —
Tujka něma z durjemi
Do toh' hrodu zastupi.
Wulka stwica złoćana
Pychow běše połnička.
W knjezej krasnej zahrodźe
Steja kwětki najrjeňše.
Hłowički jim w wětričku
Kiwkajo so tuleju.

Směwkolate lubički
Šepotaja w žadosći.
Tak te hlojčki paničkam
Klonjachu so sem a tam.
Kajke bleski, bliskanja,
Błyskorjenja, swětleška!
Wóčka stróżowachu so
Tajkoh' raja debjenoh'.
A do teho hercojo
Hudžachu jim prezpolo.
Kak te smyki dželachu
Pyšne hłosy k wjeselu!
Wyski, juski, juholki
Juholachu do wuši.
Tujcy bě to strašinko,
Do kućika zwjeze so.
Stupi so wša zhibana
Rjankam zady khribjeta. —
Zady pyšnych nalikow
Płowa kwětka pyta skhow.
Pyšne ptački maja hry,
Kuńko čepi nazady.
Tak ta Tujka struchliwa
Wosta zady samotna.
Kral we křesłach sedžeše,
W złotym wěncu na hłowie.
Při nim knjeni kralowa
Z hłowy k noham złoćana.
Kralic nanej k lěwicy
Běše jasny slěborny.
Knježnow matki po boku
W pyšnych rjadach bleskachu.
Machny kral tym hudżerjam —
Mjelk a čišina bu tam.
Wulke woči wuwalši
Hladachu ēi přitomni.
A hdyz kral nět zběhny hłos,
Njezadychny ani nós.
„Džensa wulki džen tu je;
Najrjeňšo k nam witajće!
Krasna syła rjanuškow
W rjeňšim wěnku steji jow.
Jenu naš knjez luby syn
Džensa wuzwoli sej ždyn.

To b'dzé, kaž nam wěścachu,
 Ta z najrjeńšej róžičku! —
 Kajke wóckow hrajkanje,
 Lubohladki miluške!
 Knježny stejo po rjadu
 Rjeńšo kwětkow kćějachu.
 Róžu kóžda wutynkny
 W pjeršćenjatej prawicy.
 Róže te so krasnjachu,
 Wabjo wóčko, wutrobu. —
 Horde knjenje maéerje
 Měřjachu so wulcyňje.
 Nosy jara zběhachu
 Jako husy w blyskanju.
 Kóžda sebi swědčeše:
 „Naša sej joh' popadnje!“
 Kralic mutny zebra so,
 Lědy woči zběhajo.
 Pyšny rjad wón přestupa,
 Nihdze khwilku njezasta.
 „To“, kral šepny kralowej,
 „Podobne na ničo njej“.
 Ja tak njebych wubjerał,
 Žno tu prěnju bych sej wzał.
 Kaž ty młodzo rjanke bě,
 Nimale su tudy wšě!“
 Kralic dale stupaše
 Hač na pańki poslenje.

Baje baje basničku —
 Skoro nětko dobaru.
 Hlej wšak, što so njepoda!
 Radosć zaja kralica,
 Mróčeńko so wujasni,
 Zernička mu wožiwi.
 Njedaj nichtó, stoha to
 Je so nětko podało?
 Wšitke wóčka hladachu,
 Kak so džiwy cofaju.
 Kralic wšitkón přewzaty
 Z jasnym ertom wurjekny:
 „Z kajkoh' njebjja je ta wón,
 Kiž mi tudy křewi skróń?“

Nuchotaše za wónju,
 Nihdze prawej njeslapnu.
 Staraj džeštaj při sebi:
 „Što so tola nječini?
 Dušu! to b'dzé podarmo,
 Štož smój hotowałej wšo!“ —
 Ta a tamna knježnička
 Ržeše hněwna, znjemdrjena.
 Druhe mjełčo smychachu
 Z nakwěknjenej wutrobu.
 Někotra pak při sebi
 Nadžiju šće njepušći.
 „Hdyž wón póndze wróeo zas,
 Mje wón wuzwoli za kwas.“
 Kralic kónca docpił bě,
 Wóčka staji nade wšě.
 Do žaneho prudleška
 Njezajě mu wutroba.
 Čěmny zawróci so zas,
 Přeńe tón rjad šće jedyn raz.
 Nan sej mórczo pomysli:
 „Štó by lět był dwaceći!
 Kajku rjanku dyrdomdej
 Mjedowu bych wubrał sej!
 Hdze wón tola woči ma,
 Zo jom' duša njeskaka!
 Hdzež ma młodženc wutrobu,
 Wón ma dulu kamjeńtnu!“

III.

Kaž sym junu wo snje čuł,
 Tak sym tudy zanuchnuł!“
 Pohlađnuwsi do zady
 Něžnu Tujku wuhladny.
 Wón so sprosći hlej wšak hlej!
 Rychły porno jelenjej.
 Jako zerja raniše
 Zrjeński so mu bjezwoče.
 „Družka mojej wutroby,
 Hdze ha mi tak dołho sy?
 Daj mi bělu ručičku —
 K staršimaj ée powjedu!
 Dawno čakam žadliwy,
 Na smjeré tebje stradany!“

Stróželkata Tujawka
 Blěda bu a čerwjena.
 To bě ji kaž tajki són,
 Hdyž ji ruku skíci wón.
 A hdyž stupi do prělka
 Spadny ji ta zwjeřchula.
 Baje baje basničku —
 Bórzy budu na kóncu.
 Na swěće je hewak tak,
 Zo nas hani njepoprák.
 Tu pak zawisć woněmi;
 Wšitcy běchu spokojni.
 Njepopřelča kóždžička
 Šukny: „Ta je najrjeňša.“
 Samo haj te maćerje
 Ponurjachu mjerzanje.
 K nanej nět a maćeri
 Z lubej kralic dokroči.
 „Tu sej wjedu njewjestu;
 Njeh je wamaj k wjeselu!“
 Staraj wulcy wjeselaj
 Z jenym ertom praještaj:
 „Witaj do nas, īubuško,
 Hwěžka syna našeho!
 Zerja naju wječorne
 Čin ty jasne, radozne.
 Kaž ta twoja róžička
 Kćewaj do wšoh' přichoda.
 Džeńk a džeńk so zradujtaj,
 Zo b'dze wyskać cyły kraj!“
 Jasny wěnašk ze złota
 Staji mać ji kralowa.
 Wo złotu je basnička
 Wjele wjele wubała;
 Ale to najzłoćise
 Běchu Tujki pěknosće.
 Wona k njebju pohlada;
 W wóčkach rosa zeskhadźa. —

Kral nět hercam pokiwnu;
 Pyšny hłós éi zajhrachu.
 Reje koło wokoło
 Hibachu we nóżkach so.
 Z črjódka młodži zemjenjo
 Hnydy stowařsichu so.
 Kóždy knježnu popadźe,
 Kónc mě hněw a rudženje.
 Huj te pańki z panami
 Wjerćachu so mutlički.
 Wjehlowata suknička
 Zmahowaše do koła.
 Nóżki pyšne črijate,
 Kajke běchu wjertliwe!
 Wóčko džěše do wóčka,
 Palo slódke płomjenja.
 Młody kral a milinka
 Zejhrawaštaj wosrjedźa.
 Wón tu džiwnu róžičku
 Wzał bě sej na wutrobu.
 Jeho njebě widział swět
 Wjesełoh' kaž tudy nět.
 A to jeho milatko
 Ćicho zradowaše so.
 Poslez reje zastachu;
 Wón ju wobja pod pažu.
 Staršimaj duž wutroba
 Pukotaše wjeseła. — —
 Hercy k blidam piskachu;
 Ruka jimny ručičku.
 Dwaj a dwaj so towafšo
 Rjadowachu dwójki so.
 Luby lubu wobjimši
 Wjedzechu so k hosćini.
 Słodżeńki so smějachu,
 W škleńcach wina kćejachu.
 To bě kwasna hosćina! —
 Basnička je do kónca.

Hólc w nykusowym hrodźe.

Po bajcy swobodnje wobdziałał dr. *Pful*.

Hdzež tam hercy zapiskaju
Z tarakawu na łubi,
A hdzež hólcy zarejwaju
Z towarškami rychłymi:

Rad so sobu zmahowaše
Jedyn z čornym wusakom,
A so sobu zwjertowaše
Jena z mokrym wobrubom.

Rejwař zbożowny z njej běše
Jako jejny nawożeń:
Wona z nim a před nim kćese
Jako młody běły dźeń.

Hdyž so wo połnocy z łubje
Wotsaleštaj po rejji,
Holca potom w kefkach hłubje
Do hata so ponuri.

Hdzež so jasna wjerći woda
Chcył ja z tobu zastupiē,
Zo móhł do waſheho hroda,
Lubowana z tobu hić.

Tak wón husto stejo wosta
Před jězorom z njewjestu;
Raz pak na dompuću dosta
Tajku jeje wotmoławu:

Hdyž dha džensa měsac wodzi
Twoju nohu kulojty,
Zastupiē so tebi hodži
Do jasneje hłubiny.

Nan je sebi čapku stajił,
Zo by wujšoł na kraje
A je božemje nam prajił
Na wsę štyri njedžełe.

Tele słowa słyśacemu
Zapukoce wutroba,
Na kužoł pak hladacemu
Tola kus so zastyska.

Holca wozmje ‘wólšan prucič’,
‘Šłapi’ trójcy na wodu:
Jimaj ‘wotčini so puéik’
Pod mokrinu ‘zelenu’.

Droha dołha dele wjedże
Přez roztorhi hłuboke,
Kiž so prěki, pôdlu předźe
Za skaliny wysoke.

Žołmy klinčo pluskotaju
Nad stajenej horinu:
Měsac, hwězdy błyśkotaju
Nad wotkrytej dolinu.

Hólc a holca přeco džěštaj
Dale dele z mjełčenjom:
Naposledku sprónaj běštaj
Před šěrokim torhošćom.

Po torhošću rozłożeny
‘Hród’ so zběha kuzłojty,
Wot krystalla zhotowjeny,
Z wěžu złotej debjeny.

Rybów dołhi rynk tam płyje
Napisanych na čole:¹⁾
Žrałok²⁾ zub tam pokazuje,
Honjo zmije podmorske.

Z delka rozšerjene skhody
Na přetwary³⁾ wjedźeja:
Blizko założenjow spody
Komorki so čehnjeja.

¹⁾ Čoło (frónta) hrodu bě z wobrazami rybow atd. wupyšena.

²⁾ Žrałok, haj, hajfisđ.

³⁾ Přetwar, šos, poskhod, etaža.

Wat założkow lubja¹⁾ rjana
Z pisanimi woknami
K třecham horje wupinana
Wosrjedža so zyboli.

Tu knjez nykus hewak prawa,
Hdyž so zběhnu překory,
Swojim wšelkim ludam dawa,²⁾
Z krónu złotej pyšeny.

A hdyž při tym hněwny prasne
Ze sceptarjom wo sydło,
Podłoha so cyła střasnje,
Zemja cyła šeročo.

Džensa čišina tu knježi,
Hdyž je pan so wotsališ:
Nětko w spanju wšo tu leži,
Cyły hród je woněmił.

Holca k domej přistupiwiši
Z hałžku šlapi wo wrota,
Kotrež hnydom wotskočiwiši
Bórzy zajmu cuzbnika.

Potom wona nawożeni
Stwičku z ložom pokaže,
Prajo, zo wón hród a knjeni
Z bližšim ranjom póżnaje.

Bórzy do słódkeho sona
Pacholo so podnuri.
Tola nahle nōcne hona
Kročel čežka překlinči.

Nykus horka njenadžicy
Wuprawu je wuprawił,
A je potom khwatajicy
Na dompuć so nastajił.

Na jebanku wujebanu
Bórzy wón so dohlada,
Na holcu pak zawołanu
Zapyrjeny zahrima:

Što tón člowječk tudy spody
Pyta džowku 'njesmijertnu'?
Moja krej a člowske rody
'Njepřečelske sebi' su.

Kaž pak ja tu pod hļubinu
Swoje stare knjejstwo mam,
Tak ja tebi njewjesčinu
Hotowanku hnydom dam.

Duž wón woči přewalujo
Zhrabnje durčka komorki
A tam zuby zakusujo
Hólca z ruku zadaji.

Tajki dži twój požadany,
Tajki budź twój nawożeń!
Tam kwas budže hotowany:
Ty proš ludzi na swjedźen!

Džowka na to z wumorjenum
Nad jězory wupluwa
A ho stronam spřečelenym
Na khowanje přopoda.

Nykus bjeztym hišče prasne
Ze sceptarjom wo sčenu:
Hród a wšitkón kraj so střasnje,
Wšitka woda w jězoru.

Rano 'lud tam nimo' duey
Rěči wo tym njewjedrje;
Nahle jedyn zběhnje rucy:
Wbohi hólc 'so začknył je'!

¹⁾ Lubja, sala (Mlrf. 14, 15).

²⁾ Prawa dawać dyrbi, runo īaćanskemu 'jura dare', tak wjele rěkać kaž němske 'recht sprechen'.

Błudna njewěsta.

Ballada wot *M. Kósyka*.

Och luby, och luby, žo ga kcoš hyś?
 Co njamóžoš wostaš a při mnjo byś?
 Chto pak b'zo mě chłodnosći powdawaś,
 Chto bużo mě kjarliże zaspiwaś?

„Och hutřoba mója! njewiziš ty,
 Až w mójima rukoma lažeca sy?
 Ja njekséł sí spušćiš, ja njekséł daś,
 Až druge sí derbjeli hoplewaś.“

Te swaźbarje njepřijdu, nježywa som,
 Juž gótowy dļujko caka ten dom,
 Ten rutowy wěnk som tež zgubiła zas,
 Co znani to złego na přichodny cas?

„Ta sěžkosć tych cowanjow hobdajo sí
 A wježo sí, wboga! do błudnosći,
 Ja njamogu wěcej sí hubužiš,
 A to keo mě přeliš hobšěžyś.“

Te swaźbarje přijdu, nět juskajso wše —
 Co graju te gercy tak potužne?
 A mimo tej cerkwje? — Na kjarchob, kak to?
 Ta hutřoba mója se rozłamjo.

Pójz ze mnu, pójz sobu, ty lubšejsy,
 Ja mócnjej a twarzej hobpřimam sí;
 Do rowa, do rowa kcomej se zgnuś,
 Tam móžomej skerjej we měrje buś.

„Co groniš, žo bližiš ty njewěsta?
 Ja wšykno kséł pušciš bójazni dla,
 Ty brěmje mě na brěmje chyšijoš,
 Dla starosći k zemi mě zegibjoš.“

Chto kiwa, chto spiwa tak luboznje?
 Chto wabi, chto wóla tak přijaznje?
 We dļujkej drastwje nět přichada
 Ta běla žona, ta Smjertnica!

Chto kšěl se stawjaś, chto njekšěl hyś?
 Mój nawoženja! sobu dejš přijš,
 Ta tudomna skóro b'zo zwězaś nas,
 Pak buzo tej swaźby zbóžnjejšy cas.

„Mě góni, mě łapa ta třachota,
 Ja cuju, až bližy se Smjertnica,
 Ta njegluena wěstosć jo mója ból,
 Och mogał hyś sobu, to bogowka zwól!“

Nět wóna mě přima, nět wóna mě ma,
 Nět wóna mě wježo do daloka.
 O chwataj, o chwataj ty lubšejsy
 Ta njebjaska hujžo, — zo wostanjoš ty? —

„Kak zemski, móžoš ty huzgóniš,
 Až w zbóžnosći derbjeła tužyca přijší?
 We rukoma žaržym tu njewěstu,
 Ze ńdzami nět poškam — tu humarlu.“

Słowjeso ‘cpěć’ abo ‘cpić’.

Podał dr. *Pful*.

§ 1. 1) Łaćanske scip-io (kij) a grichiske *σκῆπτρον* (stab) pokazujetaj na korjeń skāp — skap — skep (= bić).

2) Wot tehole korjenja wutwori so pola nas tajki wuraz: Skap-a-s — skapa — skepu — (scip-io) — stepu abo stjepū — scepū — scep (schläger, schlägel). Wot teho zdžerža so pola nas plural c e p y (d.-luž.) abo cypy (dreschflegel).

3) Wot runje zapisaneho wěcnika ‘cep’ wudžěla so słowjeso ‘cep-ě-ti’ (z akcentom na srjedźnej sylbje), kotrež bu potom na c pěti skrótčene a tež na c piti přeměnjene: cpěć, cpić. W českéj rěči je so při tym syčawka ‘c’ do ‘č’ zhusciła: čpěti, čpiti.

Tole słowjeso rěkaše z woprědka něhdže tak wjele kaž ‘cep być (bijak być, schläger sein, schlägel sein), na wšelake strony bić, rozno bić (intransitivne), so předobywać, so rozszerjeć’.

§ 2. 1) Česke słowjeso čpěti a čpiti wotpowjeda němskemu durchdringend (penetrant) sein, durchdringen, nałoži so

wosebje wo wótrej, přeražowacej wóni. Naše zastarjene słowjeso cpěć abo cpić, cpěwać abo cpiwać, pak rěkaše zhromadnje a powšitkomnje něhdze tak wjele, kaž 'so (fysiscy abo psychiscy) hač na wěstu městnotu přećišćować, hač na tu městnotu dosahać', abo transitivne: 'něšto hač na wěstu městnotu přećišćować, něčemu hač tam dosahać dawać'; wono trjebaše so potajkim w mysli němskeho 'dringen (bis wohin), reichen (bis wohin), dringen, reichen an etwas; drängen (geistig), zu berühren suchen, denken'.

2) Hdyž tule móć słowjesa 'cp.' twerdže džeržimy, zbywaju sčěhowace komposita etymologiscy zrozymliwe: 1. Přicpić, přicpiwać, einem etwas zudrängen, ansinnen, zumuthen, beimesen, wosebje: anrechnen; 2. zaepić, zaepiwać, geistig von sich wegdrängen, denkend entfernen: verachten; 3. doepić, doepiwać, 'eindringen (do kraja, ins land); něšto doep. bis hin dringen, an etwas herandringen, etwas erreichen (bjeztymzo je dosahnyć = erlangen, erwischen', a 'dosčěhnyć = einholen'): a iterativne a durativne 'doepiwać' móže tež tak wjele być kaž 'zu erreichen suchen, allmälig an etwas herankommen, geistig an etwas herantreten, durchdenken wahrnehmen: ahnen'.¹⁾ Potom namjetuju ja tole: 4. Přecpić, přecpiwać, hindurchdringen, durchdringen, penetrare; a 5. naepić, naepiwać, aufdringen, aufdrängen, das sich aufdrängende fassen, daran denken, etwas vermuthen.

§ 3. 1) We wěstej mysli staja so pola nas spěć abo spić za starše 'cpěć' abo 'cpić': mjenujcy horje spěć (auferstehen), do njebjes sp. (gen himmel fahren), k njebju spěće abo spiće, Bože sp. (himmelfahrt).

2) Někotři měnjachu, zo tón wuraz wot słowjesa 'stupić' pokhadža, a cheychu tehodla stpić pisać. Ale při tutej etymologiji za twórba spěć, kotaž je w ludu žiwa, žaneho wujasjenja dostali njebychmy: a tež sama twórba spiće by grammaticcy njezrozymliwa byla, dokelž substantivum verbale słowjesa 'stupić' njerěka 'stupiće', ale stupjenje. Tehodla dyrbimy při našim theologiskim wurazu spěć abo spić so horjeka podateje etymologije džeržeć.

¹⁾ Němske ahnen zwisuje z předložku 'ān = an', kaž by prajił 'an etwas ānen = an etwas herankommen, sich ihm nähern'.

Někotre varianty delnjoserbských pěsni.

Podawa *M. Hórnik.*

Wot k. fararja Jenča dostach rukopis njeboh fararja K. B. Stempela w Lubnjowje ze 7 pěsnjemi, z kotrychž tute varianty wuzběhuju a ze Smolerjowymi přirunuju. Při kóždej je němski přełožk, ale jenož při štyrjoch steji tež hłós.

1. Spiwaj ty žowčo wjasele.

W tym rukopisu rěka cyła pěseň bjez zawoda z krótka takle:

Wšykne toš su,
Ten mój tuder njejo.
Kak ga ja njedebu wjelgi płakaś?
Ten mój jo mě hujeł do cuzego kraja,
A ja debu přece how w N. N. byś.
O błožko,¹⁾ o błožko to fryjne žowčo,
Gaž wóno ten wěnašk tak z ceséu znosy,
A ze ceséicku a z luboséicku,
A njedajo se tym gólcem zawjasé.
Te gólcem te maju lasnu rěc
A we hutrobję su falſne dosć!
A wóni to žowčo tak hobgronje
A po swójich myslach hobroše,
A chylu jo k narje poměju,
A potom jo derje wostawiju.
A do rěce wóni jo spóraju
A z rěce wóna njehujžo.

2. Pasech ja kónjowu při pušiku.

Spočina: Pasech ja kónika atd. Paže mě rožica na nowy crej. Wona mě lubosnje hobojo mašo. Jako skónčenje rěka hišće:

Jano Marija Kórjenjoče
A jano zé Měto Główkojc.
Hoboj zé jadnak rědnej stej
A derje ze sobu rownej stej.
Gab' zé tak rědnej njebyłej,
Ga se tak lubo njemětej.

3. Co ga te luže wot naju maju?

Po 2. versu so přistaji: A njamóžo (li) to tak hynacej byś, ga deje naju lubosći roztyla hyś.²⁾ Vers 3. a posledni so nje-spěwataj.

4. Służył jo góleyk panoju.

W 2. a 3. strofje rěka tež: pano. Jako 7. strofa steji tam:

„Rědny se seú na nowego,
A rejtuń nimo grozi wen!“

¹⁾ Rukopis ma: božko = mój božičko, běda!

²⁾ Ta strofa je tež pola Smolerja na str. 26 a druhdze.

Předposlenja a skónčna strofa staj:

A hynkor se grody cerwjenje,
Tam jo ta mója moterka.
A zajžo mě mója moterka,
Ga zajžo mě mója góséinka.

5. Sedało žowčo spód dubom.

Ma jenož tute štyri strofy, poslednju njepołnu:

Seda žowčo spód kefkom,
Spód kefkom rožowem.
Dwa jo wěnka huwiła
Wot ruty drobneje.
Jaden kcu ja tebje daš,
A ten drugi sama měš.
Gaž ten wěnašk zapréjo,
Na wodu jen spušciju.
Spłuwaj, spłuwaj wěnašk mój,
Zož ta wóda kóńc bjerjo.
Na błomjenju zelonem,
Tam ta wóda kóńc bjerjo.
Tam se kněžki zjézduju,
Wěnaška . . . zglédaju.

Tak je tón „rejtař“ prěanjeje strofy njetrěbny, hdyž na kóneu „kněžki“ na to błomje přijedu.

6. Cešo rědny žołte włosy.

Cyla pěseň je trochu hinaša a spěwa so tajkale:

Co su rědne žołte włosy?
Co su rědne žołte włosy?
Na tych włosach wěnk zelony,
Wěnk zelony wot pôleja.
Wot pôleja domjacego,
Wot rědnego zelonego.
Žo je rědna holowana?
W Kulowje je holowana.
W Kulowje jo holowana,
W Budysynje wěrowana.
Přez Wójrejce přewežona,
Na Lěda jo přiwežona.
Žo su z ujjeju zastanuli?
Při tom Sularjejc nowem dworje.

7. Jaskolicka šwigalicka!

Tuta přeze mnje hižo wudospołnjena pěseň měša tež prašenje na łastojčku a wjewjerčku takle:

Jaskolicka, njewjericka
Žo maš twójo gnězdko?
Na dubjašku, na wjerjašku
Tam jo mójo gnězdko.

Rukopisne bјatowařske knigły.

Podał dr. *E. Muk a.*

Na pućowanju po Delnjej Łužicy namakach pola stareje žónki w Zakaznej njedaloko Třupca rukopisne modlefske knihy. Dostach je dowěrliwje wot njeje na někotry čas požčene a sym z nich to wučahnył, štož so mi za słownik a rěčnicu wažne być zda.

Rukopis je z kanclíjskimi pismikami derje pisany a to wot burskeho muža z mjenom Mato Kuba ze Zakazneje, kiž jón, kaž na poslednjej 110. stronje praji, jako wotpisk z rukopisa w sydom lětnej wójnje w Turej nastateho 18. měrca 1832 skónči. Zo originala našeho rukopisa z najmjeňša do zańdżeneho lětstotka słusa, spóznawamy hižo z toho, zo su w nim stojace bibliske hrónčka w druhej a z džela lěpšej recensiji podate hač so w nětčišej delnjoserbskej bibliji namakaju. N. př. 1. Tim. 1, 15: To jo zawěsće wěrno a jadno droge křasne słowo, až Krystus Jezus přišel jo do togo swěta te grěšnici zböžne cynit, mázy köterymi(ž) ja ten wösebńejšy som.

Wobpřija rukopis na 110 str. 4: 1) Raňše a wječorne modlitwy na wšę dny tydženja, str. 1—57. 2) Padnjeny grěšnik: Rozmołwu mjez Jezusom a grěšnej dušu. str. 57—63. 3) Pokutne modlenja: str. 64—73. 4) Modlitwy před, při a po božim blidu, str. 80 a str. 95—104. 5) Rozmołwa Jezusa a grěšneje duše před wužiwaniem božeho blida, str. 80—94. 6) Někotre druhe modlitwy, str. 104—110. Jako přidawk namaka so skónčenje w knizy jedyn přełožk wot M. Kuby sameho z l. 1848 z napismom: Tog Paradiza gumno: 5 stron.

I.

K spóznaću rěče w rukopisu sameje njech je tudy wotdžél z 81 a 82. strony podaty:

Jesus groni:

Schykne chude greschniki luba duscha ňeweſ tü, až ja Jesus Kristus pschischel ſsom de togo ſweta te greschniki ſbōžne züńit ja ſsom pschischel pütat a zbōžne züńit a wöhlat

te greschniki k pokusche schykne kenž chamne a hobscheschkane ſu kenž hulekene ſlabe a chore, chude ſleppe nage nuzne, a žalossne, kenž rosteschíone kenž hobtužone, kenž sgubjone a zabluzone ſu, te pütam něto, How how wü chude greschníki daschi sczo chtož zoscho žüdi a tataňe kenž wü ſe ſpöd tymi Bohgami, wascheje fleje wedobnoscži, dla böjazní psched teju hölu ſe ſchowali ſczo, stawajscho a pojſczo napröt, ja zu was fry a lüchich huzünisch, ſmötznischo tej mutznej rutze a hochložischo te tokoňete kolena grońsche tim drugim džajutžim Hutschobam hüsch-čo troschtne a něböjscho ſe, gledajscho wasch Bohg pschižo kžroffowańu, nítz waſs alle wasche wyńki Bohg kenž plaschi, ten pschižo a bužo wam pomegasch, hobroſcžo ſe kumné, ga bužoscho wü ſbözne, wöt ſchynog ſweta keńzu, pscheto ja ſom Bohg a žeden wetzej. Ja pschiſsegam pschi ſebe, a jadno ſlowo teje pschaudoſcži zo ſmöjich hust., teke to dej ſe stasch roſmiej mňe deje ſe schykne kolena pögibasch, a ſchykne jeſiki deje pschiſsegasch a gronis̄ch, wö tom kńefu mam ja pschaudoſcž a mötz pscheto ja zu te mutzne dusche hochložisch, a te dusche kenž ſe kybluju naſſeſchisch.

Ze strony 58 za sobudopokazmo ducha bјatowařskich.

J̄us grońi k tim greschníkam:

Tü něrodni greschnick, náma ga twöja pscheſtupnoſcž hüſcži žeden końz, až tü ſe tack zestö pö twöjom huſwescheńu ako ta ſieplezna ſwüña pötom plaweńu, ſaſej wö twöjej perwejschej greschnej pare walasch.

Ta duscha groni.

Ach žaloſcž ach tužitza: Ach teschńitza: O Jeſus zoga ſom ja zünil: Ach ja ſom ſgubjoni ſgubjona jo ſchykna perwejscha gnada ſchyno huſwescheńe a huziſcžene, ten duch Böhzi, ten ſslotki hutschobni troscht jo ſaſs wötemño hubegnul, pscheto ja ſom tog züſtego golubjâſchka, ſmöjim greschnim ſsmerzeńim ſdobreju wöhlü ſmöjeje hutschobi jogo hobydleńa hugnal nět ſom ja ſpuſćoni a wöstanjoni žaloſni, tužni, chudi, ſlepü a nagi.

II.

Za słownik dobudźemy z našeho rukopisa slědowace hišče njewozjewjene delnjoserbske słowa:

- akle erſt.
což denn (1 kroč).
döbre adv. gut.
dotykaš (gube) vollstopfen.
grozbaſny grauſig, ſchreßlich.
gube die Lippen, der Mund.
hidnak anders.
hobloki rosowe Tauwolken (?) Tau-
tropfen (?)
hopoznaniš vezeugen.
hobſtojaš beſtehen = Beſtand haben.
hobſežknosć Beſchwerde, Beſchwer-
lichkeit.
hulichowanje Beſreiung.
husoknosć Majestät, Erlauchtheit.
hustfes (ſe) auſbreiten (ſich).
hutamaš tilgen; hutań möje
gręchy.
huženik der Wurm.
jabro das Kreuz; jabre (pl.) die
Leiter.
kiblowanje Sorge, Beängſtigung.
kruše adv. stramm, ſest, tapfer
(wojowaš).
lacniš ležen, dūrſten: möja duša
lacni (3 kr.).
lažee adv. leicht.
lěkanje Angst, Schrecken, Furcht.
lětny? we wuraz.: möj letny hušy
meršnik, möj letny šac, möje
letne wasele.
mōeniš fräftigen, ſtärken: z mōenii
möju luboſć (2 kr.); z mōenijo
möju ruku.
naběganje, Unfall; nab. carta.
naglědaš někogo anſehen, anblicken.
naložyš (zywjenje) einrichten.
narod Geschlecht: až do třeſego
a stwórtego naroda (2 kr.).
něhopřimęcy unbegreßlich.
nepokotny unbußfertig.
nepoſležony unergründet, uner-
gründlich (smilnosć).
něwotpocywaſny unruhig, beun-
- ruhigenđ; něwotpocywaſne co-
wanja.
plešyš weinen; plešy = plaka.
podternuš umreižen, umſtürzen.
pogrozyš ein wenig drohen (wě-
troju).
pokryš verdecken (hoblico).
popaňženſtwo Gefängniſ.
pótkany byš unterworfen ſein (mło-
gej žałosći a teſnosći).
preſtupnoſe Vergehen, Schuld.
pripaſtny ſchlau, liſtig.
priwdaš geſtatten.
rozmjeknuš se weich, mild werden
(daj se hutrobe rozmjeknuš).
rozsyraš öſter: preiſen; Jezusa abo
Boga z jańzelami rozsyraš.
ryjny (wſeje ſmilnosći) univert.
ſcerpny geduldig.
skóncowaſ vollenden, begehen: pře-
ſtupeňa, keňž ja skóncował
ſom. Žeň jo se skóncował
d. J. hat ſich zu Ende geneigt.
spodješ empfangen (maš jo mňe
spodjela).
ſrědnik Mittler (wot Jezusa).
ſtupaš górej a dołoj auf und
niederſteigen.
ſtyskaſ ſe za = bangen nach etwas;
duša ſe ſtyska ſa tobu.
ſurowny ſtreng, unerbittlich (oſt).
ſurownosć Strenge, Härte.
troštowaſ ſe c. gen. ſich an etwas
tröſten; troſtuju ſe twójego
ſerpenja.
warcacy mürrisch, polternd.
wjacornejšy Abend, abendlich.
wóſcojsku adv. väterslich.
wotlěkaš intrans. abſchreden; ně-
wotlěkaj!
wot wſečha von oben.
wſud überall.
zaglodnjony verhungert.
zajutřny Morgen, morgendlich.

zapocynaś beginnen, anfangen.	zrownanje Ausführnung.
zaprosba Fürbitte.	žednosć = žadnosć.
zrownaś se sīch außföhnen.	žišetně adv. ľindlīch (přosyš).

III.

Štož rěčnicu nastupa, nadeńdžeš w našim rukopisu germanismow mało za to, zo tam to a druhe němske słowo steji, za kotrež so hišće džensa w Delnich Łužicach dobry serbski wuraz namaka. Posleňše je dopokazmo, zo su tute bjawowańskie z džela z najmjeńša po němskim originalu zestajane. Najhórši germanism je we nich, zo so kaž hišće džensa wot delnjoserbskich spisaćelov pronomen ten ta to za artikul trjeba a zo so passivum słowjesow z němskim „wordowaś“ twori. Spomnjenja hódne zda so mi byé tole:

I. Consonantismus.

Pismik „d“ njeje hišće wupadnył we: hydnacej (= hynacej); nězabydnu (póđla njezabynu).

Za „ch“ steji dwójey zady „s“ pismik „k“: skowajom (hewak tež schowajom).

Nawopak namaka so za „k“ dwójcy na kóncu „ch“: kach a pach (za kak a pak, hewak stajne trjebane). Za „ł“ a „l“ piše so „l“; „ł“ njeje ženje z „w“ změšane.

II. Vocalismus.

Zynk „ö“ woznamjenja so z pismikom „ö“ a trjeba so husto tež za krótke „o“ a to nic jeno w akcentowanej złożcy. Z cyła so tudy zakon wo delnjoserbskim „ö“, kiž w Choćebuzskiej narěči płaći (př. Hórník, Č. M. S. 1862 str. 111 sl.), njewobkedźbuje.

1) ból (= bolosc); pōstola; pōšk, zbōžny, möžoš.

2) humöžnik; nébój se; sromöšil; wötpöcynk; huzwöljony; wötwör; pomöc.

3) mögu (husto); mögl, möglo (stajnje); nimo toho pak so srjedź krknikow resp. hubnikow „ö“ jara porědko namaka.

4) Za „ö“ piše so „e“ w: pomec podla pomöc, námečny; mej, meja, mejo pódla möj, möja, möjo.

5) Pismik „o“ (a nic „ö“) stoji w: gorej podla görej, gófela a (stajnje w) kotery (a wotložkach).

6) Nimo toho nadeńdzeš hišće husto „döbre“ město „dobre“ za „derje“, něsto króć „za tōbu“ pódla „za tobu“ raz „namōkaš“ za „namakaś“.

B. Zynk y zo pak z pismikom ü pak i woznamjenja.

C. Za zynk ē nadeńdžemy pismiki: e, e, ö: net, něnt, žekuju, kňežo, lōwica, wöhra (wěra).

III. Sklonjowanje.

1) Krótki gen. pl. a) twerdy korjeń: pulna grěšnych slow (wot słowo); b) mjehki korjeń: wot slušnosći = přislušnosćow.

2) Pron. pers. dat. sg. mňe w: pomež mňe, beda mňe! dat. acc. tebe.

IV. Časowanje.

1) praes. 1. sg. husto na -u wukhadža za nětko skoro po-wšitkownje w pismowskej rěči trjebane -m: dostanu; husypju (nětko: husypujom); přosu pódla pŕosym; wōjuju (nětko wōjujom); zabynu (= zabydu). — 2. sg.: ty wěš (h. s. = ty wěš); ňewěs ty? — 3. pl.: wōtzi spee t. j. wócy spje; ňederbe = h. s. njedyrbja.

2) Spomnjenja hódných imperativow nadeńdžech: byz a buži; wōtwör (= wotewri); přikaž; pomež t. j. pomozi (= pomhaj); wezmi (= wzmi); wōtwež; žyc (nětko žycaj); ňezmažuj (= nje-womazaj).

3) Part. perf. act.: šerpel = čeprił a mögl (ženje mogał).

V. Składnja.

1) W negativnych sadach stoji objekt stajnje w genetivje: aby twójego swětego jabra nosyś ňeksel; ňewěm žednog' trošta; aby žedneje bojazni ňemel; ja ňezabydnu twójich kazňow.

2) Fut. słowjesa měš je: změju.

3) Praeposicija přešiwo je stajnje z genetivom zwjazana, jenički raz z dativom: přešiwo möjemu bližšemu.

4) Praep. na = přečiwo w: ja som na tebe grešil.

Frencliana.

Podawa dr. E. Muka.

Štvorty džěl.

Powjesće Abrahama Frencla wo serbskich wašnjach a nałożkach.

Najwažniši wšich rukopisnych foliantow A. Frencla, kotrež so w Žitawskej radnej knihowni namakaju, je za nas Serbow foliant 33. z napisom: Historia populi et rituum Lusatiae Superioris. Mjeńše kuski z njeho sym hižo w poslednich zešiwkach Časopisa sobu wöbjewił. Najwjetsi džěl tutoho 1436 stronow wobpríjaceho folianta pak pjelnja powjesće wo wašnjach a nałożkach wobydleri Hornjeje Łužicy; za nas Serbow je jenož to ważne, štož Frencl wo našich předownikach swojeho časa (wokoło l. 1700) powjeda. To sym wšitko w slědowacym nastawku wuzběhnūł, z němskeho přełožił a zrjadował.

Staw I. (A. Fr. hist. cap. V.)

Wo mužskej a žónskej drasće Serbow wokoło l. 1700.

I. Mužska drasta. W našim času, powjeda Frencl, nosy serbski muž wšedny džeń na hlowje móličku kosmatu čornu pjechawu (pechmütze) abo tež hubjeny stary klobuk, na čele hrubu košlu a wowči kožuch (někotre kožuchi maju zezady wopuš, kiž so hač na zemju bimba); nozy tčitaj w hrubych čornobarbnych šěrokich płatowych kholowach z wulkimi dybzakami a w hubjnymaj škórnjomaj; druhdy khodži bosy a někotři khodža tež w nohajcach a črijach. Njedželu pak a swjate dny, kaž tež na kwasach a při druhich čestnych skladnosćach ma najbóle čorny abo šery klobuk abo wysoku kulowatu čapku z liščim wobrubom wobrubjenu, na čele čistu bělu košlu, nad njej zeleny abo druho-barbny lac a kožany pas (abo tež slě) z bělymi škorpawkami wobšity a zwjercha čornu krótku abo tež dołhu suknju; na nohomaj dołhe čorne, kožane kholowy (Pflüderhosen) a dołhe čorno-barbjene juchtowe škórnje z pjeňkami; někotři maju tež nohajcy a črije. Tak tež staj zwoblekanaj nježenjeny młodženc a wotročk; tola mataj tutaj tež šeru, zelenu, brunu abo čerwjenu suknju, wokoło wutrobna rjenje wušity (aušgeſet) pas zwjercha

na kholowach a na hlowje druhdy čapku (*Schiffmütze*) z lišej kožušinu wobrubjenu, a zezady na nju styknjene proste běle pjero, — tola je tuto nětko jara porědko widčeć; pod lěwej pažu nosy dołhi dwurězny mječ ze sylnym korbom při dzeržadle, ale bjez nawěška; jeno hdyž jěcha, ma wot praweho ramjenja pod lěwu pažu rjemjeń, na kotrymž mječ wisy. Włosy dadža młodžencowje z wjetša rosé; wot starych ludži pak sebi je někotři z nožicami trochu přikrótšeu. — Tudy ma so spomnić, zo su so dla serbskeje mužskeje drasty z časami krute wukazy stać dyrbjałe. Anno 1651 by na krajnym sejmje Elisabeth w Budysinje puncto XIV. wobzamknjene: Nachdem das wend. Bauernvolk bei vorgehendem Kriegswesen ziemlich insolent worden, und sich fast keiner zumahl aber die jüngsten starken Bauernknechte, wo nicht mit Degen, doch mit stecken und bleieingegogenen Brügeln in Bierhäusern und Kretschamen finden lassen, und dadurch viel Unglück, ja Mord und Todtschlag öfters causiret und verursachet worden, daß keiner hinführo mit dergl. Gewehr beydes in Städten und auf Dörffern in den Bierhäusern und Kretschmen sich finden lassen solle bei Vermeidung 2 Schock Straffe, welche er jedesmahl, so oft er wieder das Verboth sündiget; auch da einer oder der andere mit Büchsen oder mit anderen gefährlichen Gewehren betreten werde, alle diese Straffe doppelt zu erlegen schuldig sein soll: Denen Wirthen aber solle bei Straffe 5 Schock anbefohlen werden, daß sie alsobald dergleichen delinquenten auf frischer That zu gefänglicher Hafft bringen und ehe nicht ledig lassen solten, biž die Straffe von denen selben jedes Ortes Obrigkeit bezahlet und entrichtet worden: Da aber ein oder der ander delinquent zu gefänglicher Hafft nicht gebracht werden könnte, so solle dessen Obrigkeit schuldig sein, denselben ad locum delicti zu gebührender Bestrafung zu remittiren.

Tuto wobzamknjenje so tež wot krajneho bohotá přez zjawne patentu wozjewješe a pôdla so přikaza, zo bychu so te same na wšech klětkach w serbskej a němskej rěci wotčitałe a kóždemu k wědženju dałe. A wot toho časa příndže, powjeda Fr., zo hač do džensišeho dnja (1700) žadyn Serb z wuwzaćom někotrych starcow „ein Stecken und Stab“ njenosy, tež hdyž je na dróhowanju. Dale so 1652 na krajnym sejmje Oculi wobzamknou:

Nachdem große Beschwer eingelauffen, daß diejenigen wendischen Bauersleute, so lange Haare trügen, die anderen, so dergl. Haare nicht hätten, neben sich verachteten, und dahero vielmahl große Schlägereien causiret und verursachet würden: solchen und andern daraus kommenden Uebel in Zeiten zu begegnen, sollen alle und jede Bauern, sie wären gleich Wirthé oder Knechte, bei willkürlicher Straffe, so eines jeden Ortes Herrschafften heimfielen, keine anderen Haare, als die gewöhnlichen Bauerkolben zu tragen gänzlich verbothen, denen Herrschafften aber, daß sie hierüber fest und steif halten möchten, ernstlich anbefohlen werden.

Dale so l. 1654 puncto 15 na krajnym sejmje Bartromja wobzamknu: denen Bauersleuten und Knechten, damit ihre überhand nehmende Hoffart gestillt werden möchte, zu verbieten, die kostbahren Vänder und Federn umb die Hüte, wie auch die Stiefeln mit Absätzen und die verbrämten Stolpen zu tragen, a při tym so z nowa dołhe włosy zakazachu. Tola nětko, přistaja Abr. Fr., sebi Serbja włosy wjacy njedadža „abkolben und beschneiden“.

II. Žónska drasta. Serbska žónska ma wšedny dzeń domach wušitu bělu kapu abo tež pjechawu z techórinu wobrubjenu (eine mit Eltern verbrämte Pechmütze) na hlowje, na čele košlu bjez rukawow, z wjercha dopask (Kittelchen) z wuzkimi rukawami a štałt (Mieder) z hubjeneho płatu, kiž je za šure přišity a krótki a kiž jeno hač k nadram dosaha; šure je płatowy a z wonkach smoleny, ma huste małe ropy (fałdy) a dosaha jeno hač ke kolenomaj, zwjercha je zwjazany běly abo čerwjeny šurcuch samsneje dołhosće; z wjetša so tež płatowa čorna spódna sukna trjeba; nozy staj najbóle nahej, njedželu pak a hewak na čestnych dnjach maju žony a dżowki płachéičku na hlowje (einen geschnürten Kopf), woblico pak so nahe a njezawodźelte wostaji, — „doch von Puder und Schminke wissen sie nichts“ —; wokoło šije su koralki, nad štałtom sukñana jupa (zeugin Tače), wutykana (gefüttert), z krótkim porćmom, štałt je z pisanej židu rjenje wušity a njeje wot jupy přikryty, zo by widžeć był. Na delni džel čela woblekaju so přez košulu najprjedy kožuch (Pełz), kiž ma delkach płatowy wobrub, potom na kožuch lóhku spódnu sukñu, kiž je tež wobrubjena a skónčnje na tutu smoleny husto-

ropaty šure; wobaj wobrubaj staj delkach widźeć, dokelž dyrbi spódný dlějši něžli zwjefšny być. Nětko (t. j. wokoło l. 1700) dyrbjia tež kožuchowe kosmy spody dele wisać a widźeć być. Zwjefcha nad mjenowanych suknjach noša předku šeroiki wjele-ropaty (*vielgefältet*) běły šoreuch, tež wob život spody jupy pas z wjele pupkami (*Psudeln*) zdobnje wusadzany. Druhdy noša tež zwjefcha hustoropatu čornu, zelenu abo módrú suknjjanu suknju; wšitke te sukne dosahaju pak jenož hač na kolena. Skónčnje na nohi wobuwaju so dołhe hustoropate bělowołmjane nohajcy a čorne stupnje abo tež škórňe, při kotrychž je črij čorny, nakoleńca pak wot běleje kože; tute škórňe su jara dołhe, ale so husto zfałduja, tak zo su krótke a jeno hač do kolen dosahace: wone so za tydzeń raz z krydu namazaju, zo bychu běle wostałe. — Druhdy noša młode holcy tež wěnc na hłowje, kiž je wokoło samoćaneje borty (Börtel) zwity: nimo toho trjebaju tež kemšace rubiščo, kotrež je wuzkoskładzene (*so schmal über-geschlagen wirb*); hewak khodža tež w dołhich rubiščach, z kotrychž maju někotre modru abo čornu kromu. Posledniše na-deńdzeš džensniši džeń hižo jara porědko, a holey wodzewanju so wšednje jeno běle rubiško na hłowu, kotrež hač přez khribjet dele wisy tak, kaž so hewak dešcōwe rubišča noša.

Njewjestá, je-li bohatého a nahladného bura džowka, ma swoju wosebitu pychu, mjenujcy módratosomoćanu bortu, kiž je z džiwjozłotymi cankami wobbramjena (*mit wilden göldenen Spižen verbrämt*); na tu so staji wěnc; dale ma wokoło šije z přenja někotre koralkowe rječazki, potom slěborne rječazy a skónčnje něšto rjadkow (*Schnuren*) wuškatych tolerjow. Jedyn rječazk je přeco dlějši něžli druhí, tak zo je njewjestá wot šije hač daloko dele přez život z wozdobu (*Geschrmeide*) wobwěšana. Wjetši džel pychi pak je požčeny, *) za čož požčeř zarunanje (*ein recompens*) dostawa. Skónčnje ma njewjestá tež pyšny módry płašč, kiž skoro hač dele k wobrubej zwjefšneje sukne dosaha. Tež tudy mam přispomnić, zo l. 1654 w Budyšinje na krajnym sejmje Bartromaj puncto XV. so wukaza, zo maju serbskim džowkom (*Mlägden*)

*) Za náš čas maju serbske njewjesty hišće tu samu pychu, z džela hišće rjenišu z wuškatymi złotymi atd.; tajka pycza je zamoženſtvo a herbstwo cyłeje swójby; jenož khudži ludžo sebi ju požčuju. M.

te drohe banty wob hłowy kaž tež koralkowe bančiki wokoło šije zakazane być, a to w patentach, kiž so w serbskej a němskej rěči z klětki wotčitowachu, z připowisnjenym hroženjom (commutation): Da eine oder andere sich würde gelüsten lassen, dem Verbothe zuwieder zu handeln, daß ihr nicht allein das verbothene solte abgenommen, sondern auch sie mit Straffe angesehen werden.

Hišće přistajić mam, pokračuje Fr., zo tutu wopisanu drastu jeno Serbowki hórskeho wokrjesa (im Gebürgischen Krejze) wokoło Lubija, Budyšina a Kamjenca a dale dele hač do Kulowa noša: wokoło Wojerec, Mužakowa a kusk dale horje k Zhorjelcej pak nimaju žónske tak wjele sukni, ale za to něšto dlějše, na hornim džěle ze sukna, na delnim pak ze smoleneho płatu; nimo toho su tam čeřwjene škörnje z čornymi črijemi trjebane, a na hłowje maju bělu płachčíčku (Schleier), zezady na šiji pak šeroči kornař, kiž je pola někotrych rjenje wušity (schön gesteppet). Tuta drasta (Tracht) je powšitkownje po delnjoserbskim wašnju připrawjena a je tež w Zło-Komorowskim wokrjesu zdžeržana. Na kóncu cheu přispomnić, zo maju w pomjenowanym hornim wokrjesu (Ober Krejze) za naše časy (sc. Frenclowe) mužscey dołhe kabaty a wulke kholowy (Pluderhosen), žónske pak dołhi štałt (langes Nieder) ze šeročim lacom, kotrejž wobej jim hač na bjedra dosahatej. Tuta nowa móda je so wokoło lěta 1690 za- počala.

Staw II. (Abr. Fr. hist. cap. VI.)

Wo wšelakich serbskich wašnjach a nałožkach.

I. (2.) Njeprěju, powjeda Fr., zo maju tež hišće džensniši džeń Serbja někotre njepočinki a brachi, kotrychž pak tola tež druhe ludy liche njejsu. Z wjetša wšak Serb Němcej dobry njeje, rownje kaž Němc k Serbej žanu přikhilnosć nima. Widži-li Serb hdže Němcia hić, rjeknje drje druhdy: Tam lapak dže! — Raz džeše Serb: „Knjejstwo a popa wobkranuć, njeje žadyn hrěch; přetož za knjejstwo wšo džělamy a popej wšo dawamy, tohodla je wšo naše, tuž tež směmy sebi zaso po njo hić.“

II. (4.) Wot starych časow sem maju Serbja wašnje, zo hdyž na kemšach duchowny Jezusowe mjeno wupraji, z jazykom mlaskaju, kaž při košenju. To woni činja, kaž Fr. myslí, po slo-

wach s. Bernharda, kiž praji: Jesus mel in ore, melos in aure, et jubilus in corde. — Bože słowo a kěrluše lubuja jara: hdyž tohodla „in bona charitate“ hromadže sedža a njedželu po kemšach w korčmach piwo pija, rěča wsědnie (gemeintiglich) wo prědowanju a potom spěwa cyła črjóda, štož ze šije dže (aus vollem Hals), kěrluše.

III. (str. 178.) Na nowe lěto a na třoch kralow pjeku Serbja za džéći wsłake maličkosće ze přeńčneje muki: wowcki, husy, mužiki atd. Tute mjenuja woni „nowe lětka“, a jeno małe pječwo z třomi róžkami, kaž hwěžka, „cžiodrag abo cžiodrak t. j. třo kralowjo k wopomnjenju na hwěžku, kiž bě třoch kralow wjedla. Z takimi pječenymi klankami hralkaju džéći, darja tež někotre swojim kmótram, kiž so potom z někajkim druhim pječwom (Gebäck) wukupja. W někotrych wosadach je wašnje, zo tež młode holcy swojim I u b y m nowe lětko, wobstejace w jabłukach, worjechach, całce atd. připósčeļu; na to džeja wječor na piwo a rejwaju w hromadže. (cf. D. Joachim Hildebrand Lib. de diebus festis p. 35.)

IV. We wjele wosadach a wsach Hornjeje Łužicy skhadžuju so w póstnym času serbske młode holcy a služobne džowki nje-dželu na wsy a spěwaju kěrluše wo čerpjenju a wumrjeću Jezu Khrysta. — Serbscy kaž tež němscy burja na kraju (str. 186) maju wašnje, zo wot zeleneho štvörtka sem hač do jutrow džéći z pisanymi jejemi wobdarjuja; tež na 1. džeń jutrow dawaju džéćom a čeledži kóždemu po jenym wobli jeju k jědži (wo tym rěči hižo Luther, Tischreden cap. 20 ed. Francof. 1571). — Jutrowničku mužscy spać njeńdu, ale so w jenym domje zhromadźeja, a bórzy po połnocy wuńdu tak daloko, kaž kóždeje wsy pola du, wobkhodža wšě hromadže a spěwaju pospochi jutrowne kěrluše; skónčnje příndu do wsy, spěwaju tež tu spomnjene kěrluše před kóždej khěžu a dostanu za to wot kóždeho hospodarja, po tym hač je zamožity, jedyn abo dwaj tykancaj (str. 191 sl.).

V. (7). Wječor před Janom Křćenikom noša wotrosćeni ludžo na hłowje wěncy z bulicy (Běifüß) wite. Štož to čini, toho pječa za cyłe lěto hłowa njezaboli. Džéći pak běhaju po hasach a dróhach a maju na hłowje kónčojte kapicy ze syćiznow plećene, w rukach pak tołste syćiznowe karbače prědku ze sukem,

z tymi so wokoło bija a honja hač do wječora pozdže. To stawa so najbóle w městach. Na wsach pak twarja sebi serbske džéei małe šibjeńcy z wjeńbowych witkom, a skakaju přez nje. Dyrbi to dobre zboże poznamjenić, hdyž přez šibjeńcu skočiš a wona njepadnje. Dale činja na wsach woheń a skakaju přez njón a to tež na dobre zboże w lěče.

VI. Kermuša ma pola Serbow wulku česć a wažnotu, dokelž sebi tehdy ze swojim přečelstwom, kotrež sebi přeprošuja, z jědžu a pićom wšu dobrotu činja, a to so Serbej, praji Frenzel, njesmě zawiđeć, dokelž je wšak tehdy swoje kisałe džélo na poli z wjetša dokonjał. To wjesele traje najbóle 3—4 dnjow: Tohodla maju Serbjia hrónčko:

þreda dom neda,
Schtwortk mužu fort.

Přetož prjedy (ehedeffen) započinaše so kermuša pónďželu a traješe hač do srjedy abo štvörtka. Jako pak tohodla, zo njeby so njedžela z rězanjom, pječenjom, pućowanjom woswjećiła, w l. 1703 wot krajneje wyšnosće wysoki wukaz wuńdže, zo ma so 1. džen kermuše na srjedu połožić (Corp. jur. Prov. March. Lus. sup. Tit. 2. p. 306—309) mjerzachu so přede wšem Serbjia jara na to a jedyn rjeknu w swojej njewinowatosći: „to Brancoza nihdy čerpić njebudže!“

Staw III. (Abr. Fr. hist. cap. VII.)

Wo póstnicach pola Serbow.

Póstnicy su pomjenowane wot posćenja, powjeda Fr., ale na posćenje sebi tehdy Serb najmjenje myslí; přetož póstnicy běchu wjeli bóle swjedzeń žranja, žlokanja a rejowanja (Fréß-, Sauf- und Tanzfest): Tola wot l. 1690 je to trochu spadnuło, dokelž je tehdy dundanje a štož z tym zwisuje, na najwjacy městnach zašlo. „Das Volk ließ sich, khwali Fr., dazu durch seine eifriger Prediger bewegen, wobei ihnen auch die harten und gefährlichen Zeiten ein Gebiß ins Maul und Fessel um die Füße gelegt.“ Wašnja pak běchu tele:

Tydźeń před póstnicami założichu někotři młodži hospodarjo a wotročcy towařstwo wot 20, 30 a wjacy muži, za tym hač bě wjes abo wosada sylna, skazachu sebi herca z kózłom (Sadłpfeiffer) a jeneho huslerja; pónďželu a wutoru w póstnickim tydženju ča-

haše towarzstwo wokoło, do prędka kózleř a husleř. Z najwjetša mějachu kije abo tež wjeřbowe witki w rukach. Dwaj z nich pak njesеštaj móšeň („Młos̄hen“), a dyrbještaj jeja, kołbasy abo tež sušene swinjace mјaso prosyć a hromadźeć; jimaj so tež pjenjezy, kiž dostawachu, k skhowanju přepodachu. Hdyž ta črjóda před žadyn dom příndže, džëše jich najwjacy z hudźbu nutř a rejowachu ze žonami a džowkami: tute dyrbjachu jim pak za to něsto k piwu dać a bychu potom wot nich přeprošene, zo bychu wutoru a srjedu do korčmy na piwo přišle. Husto čehnješe ta črjóda tež do susodnych wsow a zakhadźeše tam rowje tak. Hdyž bě wobkhód skónčeny, éahnuchu w hromadźe do korčmy a kupichu sebi pola korčmarja piwa za cyłe nahromadźene pjenjezy a druhdy tež hišće za wjacy. Na druhe ranje (bě to najbóle srjeda) zhromadži so potom lud a jědzeše při połnych blidach jeja, kołbasy a mјaso: potom so z piwopicom započa a žony a džowki bychu wot tych swojich za blida sadżane a dyrbjachu so bu pić: husto pak by jim mjelčo woda do piwa lata, předewšěm hdyž pokladnica jara połna njebě. A jako běchu khwilu pili, podachu so do rejowanja a tuto traješe hač do połnocy. Skónčenje wjedzeše kózdy wyskajo swoju lubu (lubku) domoj. Tuto wokołočahanje mjenuje so: „po kołbasy khodzić“ a tajcy wokołočaharjo rěkaju „kołbasnicy“.

Tež Němey we Łužicy bydlacy mějachu podobne wokołočahanja na póstnicach kaž serbscy kołbasnicy. Tući pak tehdy ze swojimi žonami njerejowachu, ale ze swojimi čeladnicami.

Staw IV. (Abr. Fr. hist. cap. VIII.)

Wo wuhonjenju smjeré na njedželu Laetare.

W někotrych wsach serbskeje Hornje Łužicy so wotročey, džowki a džěci na njedželu Laetare popołdnju zhromadźa a wot słomy a lapow swjećo sčinja, kiž ma smjeré woznamjenić. K tomu dadža či, kotriž su poslednje čělo w domje měli, košlu, poslednja njewjestu pak da šlewjer (płachćičku) a te druhe lapy (Łumpen). Tuto swjećo tyknu na dołku žerdź, najsylniša džowka njese je w skoku a wšitcy čérja so za njej spěwajcy: „Leć horje, leć horje, jarabate woko; pań dele, pań dele, jarabate woko!“ a při tym mjetaju wšityc z kamjenjemi a kijemi do njeho a mysla:

štóž smjeré trjechi, tón za to lěto njewumrje; ta holca pak běži ze wsy won hač k wodže, hděž wohidło (Schœusal) nutř wali. Abo zwjetša donjesu smjeré hač k mrokam najbližšeje wsy, čisnu ju přez mjezy, wotlamaju sebi kóždy zelenu haļužku a čerja potom wjeseli a dobreje nadžije domoj, jako bychu něšto wulke wuwjedli, přede swojej wsu čisnu pak te zelene haļužki preč; husto přiběhnu džéci susodneje wsy tu smjeré zaso za nimi mjetajo, dokelž ju na swojich mrokach měe njechadža. Při tym tež husto swary a puki nastanu.*). To samo wašnje namaka so tež w Sedmihórskej, Pólskej, Šlezskej, Mišniskiej, Thüringskej a je wo nim wulku īać. dissertationju pisał M. Pawoł Křesćan Hilscher, kotraž je I. 1701 tež němski w Draždānach wušla. Wućah z njej a cyła sem słusaca jara wobšerná literatura namaka so na str. 213—226 zapisana.

Staw V. (Abr. Fr. hist. c. XI.)

Wo wašnjach Serbow při kwasach a druhich domjacych podeńdzenjach.

I. (2.) Hdyž su młodži ludžo 20. lěto docepěli, njejsu mandželstwu wotkhilni. Młodženc wopyta młodu holcu něšto króć w staršiskim domje. Pokaže-li so wona w korčmje, přinjese jej nawożenja čestny připitk a sadži drje sebi ju tež k swojemu bokej za blido; pozdžišo wjedze ju do reji a naposledku najbóle wokoło połnocy domoj. Tudy wostanjetaj wobej hromadže, doniž ranje njeswita; někotři drje so tež do īoža lehnu, ale zwoblekani, a maju swoju lubosćinsku rozmoļwu. Potom woteńdže nawożenja a spěwa před khěžu stojo abo so wotsalujo. Hdyž staj staršej holeča na jeho próstwu dowolnosć k žeňtwje dałoj, swjeći so „slub“. Druhy praja sebi za slub jeno „haj“ a dadža sebi ruku. Na to stanje so tříkróćne připowjedanje z klětki, při čimž njewesta kóždy króć z wěncem na hlowje kemši přińdže; hosći braška a nawożenja zwjetša, předewšěm hdyž stej slubjenej džesći zamóžitej, na konju jěchajo na kwas prosytaj. Wosobje a konjej

---

*) Tuto wašnje je nětko w Serbach zašlo; powostanka po nim zda so mi byé słomjany muž, kotrehož w někotrych stronach wotročcy při wómłocenju žita w nalēcu tomu susodej, kiž hišće womłocił njeje, mjelečo na bróžnijace wrota přibija. M.

staj rjenje wupyšenaj. Braška wuprají próstwu, přeprošeny hósć so na to podžakuje na kóncu přistajicy: A příndu-li, budže drje hižo něhdźe kućik za mnje! Hdyž su so na kwasnym dnju hósćo zhromadźili, stupitaj njewjesta a nawożenja do prědka, prjedy sebje pak mataj kózło a huslerja, zady sebje hosći; tak éahnu do cyrkwe, hdźež so wérowanje po mišnjanskej cyrkwinej agendźe stanje. Hdyž z cyrkwe wustupja a před kerchow příádu, wučahnu młodži hóley z nóžnjoj mječe a zejhrawaju z nimi w powětru, słonka (*Sałzmäste*) pak mjeta kruchi tykanca, kotrychž ma połny koš sobu. Hercy zadźelaju swoje znate přezpolo (Pschespolio). Mjez tym pak prjedy něli hósćo kwasny dom docpěja, přijědže mać njewjesčinska z njewjesčinskimi poslešćemi a domjacej nadobu; při tym zo z woza leze, pušći čornu kokoš, kotruž je sobu přinjesła, do dwora; to ma woznamjenić přeće, zo by njewjesta z časom prawje dobra samica (*Hečmutter*) była. Lědma su hósćo, za kotrymiž bórzy farań a wučer slědujetaj, do kwasnego domu přišli, započina so hoscina a kwasuje so zwjetša dwaj abo tři dny bohače. Kwasni hósćo pak so z dobrym darom wukupja a stoji, hdyž so tutón dar dawa, nawożenjowy nan z młodymaj mandželskimaj při durjach so za sebje samoho a za njeju džakujo prajicy: „Bratſio moi, ja ſjo džakuju ſa twoje ſliebro a ſlotó“, runjež tež nichtó zloto njedawa. — Prěni džeń po tym zo staj wérowanej pospałoj, dyrbi njewjesta rano zahe stanuē a ruby džeń prjedy trjebane plokaé a bělić pomhać: to ma byé znamjo, zo budže wona za přichod w domje pilna hospoza a nic poslednja z łoża.*)

II. (4. 5.) Při kwasnym wobjedźe a při kermuši je hlowna jědž swinjace mjaso (*Schwartzfleisch*). — Hdyž Serbam njejabcy kusk khlěba k zemi wupadnje abo hdyž kusk na zemi ležo widźa, zběhnu jón z počeséowanjom a koša jón. Khlěb mjenuja „Boži dar, Boži chlébk, chlébiczk“.

Staw VI. (Abr. Fr. hist. c. XII.)

Wo hospodařstwje a cyrobje Serbow.

I. (2.) Serbja su pilni, njewotwlakuja so wot žaneho džěla a su poslušni swojemu knjejstwu. Jeli so něhdźe druhdže zasydla,

*) Tuta džélba je hižo raz němski z originala wočiščana w Laubanje w srijedź zańdzeneho stoléta při skladnosći jeneho kwasa.

stanje so to pak hdyž so ženja, pak dokelž ruma nimaju w domowinje. Tola proša prjedy swoje knjejstwo wo dowolnosć a spušćenje (Loßlassung). — Postajenje lužiskich Serbow pak je štworake: 1) Někotři su swobodni a jeno škitancy (Schüßverwandte), dokelž su so jich prjedownicy wot knjejstwa wukupili (dienſtloš gefauft) a su sebi ze samsneje wole škitowarja (Schütz- und Schirmherrn) wuzwolili. 2) Někotři su więežnicy (Lehnleute), kotřiž pod krajne bohotstwo (Land-Bogtei) słušeja; tući su wot roboty swobodni. 3) Druzy słušeja pod tachantstwo (Capitel), klóštry a města; tući maju z wjetša mało słužbow abo tola jenož wěste słužby. 4) Druzy słušeja pod zemjanske knjejstwa abo duchownstwo a maju pak wšědnje pak wěste dny na robotu khodzić abo tola roboty z pjenezami wotpłacleć.

II. (3.) Serbjia su z wjele džěćimi žohnowani a pohonjeja je k šuli, zo bychu něsto nawukłe. Mnozy tež swojim džěćom studować dadža; a ja móhł, praji Fr., mjenować wulku ličbu sławnych duchownych, wosebnych prawiznikow, jara nawědzitych lěkarjow a wučenych philosophow serbskeho rodu. Serbjia pak su tež lubowarjo němskeho ludu a jeho rěče. Tohodla swojich synow a swoje džowki do Němcow na słužbu sćełu, zo bychu němski nawukli. — Do cyła pak starši swoje džěći wot młodosće k modlitwje a katechismej nuća; woboje dyrbja rano a wječor spěwać: z 12. lětom wozmu je k božemu blidu, hdyž su najprjedy wot duchowneho we wérje a žiwjenju pruhowane. Džělo dostanu do rukow tak khětře hač jeno zamóža swoje stawy trjebać. Někotři wuknu rjemješlo, druzy překupstwo. Překupcy podawaju so husto do Polskeje, dokelž so tam dla přiwuznej rěče rady přijimaju, a dóńdu tam njerědko k zbožu.

III. (4.) Serbjia slědža kóždy za samsnym wobsedžeństwom a žiwja so wot rólnistwa a plahowanja skotu, sadu a lenu. Rola jim njese: pšeńcu, rožku, ječmeň, wows, hroch, soki, bělu a čornu woku, hejdušku (Hirsche, Hirschhorn), rěpu, morchej, kał, solotej, dynje, banje, bělu rěpu, bobry. Najlepšu rožku předawaju, wot srědnjeje swój domjacy khlěb pjeku. Tež te druhe pólne wupłody so předawaju. K tomu dawaju tež dańske žito a wosypk. (Bins- und Decem-Getreide.)

IV. (5.) Skotarfstwo je tak prawje Serbow „vellus aureum“; kubłaju konje, woły, kruwy, wowcy, kozy, swinje, husy, kački, kury atd. Mužscy pytaju sebi tež kroški zaslužie z wóznistwom, žónske z předženjom; tola najprjedy zastaraju samych sebje z płatom a přez to z ródnym šatom. Najbóle pija wodu, druzy patoki, někotři piwo. Mnozy maju tež haty z mnohimi rybami.

Haj, ze swojeju rukow prócu wě sebi Serb, hdýž jeno je strowy, na najwšelake wašnje pomhać: wón krawči, šewči, předže, tkaje, česluje, twari, tružeri, kowari, rěza, mlěje, rěza deski, truha šindzele a třeski, ryje, kopa, sadža, młoći, měsy, wora, syje, włóči. Z krótka žane rjemjesło a žane džélo njeje, kotrehož so Serb njeby k swojemu wužitkej přimał a kotrež njeby rozymił.

V. (7.) Štož je do jědze, je z tym spokojom, štož jemu dom poskića. Njedželu jě swoju hejdušku a druhdy čerstwe abo sušene mjaso; tola wo plecach (*Schinken*) ničo njewě. Džělawy džeń so žiwi z poliwkami, mlokom, krupami, jahłami, bělým a čornym wusmužom, z kulkami (*Räuschen*), kałom, rěpu, morchwu hrochom, sadom, khlěbom, butru, twarožkom, twarohom; swjate dny ma tež tykancy.

Při domjacej nadobje njecha Serb wo cynu a porclinu ničo wědžeć, ale trjeba hornčefske sudobje, drjewjane kany a łyzicy; njekupuje pak sebi z cyła wjele tajkeje nadoby, dokelž je „non emax, sed vendax“.

VI. (8.) Ma-li Serb kusk wědy a něsto pjenjez, wotnajima sebi, jeli dostanje, wot knjejstwa kubło pak cyłe pak korčmu pak skót. Tajki serbski najeńk je knjejstwu jara spomóžny (*zuträglich*), dokelž 1) rólnistwo derje znaje, 2) so jara njewupjera (*macht fein groß Wesen von sich*), a 3) mało přečinja; tohodla je přeco hotowy swojemu knjejstwu wuměnjenu dań w prawym času płacić. Skónčne wostanje Serbam khwalba, zo jich mało po prošenju khodži, dokelž wo lénistwje a dundanju ničo njewědža a w nuzy dobroćelow a podpjearjow pola tych swojich namakaju.

Staw VII. (Abr. Fr. hist. c. XIII.)

Wo sudnistwach mjez Serbami.

I. Sudnik abo rychtař (*Richter*), kotrehož Serbja „Šołta“ mjenuja, je w někotrych wsach herbski, w druhich wólbny (*Erb-*

Richter, Wahl = Richter). K tutomu rychtarjej příudu starší (Schöppen), skóržbnik a wobskorženy. W hromadu so ēi sami zwjetša kazaju přez běrca (Bierz, Bieriz). Su-li w hromadu, zesydaju so za blido a sptyuja skoržerjow zjednać; tak doļho pak hač sudža, smědža piwo pié na khósty winnika. — Hdyž su hdže puki (Schlägerei), zastupja starši ze šołtu do jstwy z doļhim kijemi, na kotrychž z jězowej kožu wobéehnjena kula tči, a zloža je tomu na wutrobu, kiž njecha pušćić abo kiž so zajeć njeda.

II. (3.) Khostanja na wsach su: 1) Klóda (Kloda, Stoč), do kotrejež so noha zamknje. 2) Železo (Haſſe, Hand= od. Fuß-eisen) na muri, do kotrehož so pak šija pak ruka pak noha zamknje. 3) Stołp z wobwojku (Haſſeisen) pak srjedź wsy; pak při korčmje pak před kefchowom, je-li cyrkej we wsy tola njesmě khostane doļho tak stać; tutón stołp je 1539 najprjódcey za bohanjenje, ročenje a sakrowanje zawjedzeny (cf. Corp. iur. Prov. p. 287, 311, 314, 317). 4) Jastwo za wjetše winy. 5) Hdyž-kuli wjesni sudnicy sami sudža, žada so khostańske piwo (Bier-strafe), kotrež potom gmejna darmo pije. Druhdy pak tež wjesne knjejstwo proša, zo by khostanje postajiło.

III. (5.) Wjesne sudnistwa maju dale kedžbu nad wóhnjom. Tohodla kóžde lěto wokoło póstnic wot khěže do khěže khodža a wuhnje wobhladuja, hač su čiste džeržane. Za tuta prócu dostanu w kóždym domje kruch sušeneho mjasa a w korčmje něšto piwa. W někotrych cyrkwjach maju tući wosebite města, hdžež hromadže sydaju. Hdyž skónčne jedyn wot nich wumrje, njesu jeho ēi druzy z wjesnego suda počesćowanja dla k rowu. — Nimo toho pak maju knjejstwa swój „Gedinge, Dingstag“.

Staw VIII. (Abr. Fr. hist. c. XIV.)

Wo serbskich wjeselach, zabawach a hrach.

I. Chcedža-li so Serbja zawjeselić, du na piwo a to najbóle njedželu a swjate dny, dokelž sebi mysla (ſtře einbilden), zo maju tehdy najwjacy khwile k tomu, hdyž je jim ručne a pólne džělo zakazane. Tohodla du hospodarjo a wotročey před wječorom do korčmy na piwo; žony a holey pak něšto pozdžišo za nimi příudu, po tym zo su skót wobstarałe, a wostanu předku při durjach stujo. Mužscy je wohladawši k sebi wołaju a poskića jim kanu

z piwom; te du z njej k swojim towarzškam a připiwanu (šenkuj) sebi; skónčne příndu zaso a připijsu tomu, kiž je jim šenkował; tón kaza jim zwjetša hišće dwójcy pić. Hdyž pak žónske (Weibsvölf) pija, wobroća so z khribjetom k tomu, kiž je jim šenkował, „welches auch die Teutſchen Dorffnymphen zu thun pflegen“. Potom du zaso k durjam do hromady a čakaju na nowy připitk (Geſchenke). — Někotři mužscy spokoja so z jenym dortkom (Labetrunk), druzy wostanu čím dleje sedžo; přeco pak žona swojego muža domoj wjedże. Młode holcy same woteńdu, abo maju-li žaneho, kiž jim poslužuje, přewodža je tón domo.

II. Korčmař wšech mužskich z ruku wita a připiwa jim ze swojeje kany. Za to pak ma tež prawo, zo smě z kóždeje kany, kotruž hoséej nalije a přinjese, wotpić (den ersten Trunk thun). To samo prawo maju tež jeho lndžo, hdyž (za njeho) piwo naliwaju a přinošeju.

Tuto wašnje je nastalo, kaž Fr. powjeda, ze slědowaceho podawka:

Jako 3. sept. l. 1611 česki kral Matthias do Budyšina dla hołdowanja pućuojo do Budystec přičeže, běchu jemu napřečiwo přišli krajny bohot z wokoło 500 rycerjemi a Budyšska rada bě krajej a kralowskemu dworej někotre štrowowcy piwa (etliche Biertel Bier) napřečiwo pósłała. Tuž je kral tam na korčmarjec zahrodže wobjedował, při čimž je Budystečanski farař Michał Schwach blidowu modlitwu měł (verrichtet). Při woteńdzenju rjeknu kral, zo smětaj sebi farař a korčmař (rychtař) za posluženje kóždy někajku hnadu wuprosyć. Faraf bjez dołheho rozmyslowanja prošeše, Jeho majestosé chyła najhnadnišo dowolić, zo smě so w Budystečanskej cyrkwi za wšę časy swjate wotkazanje pod wobojej podobu (sub utraque) wudźeleć. To jemu kral wobkrući a slubi, zo chce cyrkej w tym škitować. Korčmař pak so njemóžeše w zastróženosći hnydom na próstwu dopomnić a mjelčeše. Tola jako bě jemu připadła, běžeše za kralom hač na horu k Rašowej. Kralowi jězdni wołachu žortnje, zo by Jeho majestosé počakała; korčmař (rychtař) čéri a budže traš te nórty (Örthe) žadać, kiž so jemu njejsu zaplaćiłe. Kral pozasta a kazáše korčmarjej rěčeć. Tón džeše: „Ja dyrbju městu drohe piwo šenkować a nimam ničo wot toho; tohodla prošu: Jeho majestosć

cheyla mi prawo dać, zo směm kóždy čas z karanow, kotrež hosćom přinošam, prěni dörtk pić.“ A kral so smějo jemu to prawo wobkrući. A tuto wašnje su wot Budystečanskeho korčmarja po času wšitecy druzy serbscy korčmarjo přijeli a to so mjenuje: rychtafske abo hórske prawo (*Richterrechт oder Geborgsche Recht*). (Přir. Annal. Budiss. MSS. ad a. 1611.)

III. Wo tykaneach. Łužičenjo Němey a Serbja předewšěm na kraju pjeku k wšem róčnym časam a ke kermuši tykancy, a tež najkhudši; nima-li hewak ničo wjacy, napječe sebi jich něšto. Wone su jich najwosebniša a wěsta swjedzeńska jědž.

IV. (7.) Hdyž je serbski piwny hósé korčmarjej worćiznu zaplaćil a so wotsala, prosy a žada wot njeho „Swjateho Jana“. „Swjaty Jan“ je (darmotny) přidawk. (Tutón nałożk wotwodžuje Fr. z biblike a ze stareho cyrkwinskeho wašnja.)

V. (8.) Serbja tež rad z kartami placaju. Hraju pak wo pjenježk abo wo jerija, tola wostanu při barbje, pak kupuja. Hraju-li při piwje wo jerij, ma drje jón přehračk zaplaćí, smě pak z druhimi sobu jěsc.

VI. (9.) Kehelekuļenje. Njedželu a swjate dny kuleju serbscy młodži hólcy (junge Knechte) srjedž wsy (auf der Dorf-Aue) kehele, hdyž je kemš do cyła skónčeny, mjez tym zo burja a starcy na zelenej trawje ležo přihladuja. Dobytk je mały. Wottykaju sebi daloki kónc, dokelž chcedža swoje mocy pokazać abo posylnjeć, abo zo by kulenje čim dlěje trało a zo njeby wo pjenjezy šlo.

VII. (10.) Na přazu khodženje. Najwjetše wjesele, najwjetši dobytk za Serbow je přaza. Čeledž dostawa tež kóžde lěto nimo mzdy tež płat. Tohodla maju džěći a čeledž wěsty čas přazow. Přazny čas započina so na Burkharda, 11. okt. a traje hač do srjedy před zelenym štvortkom. Při tym wobkedžbuja so wěste wašnja. Na Burkharda přinjese hospoza swojim předličam pječenu husycu abo tola někajku mjasnu jědž (*Gerüchte Fleisch*) z kałom na blido a k tomu w mlocy całty. Z toho ma wona za swój wužitk to prawo, zo trjeba wot toho časa sem čelegži jeno hišće rano, nic pak wjacy wjechor (připołdnja dostanu twarožk abo twaroh) butru ke khlěbej dawać. Tuto traje hač do pojutrów. Njeda-li pak wona „Burkharda“, dyrbi swojim

ludźom hač do Marćina tež wječor butru (masło) na blido da-wać. — Poslednju srjedy před zelenym štvortkom składuja předliče (Spinner) něšto mało k palencej a wuhotuja sebi božemje (valete). Někotři pak šwikaju swěčnik (Leuchter), při kotrymž dyrbjachu wječor pŕasć, z khošćom ze jstwy. Předživo, kotrež maju słužobne dźowki wot Burkharda hač do Marćina za wječor napŕasć, je: čeńkeho 10 pasm (Gebund), pačosneho 8 pasm, zrěbneho 6 pasm. Přadu-li pak w zymje wodnjo a wječor, maju napŕasć wob dźeń w hromadźe čeńkeho 2 ščeńkaj, pačosneho 28 pasm, zrěbneho 1 ščeńk abo 20 pasm, wšo po dołhich moty-dłach ličene. Zo njebi so jim wostuđiło, khodža k susodam na přazu. Tež měwaju so tak mjenowane „pŕazy“ (Röckenstuben), hdźež so wjèle młodeho ludu skhadžuje. Dokelž pak so w nich husto wjèle złeho a njekazaneho stawa, buchu anno 1677 na 6. julija tajke pŕazy z khostanjom poł sta toleř za toho hospo-darja, kiž je haji, přez wyšsi hamtski wukaz (Ober-Amts-Patent) zakazane, a při tym je so přikazało, zo ma so tutón wukaz wob lěto štyri króé z klětkow wotčitować. (Corp. Jur. p. 301—303.)

VIII. (11.) Třelenje za skopom na Jana a dźeń po nim. Tuto ma so tak: wotkupja skopa rychtarjej abo korčmarjej, na-stajeju 9 kehel, tam a sem w Serbach tež jeno 3, do kotrychž z daloka kuleja. Štóż z kulemi najwjacy kehelow powali, do-budźe skopa; tón pak so z nowa druhdy tři, haj štyri króé předawa; a zaso tak dobudźe. Při tym so pije. Na někotrych wsach stoja hercy pódla, kotriž dobycerzej přiwyskuja. Potom sedža kehelowarjo hač do ranja při piwje a zabawje, doniž wšitcy dosé nimaju.

IX. (12.) Serbja pytaju swoje wjesele w spěwanju, w łażenju na žerdź (tež wokoło Jana); při tutej skladnosći ma so potom tež mejska reja (Lobetänze). Žerdź je jara wysoka, sylna a hładka truhana, postaji so blizko korčmy na trawniku (Aue), horkach je kłobuk abo tajke něšto; štóż horje doepije, wozmje jón jako dobytk. Při tutym wjeselu tež honaka (Hausjhahn) srjedź wsy na trawniku hač do hłowy do zemje zahrjebaju; něšto kročel wot njeho zaměri so bur abo wotročk ze zawjazanymaj wočomaj a z cypami w rucy na honaka a bije za nim: štóż honača trjechi a zarazy, dostanje khapu (eine Klappe) za myto; honak pak so bišeće z druhami jědžemi wari a pječe a wot cyłego wjesnego

wobydleſtwa (Gemeinde) zjě. Ryčeſkubleř abo knjez we wsy dari najbóle khapu, klobuk a honača, druhdy pak tež wjes k tomu skladuje. Burja tež we wšech domach tykancy pjeku a traje wjesele z wjetſa tři dny. Hač do l. 1683 so tajke meje njedželu započinachu. Dokelž pak so tohodla kemše skomudžowachu, je so wono lěto 3. hapryla wot khurwjeſcha Jana Jurja III. a 2. novembra 1702 wot krala a khurwjeſcha Bjedricha Augusta w zjawnym wukazu přikazało, zo bychu so tute na džělawe dny přepožožile. (Corp. Jur. pr. 303, 304, 308.)

X. (13.) Najwjetſe wjesele za wotrosćenych su reje. Tute bywaju při wšech zhromadźiznach na ťubjach a we wulkich jſtwach. „*Niemals wird ein Paar allein gehen, sondern der ganze Haufje tanzt; und jedes Paar hat seine zwei Kleinen, denn kommt das andere*“ u. ſ. f. *) Najlěpši rejowař je, kotryž z wobbitymaj škórnjomaj móćne teptać a derje wjerćeć (ſchwenken) zamóže: tohodla tež su hercy mało abo njejsu do cyła slyšeć, a hdyž jedyn rejowař tepta, teptaju tež druzy sobu. Hercy pak, wot kotrychž jedyn kózlo tołče a druhí na třitrunatych huslach hudži, dyrbja so z małym nakładem (*Auflage*) spokojie. W l. 1683 buchu reje na njedželu a swjate dny we cyłym kraju zakazane (hl. horjeka).

XI. (14.) Khowanje je tak prawje hra serbskich džěci. Najprjedy zestupaju so w hromadu a liča: „arno, farno, zige, zigo, merten, strono, bono, drike, drelle, puf!“ Štóż „puf“ dostańje, dyrbi pytać abo łożić (ze zawjazanymaj wočomaj). — Dale wjerća tež džěci z „Dreh Beinlein“ wo worjechi abo poprjancy. Z kóstkami mjetać by l. 1672, 16. meje a 1702, 2. novembra z druhi mi hrami na njedželach a swjatych dnjach zakazane. (Corp. jur. prov. 307, 316.)

Staw IX. (Abr. Fr. hist. c. XXVIII.)

Wo nałožkach Serbow při Božej službje.

Jako spomnjenja hódne wuzběhujemy z tutoho dołheho a šěrokeho stawa tole:

*) Njeje cyle jasno, što a kak to Abr. Fr. měni. Tuž njejsym přełožił.

Serbja khodža radži a husto kemši. — Farań so powoła z konsensom wosady. — Serbja z wjetša štyri króć wob lěto k Božemu blidu khodža. — Serbja spočinaju a skónčuja džeń z modlitwu, modla so před jědžu a po jědži. — Serbja njedadža džéćom wšu wolu, ale wočahnu je w poslušnosći a bohabojaznosći, kaž je to w šulach, na knježich dworach a w džělačeřnjach widžeć, wšudże namakaš poslušne, pobožne a pilne džéći a čeledž. — Přećiwo wyšnošći su Serbja poslušni a česćowni a dadža zwólniwje, štož maju dać. — Duchowni namakaju pola Serbow wutrobu, wuši a rucy t. j. lubosć, poslušnosć a bohate zastaranje. Cuzych witaju Serbja přečelniwje a zdwórliwje z prawej ruku a při tym maju wašnje, zo cuzbnika, kiž z nimi wobkhadžuje, swojego bratra mjenuja. — Serbja wopytuja pilnje khorych, modla so a spěwaju z nimi. — Čělo Serbja čisće zwoblekaju; štyrjo nošerjo njesu je k rowu; přewodžerjow je z wjetša wulka syła; duchowny dzerži čelne předowanje; na row nježenjených a džéći so z wjetša róže stajeju a wěney kładu.

X. Přidawk.

Štož so hišće nimo toho w Frenclowej „historia populi et rituum Lusatiae Superioris“ namaka, počahuje so pak na po-wšitkowno Łužiske wašnja a nałožki, kiž tež su najbole nowišeho nastaća, pak na Łužiske stawizny. Napis stawow, kiž wo Łužiskich wašnjach a nałožkach jednaju, chcemy tudy přistajić, do-kež je tam wjèle zajimaweho a njenadzateho.

Cap. XX. Von der christlichen Religion und etlichen Gebräuchen, welche die Ober-Lausitzer von den Franken herbekommen haben.

Cap. XXII. Von denen Oberlausitzischen Gebräuchen und Gewohnheiten, so etwa von denen Sachsen hergenommen worden.

Cap. XXIV. Von den Polen und was etwa die Ober-Lausitzer von ihnen herhaben. (Von der Polen Königreich, erstem Christenthum und Gebräuchen. Von polnischen und Oberlausitzischen aufgeworfenen Hügeln oder Schanzen.)

Cap. XXVI. Von denen Böhmen: in gleichen von den Gebräuchen, die von ihnen wie auch von denen Märkern oder bei derselben Zeiten im Lande aufgekommen [9. Woher die Altar-Lichter (str. 866—872). 10. Woher die Schopfen (Tachgebäude) über der Kirchhöfe Thüren. 11. Woher die Schulen nahe der Kirche. 13. Woher der heilige Christ oder das Christ-Kindel. 14. Woher die Nicolai Bescheerung. Von den Grün-

donnerstag-Geschenken. 20. Woher die Bierzüge und Hochzeits-Tänze auf Rathhäusern und in den Dorfschaften, (str. 906—12.)]

Cap. XXVII. Von etlichen Gebräuchen, die durch die sächsische Lutherische Reformation in der Ober-Lausitz theils abkommen, zum Theil aber angenommen worden. (str. 617 sll.): 1. Wo reformaciji w H. Łužicy. 2. Die Ceremonie den Sommer zu empfangen in Budissin. 3. Abstellung der Wallfahrten. 6. Vom Palmesel. 7. Vom Hungertuch. 8. Vom Altarwaschen und Läuten mit Klappern am Gründonnerstag. Vom Feuerweihen am Sonnabend vor Ostern. Vom Umzug umb die Tauffe. Von der Osterkerze. Vom Umzug am Marztag. Woher die Mittwochs- und Freitags-Predigten. Wo Božim blidu. Woher das Klinge-Säckel. Woher die Festopfer. Wie der Kirchen Seegen aufkommen. Vom Kreuzmachen beim Seegen sprechen. Den Seegen auswarten. Vom Einläuten der Sonn- und Heilstage. Woher die Sonnabends-Predigten. Von der Kirchen Busse. Vom guten (d. i. blauen) Montage.

Pjaty džěl.

Abraham Frenzel jako serbski historiograf.

Najwjetšu wažnosć a njesmjertnu zaslužbu ma bjez dwěla Abr. Frenzel jako lužiski historiograf. Na polu lužiskich stawiznow je wón čas swojego žiwjenja bjez přestaća a njesprócnje zběrał, stare a žadne historiske monografije hromadzował a rukopisy hdźežkuli pak cyłe wotpisował pak wučerpował. Najwjetši džěl jeho foliantow je po tajkim stawiznam a powjesćam wo Łužicach poswiećeny a jeho džěla su w tutym nastupanju njezaprahnite žórło, kiž je hišće mało wobkedzbowane a wužite; a tola by nic jeno za lužiske, ale tež wosebiće za serbske stawizny wulcy wažne było, zo bychu so raz swěru přehladał a dospołnje wučerpałe. K tomu pak je wjèle časa trjeba, kotryž ja za krótki čas swojego přebywanja w Žitawje njemějach. Tuž sym z nich jeno někotre powjesće wuzběhnuł, kiž mi nadpadnuchu a so pak wosebiće na Serbowstwo pak na Abr. Frenzela samoho počahuja. Te dowolam sebi tudy podać w nadžěji, so naš znaty stawiznať so bórzy do přeptytowanja Frenclowych foliantow dawši nam zhromadnje wše powjesće na naše stawizny so počahowace w tutym časopisu wozjewi.

I. Wo kapałcy pola Jiłoc. (Abr. Fr. hist. pop.
cap. XXVII.)

W lěće 1496 běše přez cyłu Hornju Žužicu strašny mór a to tež w Jiłocach (Jileze), hdžež wšítey wumrjechu hač na Pawoła Krala a jeho sotru. Tutaj běhaštaj džeń wote dnja, kaž běstaj Bohu slubiłoj, k staremu drjewjanemu Marijnemu swječeću, kiž njedaloko Wbohowa stojše. Pozdžišo sotra wobkručeše, zo je so ji nocy mać Boža zjewiła a zlubiła, zo chce ji a bratrej žiwjenje zdžeržeć, hdyž budžetaj jeje wobraz na mjenowanym městnu pilnje česćować. Wokoło l. 1507 začahnu Pawoł Kral ze sotru do Budystec, jako Budyšska rada wjes Budystecy kupi, a by tam z cyrkwincom abo khebětarjom. Wot měšćanskeho šo-sarja, Pětra Röhrscheidta, w Budystecach wuprosy sebi Kral dowolnosć, zo smě na městnu, hdžež bě Marijne swjećo stało, Maćeri Bożej cyrkwičku natwarić a nanuci Budystečanskeho fararja, zo z klětki pobožnych ludži wo přinošk prošeše. Tutón tež tej wěcy tajki nahlad da, zo so wjele pjenjez za cyrkwičku nahromadži a wotkaza. Na to je Pawoł kral prosywši wot Hansa z Haugwitz nad Jiłocami dowolnosć dostał, zo smě spomnjenu cyrkwičku z keřchowem natwarić. Městno kupi wón wot třoch burow a da Weighartej 5 Mr., Schlotzschkej (Słočkej) 7 nórt a Tzschornej (Čornjej) dwě kopje (Schödf). Burja z Budystec a Hajnic su dobrowólne a robotnje material přiwožowali. Hdyž bě hotowa, je Budystečanski farań Bosak wše róčne časy, hody, jutry, swjatki na 3. djeń z ludžimi do njeje putnikował a k tomu wjacy duchownych přeprošował a při tom husto za jedyn djeń přez 7 markow wopora dostał: wot toho je wón měšnikam kolacyju (denen Męßleſern eine Collation) dał a so pokhwalował „se habere fertiliorem filiam quam illi matrem“. Pawoł Kral běše před-stožíef cyrkwički na čas žiwjenja. Tež jeje zamoženje přiběraše, tak zo je so na dań dawało. Cyirkwinske zličbowanje pak je so w Budystecach na farje mělo. — W l. 1523 podaštaj so Khryša z Haugwitz, knjez nad Jiłocami, a Budystečanski farań k Budyšskemu měšćanosće M. Ruprechtej a dokelž běchu putnikowania mjez tym dla reformacije zastałe a dokelž bě so Jiłocská cyrkwička z Budystečanskej zjednoćiła, žadajo radžeštaj, zo by so dań cyrkwički na poł za Budystečansku faru a na poł za wony

móst přez Sprewju, kiž bě tehdy hišće drjewjany, wotkazała. To je so tež stało. Pozdžišo je cyrkwička cyle rozpadała a zašla, tak zo bě w Frencelowym času tam jeno hišće hołe městno wi-dzēć. Swjećo je najskeřšo do Budystečanskeje cyrkwe na mały pobočny wołtař njedaloko klětki přišlo.

II. Wo starych serbskich pohrjebnišćach.

(Abr. Fr. hist. pop. cap. XVI.)

Nopaški abo urny su w Frencelowym času namakali: 1) nje-daloko Königshayna p. Zhorjelca na tak mjenowanej smjertnej hórey (Todtenberg). 2) w Sprejcaх niže Wojerec na kefchowje w pěskowej hórey w l. 1680. 3) srjedź Łomska a Drobow p. Mi-nakała na pěskojčnym městnje najprjedy črjopy, potom 30 cyłych nopaškow. 4) Dale blizko Košyna p. Komorowa a w Korjenju p. Khočebuza, blizko Lubina (Lübben) a w Ślezsku.

III. Krajnostański wukaz z l. 1538. (Abr. Fr. hist. pop.

cap. XVIII str. 473.)

„Sonderlich, nachdem man auf dem Lande der wendischen Sprache halber an Pfarrherren und Seelsorgern großen Mangel leiden müßt, so soll ein jeder Unterthan durch seine Herrschaft, auch auf dem Predigtstuhle fleißig ermahnet werden, welcher einen Sohn oder Freund hätte, der zur Schule tauglich und zum lernen geschickt wäre, daß man den oder dieselben mit ernstem Fleiße zur Schulen habe und an möglicher Darlage nicht fehlen lasse.“ Wospjetowane w krajnej radze l. 1551.

IV. Studzeń Hanka. (Abr. Fr. hist. natur. str. 483.)

Studzeń Hanka pola Čorneho Khołmca nima kóždolětnje wot Jana hač do Michała žaneje wody a ma so wěc tak: Při tutej studni běleše něšto lět pospochi serbske holčo Hanka płat. Po času so wo njej powjedaše, zo je njepoccíwa a samodruha. Wona to přeje a so roći: je-li to wěrno, njech Boh tutej jeje studničcy, z kotrejež wona wodu čera a sebi kóžde lěto wjele pjenjez za-služi, sprahnuć da; hnydom sprahnu studzeń a to so kóždolětnje w tym samym času wospjetuje.

V. Knjenina hórka. (Abr. Fr. hist. nat. str. 693.)

Srjedź Hózneje a Lipoje při Kamjenceskej drózy leži tak mjenowana „knjenina hórka“. Wo njej powjedaju Lipjanscy burja tole: Příndže tam samodruha wosebna knjeni, lehnu so na kamjeń a porodži dźěćatko. Prjedy pak džeše: Porodžu-li synka, dyrbi so k jeho dopomnjeću na tutym měsće hród natwarić. Dokelž pak dźowku porodži, njeje so twariło, wony kamjeń pak je so k wopomnjeću na jeje porod „knjenina hórka“ pomjenował.

VI.

Najwažniše lužiske stawizny nastupace stawy w Abr. Frenclowej „historia populi et rituum Lusatiae Superioris“ su:

Cap. XXI. Von denen Sachsen, welche die Vierde Nation der Ober-Lausitz seyn und was sich hieselbst unter denen selben von Anno 916—1002 zugetragen.

Cap. XXIII. Vom Einfall der Polen in die Ober-Lausitz von anno Chr. 1002—1018. (str. 626—682.)

Cap. XXV. Wie die Ober-Lausitz an die Cron Böhmen kommen. (str. 715—829); wopřija lužiske stawizny z l. 1018—1272. Sobi zaplećene je tu: Von der Kirchen St. Petri zu Budissin (str. 800—806); von der Mönchskirche (806—812); von der Erbauung der Stadt Kamenz (813—815).

Cap. XXVI. Podawa mjez druhim: powjesće wo českich exulantach z l. 1622—51 a wo założenju najstaršich cyrkwiow w H. Łužicy (str. 856—866).

Druha kniha historia pop. et rit. ma napismo: Von etlichen Völkern, welche der Ober-Lausitz nur zugesprochen oder sich einige wenige Zeit darinnen aufgehalten haben, a podawa na str. 1181—1436 nimo rěčnickich zběrkow a literariskich powjesćow hižo w nast. II. spomnjenych krótke stawizny 1) Šwedow, 2) Finnow, 3) Livonow a Esthow, 4) Lotyšow, 5) Litwjanow, 6) Walachow, 7) Moskowitzow abo Rusow, 8) Židow, 9) Turkow, 10) Rumunow. Najwažniše při wšem tym je, štož Fr. wo přebywanju a zadzherzenju tutych wselakich ludow w H. Łužicy powjeda, dokelž wón w tym napohladže z wjetša ze samsnego nazhonjenja rěči, n. př. što su Łužičenjo a Serbja wšo wot Šwedow wućerpjeć měli atd.

VII.

W Mscr. bibl. sen. Zitt. foliantu 31 str. 1442 a 43 namałkach sobu zawjazany ćiścany wukaz krala Korle XII. w pólskej a pôdla němskej rěci na listku w 4, kiž je spomnjeny šwedski kral w swoim lěhwje w Altranstädtu wudał. Dokelž njewěm, hač je so tutón zajimawy wukaz hdže druhdže zakhował, njech je tudy sobu woćišcany.

My Carol z Bozey Łąski Szwedzki, Gotski Wandalski Krol, Wielkie Xiionce Finlandyeh, Xionce Skanien, Estonieh, Inflant z Karoliev, Bremi, Werdy, Szczecina, Pomeranieh, Kaszubowym Wandalien, Xionce Rugieh, Van Ingryeh y Wismaryeh także Graf Palatin Rhenu, Bavarii, Julien, Kłitwieh y Gor Xionze.

Oznahmuiemy, do wiadomości podaitem tym Universalem Naszym. Ponieważ Nas z wielkim nieufontentowaniem naszym wiedziec dochodzi, iako niektorzy z Wojsk naszych w tym Elektoracie roszczonnych Polskich militieh ludzie, nie uważaionc na surowe Mandata y przykazania Nasze, o dobrym porzondku y karze wojskowej wydane, wazon sie czynic wielkie pretensye y zbytaczne exorbitanczhe, czenstion na kwarterach czenstion tez ztond yzowond przeiczbzaionc sie, czenstion tez y ci ktorzy sie malym pocztem do Polski wracaion, zabieraionc konie, woli y rosmaita tuteckzych Obywatelow sprzenth, tak, ze nikt na droze publicznej bespiecznej bydzie nie moze. My tedy tak wielkich ich Swywołi cierpiecy na nie żadnon miaron żejwolic nie mogone, przykazuiemy y Surowo, tak wierschnosc nad pomientonymi ludzmi Polskiego Baciogu maiionym, jako y pod tymi Khorogwiami zofcianych napominamy, aby sie wiencey wszelkich tych violenchi y zbytkow wystrzegali, y onych weale zaniechali, iezeli niechcon podpadac pod Sond y kare w Artikulach Wojsk Naszych wyrazonych, kontentuionc sie naznaczonemi sobie kwarterami y portiami takimi, iakie son dla Naszych Żolnierzow postanowane. A iezeli sobie zas inaczem postempowac bedon y tych naszych Universalow sluchac niechzon, tedy poszwalamy wszylkим Obywatelom tuteckym, y zapelnie im moc daiemy, aby takowych wszyskich przestenpcow tego Ordinansu naszego, iako tez y tych ktorzych mogon po drogach, w Miastach y we Wsiach z iakonkol wiele zdobiczon znaleśc, zeby ich brac y lapac, a do najbliszego Regimentu tego miejšca odprowadzac, aby tam za Swoje wine wedlug Artikulow Wojskowych y Ordinansow Naszych kare odniesli. Ma co sie dla lepszych wiary renkon własnon podpisuitem y Pieczenc Nasze przycisnione roszkazuiemy.

Dan w Obozie Naszym pod Rastadem Dnia 2/12. octobris 1706.

Carolus.

VIII.

Wot čiščanych składnostnych spisow z přispěwami so na swójbu Michała Frencla počahowacymi, kotrež je nam Abraham Frencl w swojich collectaneach zakhował a z kotrychž smy serbske spěvy w nastawku I. čo 61. tutoho časopisa podali, je bjez dwěla najwažniši wony spis w foliané 27 (tom. 3) str. 201—209, kotryž je Abr. Frencl k 50lētnemu duchownemu jubileju swojego nana Michała čišćeć dał, dokelž je tam mjezy přispěwami přidata nadrobna mała khrónika Frenclec swójby.

Napis tutoho 12 stronow w folio wopřijaceho a pola Handr. Rychtarja w Budyšinje čiščaneho spisa je:

Jubilaeum sacrum, quod (etc.) Michael Frencelius
anno Pastoratus sui ac Spartae optimae Quinquagesimo celebravit
anno 1701 d. 24. Junij
anagrammatismis totidem, quot annis ecclesiam suam rexit (etc.)
delineatum a

M. Abraham Frencelio fil., V. D. M. in Schoenau.

Łaćanscy spisana khrónika je ta:

1628 Michael Parens nascitur.

1638 Anna Maria Donata mater nascitur.

1641 et 42 parens in schola Budissinensi prima pietatis et
literarum rudimenta posuit.

1643 in scholam Missniensem recipitur.

1649 et 50 Lipsiae studiis theologicis operam dat.

1651, 24. junij Pastor Cosulam vocatur.

1652 uxorem ducit.

1654 Anna Dorothea I. filia nascitur.

1656 Abraham I. filius nascitur.

1658 Gottlob II. filius nascitur.

1661 Anna Maria II. filia nascitur.

1662 Dn. Parens Michael ad Pastoratum in Postwitz vocatur.

1664 Anna Catharina III. filia nascitur.

1667 Michael III. filius nascitur.

(Přisp. Michał běše 1685 scholae Budissinensis alumnus a skorži
w kwasnej lisčinje z l. 1700 na zawiś, kiž jemu jako Pastorej substitutej
w Khołmje žiwenje čežke čini.)

1669 Anna Margaretha IV. filia nascitur.

1670 Dn. Parens S. Matthaeum et Marcum evangelistas so-
rabice a se conversos primus edidit.

1671 Elias IV. filius nascitur.

(Přisp. Elias podpisuje so na lisčinje z l. 1685 Human. Cult. B.)

1672 Anna Dorothea elocatur; gener: Johannes Hornuff (†1690).

1674 Anna Sophia V. filia nascitur.

1676 30. April. Parochialis domus in Postwitz incendio perit.

1677 Johannes Christophorus V. filius nascitur.

- 1678 Anna Maria II. filia elocatur; gener: Johannes Tobias Printz († 1. sept. 1691).
- 1681 Johannes Georgius VI. filius nascitur.
- 1684 Abraham filius I. ad Pastoratum in Gaussik vocatur.
- 1684 Anna Elisabeth VI. filia nascitur.
- 1685 d. 5. Augusti ante oculos interque pedes fere Dn. Parentis fulmen horrendum perstringit hortum.
- 1685 Abraham filius Susannam Theilliam uxorem dicit.
- (Přisp. Abrahama Frencela mandželska běše najmłódša dźowka zemrjeteho rektora Budyšskeho gymnasija M. Jana Theill, pošt. laur. Caesar.)
- 1686 Anna Catharina filia III. uxor ducitur.
- 1688 edidit Dn. Parens concionem suam Germanice et sorable conscriptam de S. Baptismo.
- 1688 Anna Elisabeth moritur.
- 1689 Anna Margaretha IV. filia elocatur; gener: Michael Raetze, diaconus ecclesiae St. Michaelis Budissinensis.
- De anno 1691 climacterico suo magno Dn. Parens.
- 1693 epistolas Pauli ad Rom. et Galat. Parens evulgavit.
- De anni 1694 annonae caritate.
- 1695 Michael filius III. Pastor substitutus Colmam vocatur.
- 1696 Michael filius III. uxorem dicit Annam Catharinam Crüger-iam († 1696).
- 1696 Anna Maria secunda vice uxor ducitur a Dn. Augustino Gebelio J. U. C.
- 1697 Elias IV. filius uxorem dicit Catharinam Hoffmann-iam.
- 1697 Michael III. filius secunda vice uxorem dicit Joannam Christianam Hausdorffiam.
- 1697 in Decembr. edidit Dn. Parens Concionem suam de S. coena.
- 1700 Anna Sophia elocata ad Dn. Joannem Böhmerum genereum et successorem suum.
- 1701 Georgius Crügerus Pastor Colmensium consocer moritur.
- 1701 Michael pastor Colmae factus.

Přispomjenje: 24. apr. 1702 swječeše Michał Frencel swój złoty kwas (mandželski jubilej) a dosta k tomu čišćane přispěwy (hl. fol. 31 str. 1117). — Syn Jan Chrystof podpisa so pod přispěw z l. 1696 jako Humanioris literaturae cultor a pod swjedzeński přispěw z l. 1701 jako Phil. et

Theol. stud., Jan Jurij pak při poslednišej skladnosći jako S. B. Cultor. — Z tuthy skladnostnych spěwov wot Abrahama Frencla w fol. 27 a 31 zahowanych widzimy, zo wšitcy synowje Michała Frencla, hdyž nic serbski, dha tola němski abo ťačanski basnjachu.

Šesty džěl.

Abrahama Frencla Historia naturalis Lusatiae Superioris.

Abr. Frencl běše w swojim skutkowanju dospołny lužiski polyhistor; za wšo, štož Lužicu nastupa a so jenož někak jeje dótka, haj tež za najmjeňše, štož so druhemu wšednemu člowjeku z cyla kedžby hódne njezda, měješe wón wotewrjene woko a zahorjenu wutrobu. W nastupanju stawiznow, rěče, wašnjow, knihownistwa, přirody atd. zběraše wón wšo, štož móžeše jeno hdze naděńć a nazhonić. Najwažnišej w tutym napohladže staj bjez dwěla rukopisaj z napismom: Historia populi et rituum Lusatiae Superioris (fol. 33) a Historia naturalis Lusatiae Superioris. Přetož mjez tym zo jeho druhe folianty jenož wšelake zběrki čišćanych monografijow wo lužiskich stawiznach atd. abo z džela tež wotpiski starych rukopisnych měšćanskich khrónikow wopříjeja, staj poslednjej dwaj foliantaj plód jeho samsneho pilneho zběranja a hromadženja a poskićujetaj nam vjele ważnych powjesći, kotrež bjez jeho prócy zhonili njebychmy. Tohodla sym ja wobsah „historiae populi etc.“ w nastawku IV a V. podał a w tutym VI. cheu cyły wobsah historiae naturalis woćišćeć, zo by za přichod kóždy wědžał, što ma tam pytać a što móže tam namakać.

Historia naturalis Lusatiae Superioris

d. i.

Physicalische Nachrichten

von des

Marggraffthums Ober-Lausitz

Luft, Feuer, Wasser und Erdboden,

wie solche beschaffen und was dabei vorkommen und geschehen, dabei zu Anfang von des Landes Nahmen und Herrlichkeit geredet wird:

Und alsofort vieles vieles von der Witterung, der vier-Jahres-Zeiten, bemerkten selzamen Meteoris, Feuersbrünsten der Städte und Dörfer, von Flüssen, Brunnen, Teichen, Seen, Höhr-Büttten, Wasser-Künsten, Heil- und Gesundheits-Brunnen; Waßer-Ergießungen, Schnee, Hagel; Beschauung des Landes, desselben Felsen, Edelgesteinen, Glase, Thon, Torff, Bergen, Hügeln, Thälern, Bäumen, Kräutern, Getreyde, wohlfleilen und theueren Zeiten; ingleichen von raren und fremden Vögeln, Ungeziefer, wilden und zahmen Viehe, Vieh-Staupen; Und endlich von des Menschen merkwürdigen Hochzeits-Fällen, Geburth, Erziehung, Ehestande, Träumen, Melancholey, Raserey, Bezauberungen, Ominibus, Vorboten des Unglücks, hohen Alter, wie auch von des Landes Seuchen, mancherley Todes-Fällen, der Pest, und etlichen, so als todt geschienen und wieder lebendig worden und von anderen mehr, insgesamt

aus der Städte Annalibus, gedruckten und ungedruckten Particular-Schriften, Dokumenten, Kirchen-Büchern, und sonst aus mündlicher Erzählung, so bey geschehenen Reisen bemerkt worden, mit sonderbarem Fleiße und vielen Kosten zusammengetragen und in seiner Ordnung aufgestellt

von

M. Abraham Frenzelio, Dienern des Worts zu Schoenau.

I. Buch.

Handelt von der Situation und unterschiedlichen Herrlichkeiten der Ober-Lausitz.

Cap. I. Lage der Ober-Lausitz. Cap. II. Verschiedene Namen der Ober-Lausitz. Cap. III. Woher es Markgraphenthum heißt. Cap. IV. Das Wappen der Ober-Lausitz. Cap. V. Warum ein Markgrafenthum des deutschen Reiches. Cap. VI. Daß die Lausitz nicht zu Schlesien gehört.

II. Buch.

Historia Aëris Lusatiae superioris.

Cap. I. Von des Landes Luft und Witterung der 4 Jahreszeiten, p. 69. Cap. II. Vom Winde und Windsturm, item Windschäden, p. 94. Cap. III. Von der Erde Leben, p. 108. Cap. IV. Von ungewöhnlichen Gestalt der Sonnen, großen Sonnenfinsternissen, Neben-Sonnen, Neben-Monden, Luft- und Licht-Zeichen, wie auch von sonderbaren Regenbögen, p. 111. Cap. V. De aquila volante, meteoro, p. 137. Cap. VI. Von wunderbaren Sternen und Cometen, p. 153.

III. Buch.

Historia Ignis Lus. s. u. p.

Cap. I. Vom Feuer, wie auch von großen und kleinen Bränden derer Sechs-Haupt-Städte, p. 161. Cap. II. Von der Klöster und kleinen Städlein erlittenen Bränden p. 221. Cap. III. Von Bränden auf denen Dörfern des Budissinischen Kreyses, p. 223. Cap. IV. Von Bränden auf den Dörfern Görlitzischen Kreyses p. 254. Cap. V. Von Vieh und Menschen,

die bey den Bränden umkommen, p. 285. Cap. VI. Vom Schaden=Feuer, p. 291. Cap. VII. Von Gottes Güte und Barinherzigkeit, die sowohl vor, als bey den Bränden sich würklich spüren lassen, p. 305. Cap. VIII. Von der hohen Landesfürsten Gnaden und Wohlthaten gegen die Abgebrandten, wie auch was andere denselben gutes zu thun pflegen, p. 317. Cap. IX. Von denen, die sich selbst mutwillig oder ohngefehr erschossen oder auch von andern leichtfertiger Weise, oder ohngefehr erschossen worden, p. 328. Cap. X. Von Erd-, Teich-, Baum- und Wald=Bränden, p. 342. Cap. XI. Von Donner- und Wetter=Schäden, p. 346.

IV. Buch.

Historia Aquae.

Cap. I. Von dem Spree=Flüze, p. 408. Cap. II. Von der Neiße, p. 418. Cap. III. Von dem Queiße und Löbauischen Wässer, wie auch von der Gole und Plüsniß, p. 422. Cap. IV. Von der Laube, dem Seltenrein, der Wüttig, Kupper und Mandau, wie von dem Schönbergischen Wässer, von der großen und kleinen Tschirne, von der Ziebe, kleinen Spree und dem Schöpp, p. 428. Cap. V. Von dem Schwarzen Wässer, der Elster, sonst auch Schwarzb=Elster genannt, und von der Polzniß, p. 437. Cap. VI. Von Gold-, Silber- und Kupfer-, auch Eisenführenden Wässern, p. 446. Cap. VII. Von den Fischen derer Flüze, p. 448. Cap. VIII. Von Zwey Meer=Wundern, p. 452. Cap. IX. Von Holz=Flößen, p. 455. Cap. X. Wie die Flüze bisweilen vertrocknet oder tieff eingefrohnen, p. 455. Cap. XI. Von Ergiezung der Spree, der Neiße, des Queißes, der Wüttig, der schwarzen Elster, wie auch der Plüsniß, Gole und Quize, p. 456. Cap. XII. Von Ertrunkenen in Flüssen und aufgelauffenen Wässern, p. 463. Cap. XIII. Von der Ober-Lausitz Brunnen, p. 478. Cap. XIV. Von etlichen Heil-, Gesund- wie auch Salz-Brunnen der Ober-Lausitz bei Königsbrück, Löbau und Schönberg, p. 487. Cap. XV. Von allerhand Glück- und Unglücks-Fällen, die sich bey den Brunnen begeben, p. 501. Cap. XVI. Von Wässer-Künsten, p. 507. Cap. XVII. Von den Röhrbütten oder Kästen der Sechs-Städte und anderer Land-Stadtseim, wie auch von derselben und des Landes Wässer-Trögen, p. 518. Cap. XVIII. Von denen, so in Röhrlästen ertrunken, oder noch behm Leben erhalten worden, p. 524. Cap. XIX. Von denen Teichen, Seen und Lüschen der Ober-Lausitz, p. 525. Cap. XX. Von etlichen Merkwürdigkeiten bey den Teichen und Fischen, p. 533. Cap. XXI. Von Ertrunkenen in Teichen, Fisch-Hältern und Lüschen, p. 538. Cap. XXII. Von Ertrunkenen im kalten und warmen Bade, wie auch von etlichen, die im warmen Bade gestorben, p. 543. Cap. XXIII. Von denen, welche etwa mühsam gleichsam für tott gezogen worden, wie man mit solchen umgehen, und ihnen zum Leben wieder helffen möge, p. 548. Cap. XXIV. Von gewöhnlich und ungewöhnlich gefallenem Regen, p. 561. Cap. XXV. Von Wolken-Brüchen, p. 567. Cap. XXVI. Vom Schnee und denen, so darinnen erfrohren oder an ihren Leibes=Gliedern Schaden ge-

sitten, p. 576. Cap. XXVII. Von Schloßen und Hägeln, p. 587. Cap. XXVIII. Von merkwürdiger Waßer-Freude, p. 585.

V. Buch. Historia Terrae.

Cap. I. Von der Anzahl der Ober-Lausitz ihrer Städte, Städtlein, Flecken und Dörffer, p. 597. Cap. II. Von der Ober-Lausitz Haupt-Straßen, derselben Besichtigung und Beferung, vom Streit wegen der Straßen, wegen Stern-Wegen, eigenen Wegen, von etlichen Brücken, Unglück auf Straßen, wie auch von Straffe der Wegelaurer und der Straßen-Räuber. Cap. III. Von der Abmeßung des Landes, Eintheilung in die Rauchfänge, und von derselben Geographischen Tabellen, p. 645. Cap. IV. Von Beschauung der Ober-Lausitz, geschehen von Thro Thro Dchl. Dchl. Chur-J. Johanne Georgio II. und Chur-Prinzen Johanne Georgio II., p. 654.

VI. Buch. Historia Mineralium.

Cap. I. Stelles vor eine allgemeine Beschreibung von der Beschaffenheit des Bodens oder Erdreichs der Ober-Lausitz, p. 678. Cap. II. Von Stein-Brüchen, wie auch von Mühl-, Schleiff- und Kalk-Stein, p. 681. Cap. III. Von etlichen merkwürdigen Steinen und was sich mit und bey Steynen zugetragen, p. 691. Cap. IV. Von Felsen der Ober-Lausitz, p. 698. Cap. V. Von der Ober-Lausitz Glaß-Hütten, neuerfundenen Großen Glaß-scheiben, wie auch von Gläzern, p. 709. Cap. VI. Von Edelgesteinen, Berg-Werken der Ober-Lausitz, und Schatz-Gräbern, p. 729. Cap. VII. Von etlichen reichen Ober-Lausitzern, wie auch von Geld-Mangel und von denen, die ihres Geldes halber umbbracht worden, p. 737. Cap. VIII. Von Frauen Eis-, Eisen-, Stein und Eisen-Hammern, p. 742. Cap. IX. Vom Thon, Torff, Terra Leumia, Salz und Allaun, p. 744.

VII. Buch.

Historia Montium, Arborum et Herbarum.

Cap. I. Von erschaffenen Bergen der Ober-Lausitz, p. 750. Cap. II. Von Hüigeln, Schanzen und Warthen der Ober-Lausitz, die von Menschen-Händen aufgeworfen worden, p. 776. Cap. III. Von Oberlausitzischen Thälern, derselben Beschwerung und Vortheil, p. 778. Cap. IV. Von Wäldern, Büschen und wildem Holze der Ober-Lausitz, auch was darinnen vorgegangen und darbei zu merken ist, p. 780. Cap. V. Von Obst-Bäumen und Gärthen der Ober-Lausitz, und was dieselben bisher getragen oder nicht getragen, p. 796. Cap. VI. Von Weinstöcken, Hopffen, Flachs, Kräutern, Blumen, Sonnenthau, Kohle, Pilzen, Taback, wie auch von Gras, vom Spanischen Klee und Wiesen, p. 800. Cap. VII. Aufstellung des Horti Lusatiae D. Johann Frankens, p. 820.

VIII. Buch.
Historia Frumenti.

Cap. I. Vom Feld-Baue der Ober-Lausitz, p. 876. Cap. II. Vom Getreynde, wie viellerlei dergelben in der Ober-Lausitz und von etlichen darbey vorsfallenden Merkwürdigkeiten, p. 880. Cap. III. Von reicher Erndte und wohlfeiler Zeit, p. 884. Cap. IV. Von schlechter Erndte, Theuerung und Hunger, p. 888. Cap. V. Von Ziegen-Bein, Käfler, Winde, Hedrich, Vogel-Wicken, Rate, Tobkraut, Knobloch und Trespe, p. 906. Cap. VI. Wie die Ober-Lausitzer sich der Armut in Theuerung und Hungersnoth, wie auch sonst, annehmen und solche wohl versorgen, p. 913. Cap. VII. Vom Dreschen, und Unglück in Scheuren, p. 916. Cap. VIII. Vom Brodte und etlichen dabey vorgefallenen Merkwürdigkeiten, p. 918. Cap. IX. Von dem Zugemüze der Ober-Lausitzer, p. 934. Cap. X. Vom Biere und seinen Merkwürdigkeiten, p. 934. Cap. XI. Vom Tentsche, Langweil und Kofend, p. 944. Cap. XII. Vom Brandtwein, seinem Mißbrauche, Schaden und Schimpfe, p. 946.

IX. Buch.
Historia Avium Vermiumque.

Cap. I. Von allerhand raren und fremden Vögeln, p. 950. Cap. II. Merkwürdige Grabschrifft einer Nachtigall, p. 991. Cap. III. Von Tauben, Hühnern und Gänsen, p. 1003. Cap. IV. Von den Bienen, p. 1009. Cap. V. Von Heuschrecken, Käfern, Pfaffen, Raupen, Spanischen Fliegen, Wälder-Jungfern, Weißen Fliegen, gemeinen Fliegen, wie auch von Erdwürmern, Mäusen und Schnecken, p. 1012. Cap. VI. Von Maulwürfeln, p. 1021. Cap. VII. Von Kröten, Schlangen und Hasel-Wurm, p. 1027.

X. Buch.
Historia Quadrupedum Ferorum ac Mansuetorum.

Cap. I. Von Bären, Kamelen, Elphanten, Löwen, p. 1030. Cap. II. Von Wölffeln, Luxen und Füchsen, p. 1033. Cap. III. Von Hirschen, p. 1036. Cap. IV. Von Pferden, p. 1046. Cap. V. Von Ochsen und Eseln, p. 1059. Cap. VI. Von Kühen und Kälbern, p. 1066. Cap. VII. Von den Schaffen, p. 1075. Cap. VIII. Von den Schweinen, p. 1075. Cap. IX. Von den Katzen und Hunden, p. 1077. Cap. X. Von Viehseuchen und Mitteln darwider, p. 1083.

XI. Buch.

Historia Hominis ejusque actionum et casuum.

Cap. I. Von Allerhand Merkwürdigkeiten bey Hochzeiten, p. 1109. Cap. II. Von Allerhand Zufällen und Gebrechen der Cheleute und Schwangeren, p. 1117. Cap. III. Von Gebühren der Frauen oder Sechs-wöchnerinnen, p. 1119. Cap. IV. Von reichem Kinder-Seegen, p. 1124.

Cap. V. Von unförmlichen und monströsen Kindern oder Geburthen, p. 1147. Cap. VI. Von allerhand Glück- und Unglück-Fällen derer Kinder, p. 1248. Cap. VII. Von unartigen Kindern und bösen Eltern, p. 1272. Cap. VIII. Von etlichen Händeln und Merkwürdigkeiten der Eheleute, p. 1301. Cap. IX. Von allerhand Merkwürdigkeiten und Wundern an denen Menschen, p. 1322. Cap. X. Von sonderbaren Träumen, p. 1348. Cap. XI. Von Ahndung oder Praesagiis, damit etliche ihr Glück und Zustand geweißaget worden, p. 1359. Cap. XII. Von Wunderbarem Appetit, wie auch vom Abscheu vor gewißen Speise, Trank und etlichen Geschöpfen, p. 1365. Cap. XIII. Von Melancholischen oder Schwermüthigen, p. 1367. Cap. XIV. Von Deliranten oder die im Haupte verwirret gewesen, p. 1375. Cap. XV. Von schwachen und schädlichen Gemüths-Bewegungen, p. 1394. Cap. XVI. Von Alten und Dauerhafsten Leuten, p. 1405. Cap. XVII. Von Zauberern, p. 1415. Cap. XVIII. Von Gespenstern und Teuffelsischen Erscheinungen, p. 1442. Cap. XIX. Von allerhand Blutzeichen, p. 1493. Cap. XX. Von Ominibus oder Anzeigungen, Ahndungen, wie auch von Vorboten der Krankheiten, des Todes, der Bösen Zeiten, des Krieges, der Belagerungen, der Thenerung, der Pest etc., p. 1501. Cap. XXI. Von Gift-Speisen und Vergiftungen, p. 1547. Cap. XXII. Von allerhand Krankheiten und Seuchen des Landes, p. 1553. Cap. XXIII. Von schlechten und gemeinen Haub-, Hülfss- und Arzney-Mitteln, p. 1567. Cap. XXIV. Von Jämmerlichen Stürz-Fällen, p. 1571. Cap. XXV. Von allerhand Andern Todes-Fällen, p. 1591. Cap. XXVI. Von sonderbaren Todes-Stellen, p. 1617. Cap. XXVII. Von der Pest, p. 1650. Cap. XXVIII. Von Mitteln wider die Pest, p. 1692. Cap. XXIX. Von Todten, so wieder lebendig worden, p. 1702.

Rukopis Jana B. Junghänela.

W zawostajenstwie fararja Junghänela we Wernarjecach (prjedy we Wósporku) namaka so rukopis z napismom: Adversaria linguae sorabicae, spisany wot jeho nanoweho bratra Jana Bohumiła Junghänela (Kokoški?). Tutón narodži so 21. decembra 1753 we Wósporku, bě wot 1783 farař we Wochozach a wot 1806—1809 w Slepom. Hladaj w Časop. 1875 str. 84.

Mjenowany rukopis, 83 čisće pisanych stron in 8° (pódla je hišće kruch w druhim wotpisku), podawa serbski text z němskim přełožkom a wukładowanjom: Wendische Sprüchwörter, Räthsel und Zweideutigkeiten, sprüchwörtliche Redensarten, Muthwillé und Grobheit, Höflichkeit, Idiotismen zur Syntaz. Dízel rukopisa je

drje Junghänel we Wochozach wjacykróć redigował; tak je wotpisk ze 34 přisłowami, 20 přisłownymi prajenjem a 4 hódančkami na budyšskej radnicy, wopisany a wučerpaný wote mnje w Časopisu 1856—57, str. 101—103. Dokelž pak je tamny lětnik hižo žadny, podawam tudy wšitko, štož so w rukopisu nášeho Junghänela zajimawe a spomnjenja hódne namaka. Tež wospjetuju někotre słowa a prajenja, kiž drje su w Słowniku a druhdže, ale so wot někotrych jako nowoserbske wudawaju. Tajke wospjetowanje nješkodži! Tónkróć podaty material za słownik njejsym rjadował. Njech to młodži Serbja sčinja a z cyła Časopis a druhe spisy za słownikowy dodawk wučerpaju. Tež njech woni a wšitcy z ludom wobkhadžowacy swěru dale słowa a wurazy zběraju po příkladž Čechow wšich powołanjow, kotřiž tajke do wubjerneho nětko wukhadžaceho słownika professora Fr. Kotta jako přinoški podawaju. Njemysl nichtó, zo je wšitko napisanja hódne hižo napisane! Na příklad ja sam slyšach tudy napisanja hódne słowo: modły, ſchwach, kraftlos, ohnmächtig; to samo je w českéj formje: mdly, w pólskej mdły atd. Žona mi wo khorym powjedaše, zo je cyle modły, druha žónska khore dzěćo wobžarujo praješe: wono je modłe. To słwo je tu a tam pozabyte, dokelž je podobne druhemu „mordwy“ (po prawym mortwy, pólscy martwy, č. mrtwý), skaženemu morwy. Tuž kedžbujče a napisujče z luda, a wupisujče swěru tež ze starych knihow a rukopisow! Z Junghänelowych „Adversariow“ pak njech so tuto woćišći, štož slěduje.

I. Přisłowa. Tych je 56, ale woćišću tudy jenož te, kiž J. Buk w swojej zběrcy w Časopisu nima abo w hinašej formje podawa.

Wjetša robota, mjeńše twarožki. Młodosć je njemdrośc. Jěśc a pić je poł žiwjenja. Zwarnowanje je lěpše hač troštowanje. Kajenki su njewročenki. Štož sam za keŕkom syda, tón tam druhého tež pyta. Hdyž khudoba z durjemi nutř lěze, dha lubosé z woknow won wuskoči. Rjana holca, čorna polca. Tón ma šik kaž pjate koło při wozu. Bóh luby knjez chce nas wšelakich měć. Džewjeć hantwerkow, džesaty je slěpc. Hdyž bohaty wumrje a khudy swinjo zarěže, dha ludžo wo tym rěča. Něčeje wuchó so derje (kraje), hdyž njeboli. Štož je jara mudry,

tón je napoł njemdry. Smjeré sebi wšelake puće pyta. Muž njemόže z reblowym wozom dowozyć, štož móže žona pod šorcuchom wotnosyć. Hdyž mam hródzičku, móžu sebi kruwičku kućić. Štož je lěpše dyžli woš, to sebi sobu dom noš. Štož je lěpše dyžli wši, to sebi sobu dom wzmi. Štóž praša, rady nje-dawa. Nihdy wjacy nječinić je najlěpša pokuta. Nichtó so mištr narodžíl njeje. Jedyn wosoł rěka druhemu dołhe wuchó. Nowe khošćišco najlěpje mjeće. Jedyn kraholec druhemu wočow nje-wudypje (njewudrapje). Stara koza tež sól liže. Stare kozy tež sól ližeja. Hdzež lubosć njeje, tam tež mysle njejsu. Na čornej drasē je přecy skerje pjerje widžeć dyžli na druhej. Dobre dosć (derje dosć) je napoł skażene. Štož huba lutuje, to pos a kóčka zežerje. Slub ma nohi, ale dar ma rucy. Měnk njeje rubježnik a přidawk wšo zruna. Ze šibjeńcy (druhdy) wjacy dušow do njebjes příndze, hač z kerchowa.

II. Hódančka. Žonje so drje, holcy pak kće. (To je čěpc, w kotrymž so sačk žonje přeco drje.) Mužej wisy, hólcej steji. (Je klobuk.) Hólčk na holčku lěze, a jejcy dele powisnje. (Je khmjel.) Za našimi hunami je kefčk, na kefčku sedži hólčk w čerwjenym kabačiku a w čornym klobučku, a połny brjušk ma kamuškow. (Je šipka.) Nana ma, mačerje nima, a tola je. (Je cyrkej.) Štyri róžki a žane nóžki. (Je poslešeo.)

III. Přisłowne a žortne prajenja. Nihdy (słowna hra za „hnidy“) nic, — ale wši kaž palcy! Kajki to zymny wětr z Pilatusowego jězora duje! Staj sebi pjeńčk na hłowu, dha budžeš móć dosahnyć. Wona dže, kaž by jejo spławiła. Wón pije, kaž by žurki lał (er füuft wie ein — Fürstenschüler). Wona rěci, kaž by ze sekera wotrubał. Wona so džerži, kaž ćeńi za škoru. Ty tola eyle w kachlicy pječeny njejsy (du bišt doch nicht ganz auf den Kopf gefallen). Ty sy šwjerče khłóščił, wone su so či na hubu pójsnyłe (= maš wobmjetanu hubu). Krydzech (dosažech) raka kaž stupjeń. To su moje Čechi a Lechi (daš iſt mein ganzer Ein- und Ausgang). Wón nima kromić a łomić (tež: klemić a lemić). To je wšo jene pasmo (jedyn ščeńk). Posoł a wosoł tam wostaštaj (přirun. 1. Sam. 9 wo Saule). To je broda, zo mohle so suki do njeje zwjazać. — Wón zahe zapřaha a pozdze jědze. Z krótkim wotklinkać (kurz abſchnappen).

Porčmo' sebi tola njedam wottorhnyé. Tak rědko (abo: po jenym) du, kaž k rowu, hdyž khudy wumrje. Sněh dže, kaž by z wuwjazkami (mit Wirrgewindten) mjetał (ćiskał), abo: kaž by z hrochownikami ćiskał. Ty hubu rozdaješ, kaž by kawki łożił. Wón blada, hdze je česla džeru wostajíł. Tak pišeš, kaž z wolacej nohu (kaž z widłam). Ludzo tak zwuknu předowanja kaž młyńk klepotanja (Gedan). Wón na woběmaj ramjenjomaj nosy (abo: na jenym woheń, na druhim wodu). Tajka wulka měca kaž huhawa; wona sebi hłowu zawije (zawali) kaž huhawa (wie eine Eule, wie ein Gescheuch). Žst nur in Nochten gebräuchlich, sowie auch das folgende). Mjehki khlěb, młoda butra a stare twarožki, to so prawje pula. (Přir. póraé abo = kuleé, abo słowjenske: peljati.) Hdyž husyca na Marćina po błóce khodži, dha Boži džení tež. Hdyž ma bože njewjedro dyrić (z wohenjom, nic z wodu), dha so na křiž zabłysnje (zabłyska). Hdyž druhi na druheho duje, krydnje (dostanje) lišawu. Džécom dyrbi so do sedmich lét dać woptać, zo so jim mocy njewotjě. (Tak praja pěstońče. Přispomn. red.: Wo samodruhej žonje sym slyšał: Daj jej, zo so jej młode njeskaża!) Kanja na konju hanja, sama mjaso żerje, džécom kosće dawa. (Džécase pospěwanje, hdyž kanja nimo leći.) — Hdyž přelče wjelka honja t. r. na khwilu z přazy won du, „pflegen sie in den obern Gegenden ums weiche Brod zu singen, wenn jemand gebadet hat“: Dajé nam dajé atd. Dali sée nam dali, my smy radži wzali; wam budže mało škodzić, nam budže derje słodźić. (Přisp. Poslednej rjadkaj njejstaj w Smolerjowej zhěrcy.) Außerdem hatten sie ehemałs (sic!) ihre podkěrluše und pěsnički, von welchen man hit und wieder noch einige antrifft. (Přisp. Wězo je před duchownym njespěwaju!) Die ersten sind geistlichen Sinhalts, die anderen sind lustige Lieder, gleichsam ihre Volkslieder z. B. tón komorowy kěrluš, der sonst bei Hochzeiten gesungen wurde. Die podkěrluše sind gleichsam Beislieder, welche neben der Kirchen zu Hause gesungen wurden, dergl. das Bože mjenko ist, welches noch in Spree (t. j. w Sprjowach) zu Abends gesungen wird. Das Wort pěsnička aber hat jetzt bei ihnen (t. r. drje pola pobožnych ludži) einen so üblen Begriff, wie unser (sic!) Schumperlied, obgleich das verbum pěsnić weiter nichts heißt als singen und völlig mit spěwać gleichbedeutend ist: daher die Pěsnički

ſehr in Vergeffenheit gekommen ſind. Nur unter jungen Leuten hört man zuweilen den Anfang von etlichen, aber niemals (sic!) das Ende; z. B. Ja sym jeneho bura syn, myſle mam so ženić, und das Frühlingslied: Spěwaj, spěwaj poepula we tym wowsu (pola Smol.: w hajku) zelenym. Um Wilthen und Postwiz herum, wo die Wenden mehr Freiheit haben als anderwärts und mithin aufgeweckter sind, möchte man ſie noch am meiſten antreffen. — Wón so smějeſe, zo ſlincy wot njeho lětachu. Ty smorže wěſ, w holi: ſišku, tež: ſiški. Ow ſišku oder ſiški! O ja, wers weiſ, noch manierlicher: Ow to to! Checmy młyńkej to koło kołowokoło wobłopatkować. Ja sym pola młyńka był; wón je koło kołowokoło z lutymi nowymi łopatkami wobłopatkował. Ja sym so ze žiwicu wobžiwicował (ein Schibole). Hdyž je mi prawje, dha móže druhim přiměrjene być. Hdyž runje ſyjeř mazanej ruce ma, dha symjo tola dobre wostanje. Hdyž tón ſyjeř runje z mazanymaj rukomaj ſyje, dha symjo tola čiste skhadža. „Krüger w Bukecach“. Štó móže wše křiwizny zrunać? Ty gropny bulich, ein grober Lümmel. (Přisp. To drje je ſkepsene „Balg“.) Mje mloko rěže (mich drückt mein Waſſer).

IV. Idiotismy a porěčadła. Tón wbohi škowronč! to njebožatko, to khude kurjatko! To je jadro lózystwa. To je jědlowy hólc! Dubowa, worcelowa hłowa. Džiwna hłowa. To je prawje čista lža. Wón lěnjeho pase. Wón strowoſće hlada, er nimmt ſeine Geſundheit in acht. Z tej zymu so zejdze. Příndźe zaso k nam pohladać, hdyž wam puć padnje! Wón je wjele razow na mnje sadział. Ja sym wam w swěcy, ja wam zaslonjam, ja wam zakitam. Dži preč, ty mi zaslonjeſ oder ty mi zakitaſ! Du benimmſt mir das Licht. Spłochi je deſéik ſoł. Koča zyma, Schlaſſieber, -frankheit. Ty dyribiſ ſo w čoplym džeržeć, zo ſo njezwozabjeſ, zo ſebi život njenazymniſ. Njeje ēe w ruce wozabało? Mje w nohi wozabje, mje nozy wozabjetej. Sučaty wětr, fäufelnder, liſpelnder Wind. Hdže ſee ſo nastajili? Wo folls hui gehen? Swoje džěo pod ruku džeržeć (unter der Zucht halten). Wón ſwojim džěecom jara powlěka. Ja sym khudy pjenjezow oder na pjenjezach. Mój hołbiko, mój ptačko, moja wowcka, mój jandželko! To je wo wopraſenje, das ist der Nachfrage wegen. Woblozłe (w holi: woberzłe) piwo, fäuerſich Bier. Ja jemu lě-

dom zwochnych, gewöhnlicher twochnych. Tołsty srěš čehnje po rěcy. Wona je na pjerje šla, aufs Federschleſſen. Wone su tam na pjerju. Wón je mi pjenjezy wubłaznił, wuludał. Zawite drjewo (w holi: zwjeréne), verwimmert, verwachsen Holz, zawjadnjene drjewo, eingeschrumpfelt Holz. Kólne, njekólné drjewo, spaltig, unspaltig H., škleńcīte oder wotskakowate, sprödes, žrjowate, fernig, šalowate oder šeltniwe, fernschälig H. Kóčka so tak lišči, so łahodži, so dobra čini. Jemu so to njezda, das war ihm nicht recht, er war darüber empfindlich. To budže jemu přeco woplusk, wobčisk, das bleibt ihm ein Schandfleck. Wón prawe sahi čini. Dži założ kruwom, leg' den Kühen vor, gieb ihnen Futter! Wona kruwom założa, sie giebt den K. Futter. Wo to dobry pokoj! Das hat gute Wege. Do kemši, vor der Kirche; do mše unter der Kirche (t. j. während des Gottesdienstes). Sudobje čeče, das Faß tröpfelt, čelo čeče, die Leiche läuft aus; wón je počał čec, wot njeho čeče; ja so počach, zo čečech. Robočanska živnosć, eine „Laſtnahrung“, kupjena ž., eine gefauste Nahrung. Robotne knižki, in welches die Hofetage eingetragen werden. Robočanske und žnjowske piwo, Erntebier. Wón na wulke dunderje oder trumpy džěla, er streicht die Baßgeige. Wón móže rjenje wuhudźeć, er kann so hübsch abgeigen. Hudźewe alt für husle; hudźwy ješt husle. Je to čemu podobne! Sollte man sichs denken! Storhanej woči, gebrochene Augen. Prawo dać oder donjesć, Federgebühren geben, erlegen, wenn ich jemand gerichtlich belange. Ja sebi tak hłowu žeru (w holi auch žerjem) oder łamam na něčim. Płót je so kinył i. e. panył. Wón so prawje wo-koło njeho wobmikuje, er schmarvšt um ihn herum. Wón ma činki, jemu je činjene, er ist behext. Skót je pôdrjeny, das Vieh ist behext. Wón tajku kóncojtu hubu čini, er spišt das Maul gar artig. Ze křeiznow, vom Kindtaufen, Maßreissen (?). Wy mi jstwu wustudziće, wukyraće, wuwjehlujeće, ihr fächelt, wedest mir die Stube aus. Njetluskaj (tw), njepraskaj tak z durjemi. Njebudźe něhdze w hrozy, laſt euch nicht bange sein. Džens so ničo njedyrbimy parnyé, heute soll man nichts anrühren. Kał začinić, zaškerać, das Kraut anmachen, fett machen. K palencej načinać, zum Branntwein einmachen. Woni su so kusali hač do kože, bis aufs Schlagen. Jehla je sklačena, die Nadel ist frumm

gebogen. Jeje runja wjacy njebudže. Hdy by móc była, kaž mysl je. To je tajki wobwjertliwy lud. My budżemy sebi pomnić, wir werdens uns merken. Woni so za ničo (corrupt zańč) nimaju, sie achten einander nicht. To dźěco ma podroséeny jazyk; wón dyrbi so podrězać, das Büngelchen muž gelöst werden. Wy séedziwni k nam! Ihr seid ein seltener Besuch. Smjertnu přisahu přisahać, einen körperlichen Eid ablegen. Ty sy khmany krawc! Du bist mir der Rechte (ironisch)! Stara butra je zwrěšćala, die alte Butter ist ausgeflogen; wono je so zwrěšćało, es ist alles vorbei! Jězēe khroble, njedajće sebi kazać! Jeho so ničo njejima, es schlägt nichts bei ihm an; jeho so žane napominanje njejima, an ihm ist alle Ermahnung umsonst. Kmótry do njedželow noša oder paćefki noša, die Gevatterinnen machen einen Wochenbesuch (weil sie ihrem Bathchen unter andern Geschenken auch Perlenschürchen mitbringen). Ja so z nim njewobužu, ičh lasse mich mit ihm nicht ein. Čehodla sy so z nim nasadzowała oder wobkladowała? so sagt man zu einer, die zu Falle gekommen ist. Přińdź Bóh! so rjeknje, hdyž so syje abo kał sadża, tež kulki; tón druhí na to praji: Daj to Bóh! Daj Bóh zboże — Božo słys! Ja cheu wam připiě — Božemje! Geht der Branntwein herum, so bleibts bei diesen Formeln, und der Butrinker giebt da dem „Zugetrunkenen“ keine Hand. Geht aber der Bierkrug oder das Bierglas herum, so reicht der Trinker dem, welchem er zutrinst, die Hand und sagt dabei: Žohnuj Bóh; und dieser erwiedert: Požohnuj Bóh! Dobre ranje, Bóh daj wam dobre ranje! Pomhaj Bóh! sagt man, bis die Sonne untergegangen ist, dann kommt: Dobry wječor! Die Antwort: Wjeſny pomazy! Uム Ramenž herum: Bóh pomhaj! Mějće so rjenje! Khodźće Božemje! Bóh daj wam dobru noc! Přewodź Bóh, spiće tež wy derje! Z božim słowom witajće oder z božego słowa. Njedžiwajće — bjez džiwa! To je tajki tobak; zo wróny w lofcę wot njeho slakaju.

Přispomnjenje. Tuto rukopis Jana B. Junghänela je k. knihikupc Rösger tudy kupił a Maćicy Serbskej darił.

Wućahi z protokollow M. S.

1) Posedzenje předsydstwa a wubjerkia, 10. hapryla 1882. Přitomni: Hórnik, Imiš, Fiedleř, Mütterlein a dr. Muka. Faraf Imiš čita swój namjet, zo by so na hłownej zhromadźizne přistawk do wustawkow M. S. přijał tajkile: „Serb, kiž ma wulke zaslužby wo Serbowstwo a kiž je wjacý lět za sobu předsyda M. S. był, móže so za čestnego předsydu M. S. pomjenować z tym prawom, zo smě we hłownej zhromadźizne předsydstwo wjesć, jako tež na přeprošeňje předsydstwa a wubjerkia M. S. w jeju podsedzenjach z radu a z głosom džélbrać.“ Hdyž hłowna zhromadźizna to přiwozme, staji k. faraf Imiš hišće tutón namjet, „zo by hłowna zhromadźizna k. Smolerja, wulcy zasłużbneho Serba a wjelelětnego předsydu M. S., za swojego čestnego předsydu pomjenowała“. Motiv teju namjetow rěkaše tak: „We Schlesische Zeitung běše z hroznymi nadpadami na naše narodne prócowanja wosebje tež naš k. redaktor J. E. Smoleř přez złostniweho přisłodžerja jako njeswěrny swojemu wótcnemu krajej, jako strašny agitator atd. předstajeny. My wěmy, zo su to njehańbičiwe łžę a přisłodenja, zo je wjele bóle k. Smoleř najswěrniši poddan a horliwy wótcinc swojego kraja, a zo jeho S. Nowiny křesćanske zasady mjez ludom rozšēruja. Tehodla dyrbimy zjawnje pokazać, zo M. S. njeje pod wodženjom žaneho krajneho přeradnika stała a zo za svoju přišlušnosć spóznawa, jeho česć zakitać atd.“ Wobaj namjetaj přiwarzhu přitomni a předsydstwo předpołoži jej na hłownej zhromadźizne.

2) Posedzenje předsydstwa a wubjerkia, 12. hapryla 1882. Přitomni: Hórnik, Fiedleř, Kapleř, Mjerwa, Jenč a dr. Muka. Přijimaju so jako nowe sobustawy: towarzstwo Lipa w Rakecach, faraf Halabala w Syrowicach, hrabja Šćepan Ciecierski w Pobikrach na Litwje, potom Polacy z Pětrohroda: A. Paszkiewicz, J. Przysiecki, S. Skórkowski (†), S. Glezmer, A. Łopaciński, J. Rokicki, G. Lewicki, J. Migdalski, B. Adamowicz a J. Roszkowski. Na to čita so wozjewjenje k. Smolerja, zo při přikhadźacej statutariskej nowowólby nochce předsydstwo M. S. z nowa na so wzać, dokelž je nětko časčišo na pućowanju.

3) Hłowna zhromadźizne M. S., 12. hapryla 1882. Tutu zhromadźiznu wotewri městopředsyda Hórnik w přitomnosti

45 sobustawow z tym, zo přisłodžeške wobskoržowanja Serbow a Maćicy S. we wšelakich němskich nowinach zjawnje wotpokaza a swjatočnje wupraji, zo my Serbja smy a wostanjemy swěrni poddani našeho sakskeho a pruskeho krala a knježeſtwa. Na znamjo přihłosowanja wšitcy přitomni postanychu. K temu čitaše předsyda delnjoserbski list sobustawa k. dr. Sauerweina z Bantelna, kotryž tež nadpady nowinařskich chauvinistow wotpokazowaše a přeješe mjez druhim, „žo by ten duch našego křesćańskego myslenja, ako teke našich wjelikich basnikow Lessinga a Herdera, Rückerta a Göthea skóro mógł hugnaś te małe duchy teje šamnosći, kótarež wot křasnego boma našeje cioèwječnosći raži by kšeli wótrubaś někotare zelene gałuze a cesto teke z bronjami togo īdganja za to se staraju. . . . Wjelika jo škoda, kotrūž hukórjenjenje jich (t. j. Serbow) přawa na mašerinu rěc samemu našomu ludoju a našym kněžstwam huecynijo atd. Příklad našich wjelikich duchow Göthea a Rückerta, Lessinga a Herdera dej dobyś, kenž wšykne rěcy a wšyknych, teke nejmjeňszych ludow duchowne bogatstwo su lubowali a cesčili atd.“ Za tajke swěđenje so k. Sauerweinej džakna sława wunjese. Nětko čitaše dr. Muka lětnu rozprawu, z kotrejež slědowace podawamy. Maćica Serbska je po swojich wustawkach dale skutkowała, kaž je z předkhadźacych protokollow widčeć. Zarjadowanje domu su kk. Mütterlein, Mjerwa a dr. Muka na so wzali a wjedli. Wudała je wona: Časopis a Protýku. Druhe rukopisy za wudače M. S. njeje dostała, ale tajke ze žadoséu wot pilnych spisowarjow wočakuje. Wobsebje podpjeraše wona ludowe knihownje z darjenjom wšelakich swojich spisow a knihow ze swojeho składa. Přistupilo bě do M. S. 12 sobustawow, wustupili pak 3 a zemrjeli 4: professor A. A. Kotlarjewskij z Kijowa, kapłan Rein z Wólšan, kapłan M. Róla a wučeř Kral z Klukša. Po llownej rozprawje předpołoži k. překupe Mjerwa zličbowanje, po kotrymž mějachmy w minjenym lěće 3322 hr. 38 p. dokhodow a 3162 hr. 70 p. wudawkow, potajkim 159 hr. 68 p. zbytka. Zamóženje M. S. za wudawanje knihow wučinja 1656 hr. 68 p. Knihiskladnik k. wučeř Kapleř rozpraji, zo je z cyła 640 exemplarow wšelakich spisow ludowym knihownjam rozpóslał. Rozpředało a sobustawam wudželiło je so 8400 exemplarow. Při tym podawaju so někotre namjetys, wosebje tež kol-

porteurowanie knihow nastupace, kotrež dyrbi předsydstwo dale wu-radźeć. Na to poskiéuje k. semin. wyšsi wučer Fiedleř rozprawu wo knihowni; darjeny běchu wot towařstwow, z kotrymiž so wuměnjamy, 57 a wot jenotliwych 34 zwjazkow a zešiwkow. Nětko powjeda k. kan-tor Jórdan, što je delnjołužiski wotrjad wudał a skutkował a žada kredit 300 hr. za zapłaćenie nowoćišcanych Starkowych Módlitwow. Po-slednju wobšernu rozprawu, dom abo ležownosć M. S. nastupace, čita k. referendar Mütterlein w mjenje zarjadnistwa a přitomni wupraja při tym swoju spokojnosć a dalšu nadžiju. Jako nowe sobustawy so potom přijimaju knježa: wučeř Jan Rjelka z Noweje Wsy, wučeř Emil Krawe we Worcynje, wučeř Jan Bartko w Malećicach, Zaręčanske serbske towařstwo, stud. theol. Bjedrich z Pěskec, kand. med. Rachel ze Šunowa a farař Krügař z Budyšinka. Na džeńskim porjedži stoja nětko nowowólby, dokelž po wustawkach maju wustupié předsyda, městopředsyda, knihownik a dwaj z wubjerka. Před wólбami čita so list k. Smolerja, w kotrymž wón žada, zo by něchtó druhi za předsydu wuzwoleny był, wosebje dokelž budže hišće dlejší čas na pućowanju, jako tež prěni namjet k. fararja Imiša (hl. protokoll 1) resp. předsydstwa a wubjerka M. S. wo čestnym předsydstwje, kotryž namjet so z wulkej wjetšinu přiwza. Wu-zwoleni pak buchu nimale jenohlósne: farař Hórnik za předsydu, diakonus dr. Kalich za městopředsydu, Fiedleř z nowa za kni-hownika, referendar Mütterlein a kapłan Skala za wubjerkowni-kow; wšitecy wólbu přijachu. Na to čitaše so druhi hižo spom-njeny namjet z motivami, zo by k. Smoleř za swoje zasłużby wo Serbstwo a wo M. S. jako čestny předsyda M. S. wuzwoleny był. Tutón namjet přiwza so wot 37 hišće přitomnych sobusta-wow. To ma so k. komthurej Smolerzej z listom wozjewieć a tež w někotrych němskich nowinach woćišćeć. Na to rěci so wo wudajomnych spisach. Městopředsyda namjetuje, zo by so čestne myto wupisało za ludowy spis wo woblěhnjenju města Wina přez Turkow a jich wotbiěu w l. 1683 jako jubilejske dopomjeće. To zda so wšitkim spodobne, kaž tež k. Mütterleinowy namjet na wudaće knižki wo Łužicy, protyki atd. Nowy nakład Bart-koweje čitanki njedyrbi wulki być, dokelž wón powjetšenu nowu přihotuje. Žadosć Jaseńčanskeje bjesady ma so dopjelić, džak Zaręčanskeho serbskeho towařstwa přez k. Mlynka přijima so k

wědomosći. Z čitanjom protokolla a ze spěwom „Hišće Serbstwo njezhubjene“ wobzamkny so tuta zhromadźizna.

4) Posedzenje předsydstwa a wubjerk a, 27. hapryla 1882. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleń, Kaplef, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Prěni předmjet je přisudženje stipendija J. I. Kraszewskeho při M. S. dwěmaj gymnasiastomaj. Serbske konkurenne džěla běchu třo podali; dostachu pak primanarjej W. a G. po 75 hr. a Š. akcessit 30 hr. Předsydze ma M. S. dołzne pismo wustajić na tón čas, hač budže M. S. zaplaćić móć, štož je wón při wuplačenju pražskeho dołha jej požčił. Na poručnosć měšćanskeje rady dyrbi so na maćińej leżownosći nowy přetok natwarić. Pjenjezy na museum abo dom M. S. maju so wot pokladnika wosebje na dań dawać do noweje lutowarniskeje knižki jako „fonds für das Maćica-Haus“. Nowe předsydstwo z wubjerkom dyrbi so wyšnosći hnydom wozjewić, jako tež nowy na hłownej zhromadźiznje přijaty přistawk do wustawkow dla čestnego předsydstwa. Čestne myto za ludowu jubilejsku knižku wo wotbiću Turkow wot Wina postaja so na 30 hriwnow.

5) Posedzenje předsydstwa a wubjerk a, 12. meje 1882. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleń, Kaplef, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Mütterlein namjetuje porjedzenje jeneje kólnje na maćińej leżownosći, zo by so wjacy najeńskeho pjenjeza žadać móhlo. Tež žada so położenie wodowoda do jeneho wobydlenja a druhe. Kralowska knihownja w Barlinje přiwza so na swoje požadanje (přez list k. wyšseho bibliothekarja dr. Lepsiusa) jako sobustaw našeje M. S. a knihisklădnik ma tam sobustawske a druhe spisy pósłać. Skónčenje čitaju so listy, w kotrejchž so někotři jako nowe sobustawy zamołwjeja.

6) Posedzenje předsydstwa a wubjerk a, 26. junija 1882. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleń, Kaplef, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Najprjedy předpołoži a podpisa so dołzne pismo na 1300 hriwnow, kotrež je M. S. wot towařstwa Pomocy za studowacych Serbow požčiła. Potom jedna so wo wudawanju Protynki, kotař dyrbi lětsa prjedy dohotowjena być. Knjez Pjeh w Lipsku chce nam wobrazy do njeje tunjo wobstarać. Jako nowe sobustawy so přijimaju knježa; wyšsi wučeř

Robert Imiš w Žitawje, kubleř a sejmski zapósłanc Handrij Keřk w Rodecach, pósłanc a arcibiskopski vikar Ignac Wurm we Wołomucu, professor Feodor Jareš w Kijowje, Vojtěch Kačer, J. Mikulecký a J. Volenik, inženjerowje w Kijowje, professor Jan Baudouin de Courtenay w Kazanju. Předsyda předpołoži pismo sudnistwa, w kotrymž so nowe předsydstwo a wubjerk připóznawataj. Přistawk k wustawkam wo čestnym předsydstwje njeje so tam dotal připóznał, dokelž na hłownej zhromadźizne njejstaj dwě třećinje wšitkich sobustawow přitomnej byloj, kaž to § 16 statutow žada. Dale předpołoži k. Mütterlein zličbowanie wo dokonjanym přetoku a wodowodu na maćinej leżownosći. Žada so woćišćenje noweho zapisa wšich woprawdžitych sobustawow M. S., kotřiž su płaćili abo wo kotrychž so nadzijemy, zo dale swój lětny přinošk płaćie zechcedža.

Zličbowanie M. S. w 35. lěće (1881).

A. Dokhody.

I.

Zbytk w pokladnicy.

Z lěta 1880	29. 60.	Z cyła	2045. 62.
-----------------------	---------	------------------	-----------

II.

Domwzate kapitale.

Vacat.

III.

Dań z wupożczenych kapitalow.

Z lutowańje	31. 90.
Z akcji	4. 50.
	<hr/>
	36. 40.

IV.

Přinoški sobustawow.

Wot 71 sobustawow po 4 m. 284. —

V.

Předzapłaćenie.

Z cyła	44. —
------------------	-------

VI.

Dopłaćenie.

Z cyła	228. —
------------------	--------

VII.

Z předawania knihow.

Z cyła	2045. 62.
------------------	-----------

VIII.

Dobrowólne dary.

Njeboh Mich. Łahoda, kubleř w Bozańcach	500. —
Farař Wjelan	32. 16.
Redakcija „Narodní Listy“	20. 60.
Farař Hórník	20. —
Professor A. Petrów z Kras-noufimská	4. —
Wjeřch Anatol Gagarin z Odessy	25. —
Valten, khěžnik na Židowje (za dom)	50. —
Farař emer. Rychtař tudy (za dom)	3. —
	<hr/>
	654. 76.

Rekapitulacija.

Staw	I.	29. 60.
"	III.	36. 40.
"	IV.	284. —
"	V.	44. —
"	VI.	228. —
"	VII.	2045. 62.
"	VIII.	654. 76.
		<hr/>
		Do hromady 3322. 38.

B. Wudawki.

I.

Wupožčene pjenjezy.

Na maćičny dom jako hy-	
potheku	500. —

II.

Čestne myto.

Vacat.

III.

Čišć knihow.

Časopis č. 61	159. 50.
Časopis č. 62	220. —
Časopis č. 63	176. 50.
Memorandum pôlske	15. —

---

571. —

IV.

Wudawki za protyku.

Čišć 5000 exemplarow	252. —
Papjera	173. 40.
Wobrazy do njeje	165. 25.
Pjeńčk za wobtwjerdženje klichéjow	15. —
Wjazanje	65. —

---

670. 65.

V.

Wjazanje knihow.

Bibl. stawizny	543. 8.
Spêwna radosć	18. —
Časopis č. 63 a č. 64	18. —
Słownik	12. 50.
Citanka	35. 88.
Knihи za knihownju	11. 90.

---

639. 36.

VI.

Wšelčizny.

Papjera za bibl. stawizny	644. 40.
Nawěstki wo gener. zhrom.	10. 30.
Naćisk maćičnego domu	6. —
Statistiska protyka a porto	1. 50.
Wotpiski aktow maćičnego domu	1. 60.
Votivna tafla	12. —
Kopiowadło a porto pola pismawjedźerja	56. 45.
Zaškleńcowanie	9. 50.
Zawěscenie	26. —
Zapisk na sudnistwje	4. 58.
Porto pola pokladnika	9. 36.

---

781. 69.

Rekapitulacijā.

Staw	500. —
" III	571. —
" IV	670. 65.
" V	639. 36.
" VI	781. 69.

Do hromady 3162. 70.

Přirunanje.

Wšitke dokhody	3322. 38.
Wšitke wudawki	3162. 70.
Zbytk w pokladnicy	159. 68.

Z eyla 1657. 68.

W Budyšinje, w měrcu 1882.

M. Mjerwa.

Zapis sobustawow M. S.

- Adamowicz B., zastojnik w Pětrohrodźe.
 Bart Jakub, kand. theolog. w Budyšinje.
 Bartko Jan, kantor w Nosaćicach.
 Bartko Jan, wučer w Malećicach.
 Baudouin de Courtenay J., professor na universiće w Kazanju.
 Bergan Bjedrich, farař we Wulkich Zdžarach.
 Běrník Božidar, farař w Klukšu.
 Bibliotheka gymnasia w Jičinje.
 Bibliotheka kejžorska w Barlinje.
 Bjedrich N., stud. theolog. w Prazy.
 Blažek Gilbert, professor w Příbramje.
 Błažij, wučer w Kotecach.
 Błažik, lěkař w Bułkacach.
 Bogusławski Wilhelm, historiograf w Pětrohrodźe.
 Borš N. N., wučer w Koblícach.
 Brósk Jurij Moric, farař w Krišowje.
 Buk Jakub, konsistorski radžíčel a farař w Draždžanach.
 Bur Miklawš, wučer w Königshainje.
 Ciecierski hrabja Stefan w Pobikrach na Litwje.
 Česla Jan, dr. med. w Neweklowje.
 Delenčka Jakub z Kukowa, stud. jur. w Prazy.
 Domaška N., wučer we Wóslinku.
 Dučman Handrij, farař w Radworju.
 Dučman Pětr, dr. med. w Budyšinje.
 Dürich Józef, mlyňk na Klášeře w Čechach.
 Dyškant Józef, w Čornym Kostelcu.
 Falewicz Alexander, general inženjer w Pětrohrodźe.
 Falewicz Jan, stud. w Pětrohrodźe.
 Fiedlef Karl August, wyšší seminarski wučer w Budyšinje.
 Gagarin Anatol, wjeſch w Odessy.
 Garbař Jan Erwin, farař w Kotecach.
 Garbař Alfred Theofil, wučer w Psowjach.
 Glezmer S., fabrikant w Pětrohrodźe.
 Gólc Julius, farař w Rakecach.
 Góslař Wylem, farař w Malinje.

Grabowski Ludwik, ryćef-kubleń w Zawadach.
 Grabowski Kazimir, oekonom w Pětrohrodźe.
 Grodziecki Hippolyt, rěčnik w Kališu.
 Grodzki Andrzej, rěčnik w Pětrohrodźe.
 Grólmus Jan, dr. fil., seminarski wyšsi wučeř w Budyšinje.
 Gymnasium w Přerowie w Morawskej.
 Hadank Emil, farař w Popojechach.
 Hajnica Jan, młyńk w Barće.
 Halabala, farař w Syrowicach.
 Handrik Handrij Bohuwěr, farař w Malešecach.
 Handrik, stud. theol. w Lipsku.
 Hanowski Ota, referendar w Draždžanach.
 Hanowski Ernst, rentier w Budyšinje.
 Hatník Jan Ernst, kantor w Bukecach.
 Herrmann Jakub, farař we Wotrowje.
 Hoker N., wučeř w Hornjej Hórey.
 Holan Jan Ernst, gymnasialny wyšsi wučeř w Dorpače.
 Holík Karl, w Německim Brodže.
 Hórnik Michał, farař w Budyšinje.
 Hórnik Michał, chemik w Budyšinje.
 Chejnovský Benedikt, kapłan w Marijnej Hwězdźe.
 Ilcewicz Józef, mathematik w Pětrohrodźe.
 Imiš Hendrich, farař w Hodžiju.
 Imiš Robert, wyšsi wučeř na realecy w Žitawje.
 Jabłoński Eugen, general inženjer w Pětrohrodźe.
 Jakub Jurij, farař w Njeswačidle.
 Jakub Jan, dr. fil., gymnasialny wyšsi wučeř w Draždžanach.
 Jäkel Karl August, farař w Huscy.
 Janowski Šćepan, rentier w Pětrohrodźe.
 Jareš Feodor, professor w Kijowje.
 Jednota, spěwaſke towarzstwo w Khrósćicach.
 Jenč Karl August, farař w Palowje.
 Jenč August, wučeř w Draždžanach.
 Jocher Adam, połkownik inženjer w Pětrohrodźe.
 Jórdan Hendrich, kantor w Popojcach.
 Just Jakub, žiwnosćeř a gmejnski předstojnik w Jaseńcy.
 Juszyński Stanisław, kupe w Pětrohrodźe.

- Kačer Vojtěch, inženjer w Kijowje.
 Kaizl Edmund, dr. jur. w Prazy.
 Kažlaur Otto, fabrikant w Pětrohrodźe.
 Kalich Karl August, dr. fil., farař w Budyšinje.
 Kamocki Šćepan, w Kościelcu w Haliču.
 Kapleř Jan August, měščanski wučer w Budyšinje.
 Katholska bjesada w Jaseńcy.
 Keller Adam, we Waršawje.
 Kepk Józef, gymnasiast w Plzni.
 Keřk Handrij, kubleř a sejmski zapósłanc w Rodecach.
 Kheil Karl Pětr, direktor w Prazy.
 Kocor Karl August, kantor w Ketlicach.
 Kocor August, wučer w Hodžiju.
 Kočubinskij, professor na universiće w Odessy.
 Kokla Michał, kubleř w Khrósticach.
 Kopyteczak Basil, gymnasialny professor w Tarnopolu.
 Kordiná Józef Prawośław, farař w Minakale.
 Korsak Julius Caesar, namófski wyšk w Pětrohrodźe.
 Kózlik, diakon emer. w Komorowje.
 Kral Jan, referendar w Budyšinje.
 Kral Michał, wučer na Sokolnicy.
 Krawc N. N., wučer w Rozwodecach.
 Krawc Karl, wučer w Rakecach.
 Krawc Emil, wučer we Worcynje.
 Křižan Jan Pawoł, diakonus w Kamjencu.
 Króstak N. N., kubleř w Spytecach.
 Krušwica J., farař we Wjefbnje.
 Krügař Ernst, farař w Budyšinku.
 Kubaš Jurij Gustav, kapłan w Njebjelčicach.
 Kubica August, farař w Bukecach.
 Kubica Jan August, wučer w Bolborcach.
 Kućank Jakub, kan. kapitular senior w Budyšinje.
 Kunicki Konstantin, inženjer w Pětrohrodźe.
 Kunicki Stanisław, inženjer w Pětrohrodźe.
 Łopaciński A., student w Pětrohrodźe.
 Łusčanski Jurij, praeses serbskeho seminara w Prazy.
 Láb Franc, kralowski předář w Jičinje.

- Laras Hans, dr. fil. w Karwinje.
Leidler Józef, assessor w Oschatzu.
Lernet Józef, lékarnik w Pardubicach.
Lešovský N., dr. med. w Hodžiju.
Lewicki G., zastojnik w Pětrohrodźe.
Libš Jurij z Miłoćic, stud. theol. w Prazy.
Libš N., kantor w Budestecach.
Lipa serbska, towarzystwo w Rakecach.
Lipič Pětr, kapłan w Kulowje.
Liška N., kantor w Hodžiju.
Lohář, dr. jur. w Jičinie.
Lorenz Ernst, překupe w Budyšinie.
Maryański Modest, w Barlinje.
Mättig Handrij, faraf w Hučinje.
Měrš Ernst, překupe w Budyšinie.
Měto Handrij, faraf w Čornym Khołmcu.
Migdalski J., zastojnik w Pětrohrodźe.
Michl Karl, kupc w Slanym w Čechach.
Mikulecký J., inżenjer w Kijowje.
Mjerwa Moric, překupe w Budyšinie.
Mlynk Jan, tyšeřski mištr w Zarčcu.
Mosak Kłosopolski (Mosig von Aehrenfeld), rěčník w Lubiju.
Mrózak Jan Herman, faraf w Budestecach.
Mrózak Ernst Oswald, faraf w Hrodzišču.
Muka Ernst, dr. fil., gymnasialny wyšsi wučeř w Budyšinie.
Murzynowski Oktavian, kupc w Pětrohrodźe.
Mütterlein Ernst, referendar w Budyšinie.
Nowak Jurij, katecheta a tachantski vikar w Budyšinie.
Nowak Karl Hendrich, faraf w Klętnom.
Nyčka Jan Bohumił, měšćanski wučeř w Essenje n. R.
Obščestwo Błagotworitelnoje w Moskwje.
Paděra B. H., w Křimicach.
Parczewska Melania w Kališu.
Parczewski Alfons J., rěčník w Kališu.
Paszkiewicz A., inżenjer w Pětrohrodźe.
Patera Adolf, kustos při museju w Prazy.
Pawluk N., wučeř w Minakale,

- Pětranc Michał, dr. med. w Malešecach.
Petrów Alexander, professor w Krasnoufimsku.
Pful Bohuwěr, dr. fil. a professor, w tu khwilu w Njeswačidle.
Pfütze Alwina, wučeřka w Budestecach.
Pjech Bohuwěr, knihikupe w Lipsku.
Pohonč Jan August, generalny agent Gothaiskeje zawěścérne w Lipsku.
Przysiecki J., inženjer w Pětrohrodźe.
Räda Robert Herman, faraf w Barće.
Räda K. A. Sigmund, serbski faraf w Mužakowje.
Radca Herman, piwarski mištr a kubleř w Prěčecach.
Rachel Miklawš, kand. med. w Lipsku.
Rachlowe N., wučeř w Stróži.
Rězak Filip, stud. theol. w Prazy.
Radkiewicz Marćin, inženjer w Pětrohrodźe.
Rjelka N., wučeř w Nowej Wsy.
Rjenč Marćin, dr. fil., faraf we Wjelečinje.
Rokicki J., zastojnik w Pětrohrodźe.
Rostok Michał, wučeř w Drječinje.
Roszkowski Maximilian, zastojnik w Pětrohrodźe.
Roszkowski J., zemjan w Pětrohrodźe.
Rylski Přemysław, inženjer w Pětrohrodźe.
Rymowicz Felix, dr. w Pětrohrodźe.
Sauerwein, dr. fil. w Bantelnje p. Hannovera.
Schreiber N., wučeř w Budestecach.
Schuster Arthur, krajnostawski pokladnik-assistent w Budyšinje.
Schütza N., wučeř w Rachlowje.
Serbske towarzstwo w Bukecach.
Serbske towarzstwo w Zarěču.
Serbski seminar w Prazy.
Skala Jakub, kapłan w Budyšinje.
Smoła Miklawš, faraf w Njebjelčicach.
Smoła H., wučeř w Malešecach.
Smoleř Jan Ernst, redaktor w Budyšinje.
Smoleř Marko, knihiwjednik w Budyšinje.
Sommer N. N., wučeř w Hučinje.
Stabrowski Felix, general inženjer w Pětrohrodźe.

Stefanowicz, dr. med. w Pětrohrodźe.
 Sykora Jan August, farař w Smělnej.
 Szerszeński Stefan, technolog w Pětrohrodźe.
 Šołta Petr, kan. kapitular kantor w Budyšinje.
 Šołta Jakub, kapłan w Khrósćicach.
 Šołta Petr, wučer w Radworju.
 Šołta Jan, wučer w Kanecach.
 Tešnař Jan Bjedrich, farař w Niedźe.
 Treter Hilarij, w Laszkach Królewskich (Halič).
 Trůneček Karl, gymnasiast w Plzni.
 Umělecká Beseda w Prazy.
 Urbanowska Karolina, w Kališu.
 Voleník J., inženjer w Kijowje.
 Wagner Jan Bohuwěr, wučer w Bukecach.
 Wanak Jurij Ernst, farař we Wóslinku.
 Wanak N., kubleř w Khelnje.
 Wařko Hendrich, wučer w Mušecach.
 Wawrik-Jězorka, pôstski direktor emer. w Altenburgu.
 Wendler Jan, twarski mištr w Draždánach.
 Wierzbicki Ignac, dr. med. w Pětrohrodźe.
 Wjelan Julius Eduard, farař w Slepom.
 Wjenka Pětr, ryčefkubleřski najeňk w Zdžeri.
 Wrobl, wučer w Delnej Hórcy.
 Wučeřske kollegium we Swratcy w Čechach.
 Wurm Ignac, arcibiskopski vikar a zapóslanc we Wołomucu.

~~~~~

Přispomjenje.

Tutón zapis sym ze sekretarjowych a pokladnikowych aktow wupisał a alfabetiscy zestajał. Wón wopřimuje mjena všitkich, wot kotrychž so nadžijemy, zo zechcedža lětny přinošk jako sobustawy dale płacić resp. dopłaćić. Dokelž je tých, kiž su porjadnje płaciili, wot spočatka M. S. přecy mało było, kaž zličbowanja w Časopisu dopokazuja, prosymy naše swěrne sobustawy, zo bychu nam wjací nowych sobustawow přidobywali w Serbach a Słowjanach; přetož jenož tak je móžno, zo wše-lake hišće trěbne spisy za lud wudamy a jako towarzstwo w pismje zjenočených Serbow z česú wobstejmy.

Po našej myslí by dyrbjał z najmjeňsa kózdy zdželany a kózdy zamóžity Serb sobustaw Maćicy Serbskeje być. Zo druzy Słowjenjo tež přichodnje sobustawy našeho towarzstwa być zechcedza, je naša nadžija, dokelž praktiska wzajimnosć sebi podpjerańe słabych žada. Po našich wustawkach móža skónčenje tež Němey jako sobustawy M. S. zastupić a z tym nas podobnje podpjerać, kaž khwalobnje činja jako sobustawy towarzstwa za litwjanskú rěc (Litauische Gesellschaft) w Kralowcu (Königsberg) a druhdže samo we wukraju. Tak so najlepje njepěknemu hanjenju wěstych nowin zadžewa!

Hdy by w zapisu něhdže zmylk so nadešoł, prosymy wo porjedzenje pod addressu: Redakejia Časopisa M. S., jako tež wo wudospołnjenje křećeńskich mjen a titulow našich česčených sobustawow.

W přichodnym zešiwku, kotryž sedmy zwjazk wobzamknje, podamy tež dospołny zapis wšitkich dotalnych wysokočeščenych čestnych sobustawow, do kotrychž staj wot wudača poslednjeho zapisa k. Józef Ignac Kraszewski w Draždānach a k. Alfons J. Pareczewski w Kališu wuzwolenaj.

Tehorunja wozjewimy přichodnje zapis wučenych towarzstwów w kraju a wukraju, kotrež nam dobroćiwje knihi sčelu abo z našimi wuměnjuja.

Knihi a Časopis M. S. sčelu so sobustawam, kotrychž addressu znajemy, dwójcy za lěto. Njeje-li něchtó wšitke wozjewjene spisy dostał, njech so na našeho sekretarja wobroći z addressu: Hrn. dr. phil. E. Mucke, Bautzen, Lausitz.

M. Hórník.

Předsydstwo a wubjerk M. S. wot jutrow 1882:

Smolef Jan Ernst, redaktor atd., wuzwoleny čestny předsyda.

Hórník Michał, faraf, předsyda.

Kalich Karl August, dr. fil. a faraf, městopředsyda.

Muka Ernst, dr. fil. a gymnas. wyšsi wučer, pismawjedčeř.

Fiedlef Karl August, semin. wyšsi wučer, knihownik.

Kaplef Jan August, měščanski wučer, knihiskladník.

Mjerwa Moric, překupc, pokladník.

Mütterlein Ernst, referendar tudy,

Skala Jakub, kapłan tudy,

Imiš Hendrich, faraf w Hodžiju,

Jenč Karl August, faraf w Palowje,

} wubjerkownicy.

W o z j e w j e n j e.

Jako rjadny sobustaw M. S. móže kóždy nad sobu rozkazowacy, samostatny, w němskim kejžorstwje bydlacy, bjezporočny, serbskeje rěče mócný mužski być.

Za wurjadne sobustawy płaća či, kotřiž druhej narodnosći přišlušeja abo we wukraju bydla. Tehorunja móža tež žónske wujadne sobustawy być.

Za čestne sobustawy móža so mužowje pomjenować, kotřiž su sebi wuznamne zaslužby wo towarzstwo abo wo zdžělanosć serbskeho luda dobyli, njech w kraju abo wukraju bydla.

Wšitke sobustawy, z wuwzaćom čestnych, maju lětny přinošk po 4 markach do pokladnicy płaćić a njejsu k žanemu druhemu rukowanju zwjazani. Hewak maju wšitke sobustawy přišlušnosć, zo za wotpohlady towarzstwa po móžnosći skutkuja.

Lětny přinošk do delnjołužiskeho wotrjada je 1 mark.

Dary za maćičny dom kwitujemy z přišlušnym džakom w nowym serbskim časopisu »Łužica«, měsačne pod redakciju dr. Muki (němska póstská adresa: Dr. phil. E. Mucke, Bautzen) wukhadżacym, dary za knihownju, za starožitnostnu a druhe zběrki pak w Smolerjowych Serbskich Nowinach. — Adressa našeho pokladnika je němsey: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen. — Na naprašowanja wo Maćicy wotmołwja so na listy pod adresu: Pfarrer M. Hórnik, Bautzen. — Naš knihikupski kommissionar ma adresu: Buchhändler T. Pech, Leipzig.

Přinoški k serbskej bibliografiji z měšćanskeje knihownje we Wrótsławju.

Podal *A. J. Parczewski*.

Wubjernje zrjadowana měšćanska knihownja we Wrótsławju wopřimuje tež někotre rědke knihi w słowjanskich rěčach. Tam namakaju so głagolska biblija Dalmatina, słowjenski w Tübingenje wudaty Nowy Testament Trubera a pôlske w Šlezynské něhdy čišcane knihi, pôlskim bibliografiám dospołnje njeznate. Zo bychu so tež někotre lužiskoserbske čišcane wěcy w njej namakać móhle, praji mi knjez Bolesław Erzepki, młody we Wrótsławju bydlacy pôlski wučenc. Tajku njenadžitu powjesé zhoniwši, sym w katalogu za serbskimi wěcam i hladał a njewulki wunošk mojich přeptytowanjow podawam nětko jako malički dobjerk za serbsku bibliografiju čitarjam Časopisa.

I. Pod N. 2 E. 85, ⁴⁴ namaka so brošura in folio, a w njej město nadpisma slědowacy we wjazanej rěči spisany wukřik: „Grössester Friedrich, Grossmächtigster König! Zungen und Völker sind alle zu wenig, Dich und den Tag, diesen Festtag zu singen. Hör' allergnädigst den Wunsch, den sie bringen! aufrichtig ist er, sonst niedrig und schlecht, von einem Dir untherthänigsten Knecht, Johann Samuel Zeffel, von Oels aus Schlesien d. H. G. G. B. Leipzig, gedruckt bei Christian Friedrich Rumpf.“ Je to zběrka spěwow we wšelakich rěčach, wobdzěłanych, kaž so z napsima widži, k počesćowanju Bjedricha Wulkeho. Lětoličba čišćenja njeje podata. Zo Zeffel spisaćel wšitkich spěwow njebě, ale so z džela swoje z džela wot druhich wobdzěłane spěwy zhromadžeše, je lóhko dosć spóznać z mnohosće rěčow, w kotrychž su spěwy zestajane; přetož namaka so tam chaldejski, arabiski, grichiski, łaćanski, francózski, jendželski, španiski, madžarski,

pólski (jara hubjenje a njelepje zestajany), rusowski, česki a delnjošerbski spěw. Tutón posleni namaka so na šestym nje-ličowanym liscé z ľačanskim přełožkom pobočnje, z ľačanskimi pismikami čiščany w prawopisu, kajkiž tu bjez přeměnjenja za-wostajam. Zmylki porjedžam w připisku. Spěw rěka tak:

Die Wenden.

Witaischu lube stundi	Salvete carae horae,
Sezo wue ňeto how pschischli.	Quae jam venistis!
O rědni zen ¹⁾ schog wassela ²⁾	O dies pulcherrimus laetitiarum,
Kotari Szwězeň! ³⁾ o Freida!	O festum! o gaudium!
Moi Fritscho, ⁴⁾ Kral weliki	Meus Fridericus, Rex magnus,
Jo žinss dobri wassel. ⁵⁾	Est hodie clemens laetus,
Moj wěrch moj mudri won huska ⁶⁾	Meus Heros, Meus sapiens ovat,
A schyken szwět szobu s Lüscharta.	Et omnis mundus simul prae-gaudio.
A sserske ňiz melzitei ⁷⁾	Etiam Vendi non tacent,
A wonei waesselitei, ⁸⁾	Etiam illi gaudent,
A woňi du wuenschowene ⁹⁾	Et veniunt optatum
Wot neba nejlepschi ¹⁰⁾ strowe.	A coelo optimam salutem.
O Kral Läbowaj ¹¹⁾ dlujko,	O Rex vive valde diu!
Pscheze buži twoj ¹²⁾ kňestwo	Semper sit Tuum Regnum
Bojasnoscž Twojich wiňikow	Horror Tuorum inimicorum
A Nan Twojich szluzabňikow.	Et Pater Tuorum servorum.

Kaž widzimy, je rěč w spěvje hubjena a połna zmylkow, poesija w nim njeje žana, ale nizki, čłowjeske dostoјnſtvo po-nižacy servilism w kóždym słowie. Jeno w bibliografiskim na-stupanju je spomnjenja hódný, dokelž je jedyn prěnich, drje najstarši, swětnego wopřjeća čiščany spěw w delnjošerbské rěči, powšitkomne pak prěnja delnjošerbska wěc z ľačanskimi pismi-kami čiščana.

II. W pismowstwie delnjołužiskich Serbow spomina K. A. Jenč po Guldže wo korjeńskim wudawku Noweho Testa-monta, w kotrymž je titul z čerwjenej barbu čiščany, ale tajki exemplar běše našemu wubjernemu serbskemu bibliografej dospołnje njeznaty. Maćična knihownja ma exemplar z čornym titulom, runje tajki mam tež w mojim wobsedźeństwie. We

¹⁾ řeń. ²⁾ wjasela. ³⁾ kaki swězeň. ⁴⁾ Fryco. ⁵⁾ wjaseły. ⁶⁾ juska. ⁷⁾ Mylnje dualis za pluralis. ⁸⁾ woni se wjasele. ⁹⁾ winšowat. ¹⁰⁾ najlěpše. ¹¹⁾ buž žywy. ¹²⁾ twojo.

wrótławskej knihowni pod 8 n B 436 namaka so exemplar z titulom w čerwjenej barbje. Forma a wulkosć staj tej samej kaž w mačičnym a mojim exemplaru. Runjež zestajany titul; rozdžel w tutym jeno leži, zo słowa

„uebersetzt

und

zum Drucke befördert“

w třoch linijach steja, nic w jednej, kaž w mačičnym. Z čerwjenej barbu su wotčišcane w titulu slědowace słowa „Testament Jesu Christi, wendische Sprache, Gottlieb Fabricio, Kahren“, zbytne pak z čornej. Lěto čišćenja pobrachuje, runjež čorna čišćeńska wozdoba. Dedikacija pruskemu kraley Bjedrichej I., sčehowace potom na 8 stronach předsłowo, rozpokazanje wo serbskim čitanju, skónčenje přełožk sam, wšo je runje tajke kaž w čorno-titulowym exemplaru. Přełožk kónči so na 1293. stronje, potom sčehuje register epistolow a evangelijow, na posledku pak index zmylkow. Nihdže njeje rozdžela; sym někotre versy teksta přirunał, ale wotměnjenja njejsym namakał. Tež te same zmylki su we woběmaj exemplaromaj. Tu a tam na poslenjej stronje přełožka steji město čisla 1293 jenož 129. Někotre zmylki jako tajke w indexu zmylkow steja, hač runje tekst zmylki wopravdže njewopřimuje, np. strona 804 rjadk 1 a str. 925 r. 2. W nastupanju zmylkow je tón jenički rozdžel mjez wrótławskim a čornotitulowym exemplarom, zo na str. 607 r. 25 słowo sburze we wrótławskim exemplaru mylnje w indexu zmylkow steji, w tekstu pak je prawje a zmylk namaka so jeno w čorno-titulowym exemplaru, w kotrymž słowo „warze“ steji. — Kaž widźimy, je wšitko z dopokazmom, zo nowy testament we wrótławskej knihowni njeje exemplar samostatneho a wot teho, kiž so w Maćicy namaka, rozdželnego wudawka, čehož dla njehodži so dotal wo dwěmaj korjeńskimaj wudawkomaj rěčeć. Hišće słowo wo wrótławskim exemplaru. Před titulom na próznej stronje namaka so slědowacy rukopisny zapisk, w tehdyšim času pisany. „Dieses Buch hat der Herr Autor itziger Festungs-Prediger in Peitz beym Antritt seines Heil. Amtes geschenket mir M. Christoph Crusio, Pastori in Dechno*) (sic) 1725.“ Wony „Herr Autor“,

*) Dyrbi być Dešno.

wo kotrymž Dešanski farař, něduši wobsedžer knihi, tudy rěči, njeje nichtó druhí khiba delnjołužiski přełožeř Noweho Testamenta, njezapomnity Bohumil Fabricius.

III. Znate je, zo je katechismus Luthera w přełožku Fabriciusa w druhim wudawku w Khoćebuzu pola Richtarja w lěće 1714 wušoł. Exemplar teho wudawka namaka so w wrótławskéj knihowni; dokelž pak jeho titul wot prěnjeho wudawka so rozdžela a pola Jenča podaty njeje, tehodla jón tudy dospołne přepodawam. Wón je slědowacy: Dr. Martin Luthers seel. kleiner Catechismus in die wendische Sprache übersetzt und nunmehr zum gemeinen Gebrauch der Evangelischen Niederlausitzischen Kirchen zum andernmahl in öffentlichen Druck gegeben von Gottlieb Fabricio, Oberpfarrern in der Stadt und Veste Peitz. Cotbus. Gedruckt bei Joh. Gottlob Richtern 1714. Předsłowo je 15. Augusta 1714 w Picju pisane a woprija w sebi wažne słowo wo narodnosći Fabriciusa. Bogusławski mjenuje jeho Polaka.*). Jenč pak na tym dwěluje a piše: „Hač bě wón tež po rěči Polak abo rodženy Němc, nam tehorunja bohužel znate njeje.“**) Tutu pokhibnosć rozsudzeja bjezdwělnje a definitivne slědowace słowa Fabriciusa w předsłowie k přełožku katechisma Luthera: „Wenn denn der ewig treue Gott nach dem Reichthum seiner Güte mir unwürdigen nebst dem wahren Erkäntniss seines Sohnes auch die Wissenschaft der wendisch-slavonischen Sprache in nicht allzulanger Frist gnädigst auffgeschlossen und mich durch seine Weisheit dermassen darinnen geleitet, dass ich, der ich sonst keine Wissenschaft weder von der polnischen noch dieser Sprache gehabt, in kurzer Zeit sein Wort lesen und öffentlich vortragen können.“ Potajkim bě Fabricius w linguistiskim nastupanju Němc, hač runje w Polskej, w Skwěrinje (Schwerin) na bramborskich mjezach rodženy. — Hromadže z exemplarow katechisma zwjazane je krótke rozpokazanje k swěrnemu křesćanstwu, kotrehož dospołny němski titul je tajki: Schriftmässige und gründliche Anleitung zum wahren Christenthum in die wendische Sprache übersetzt und zum andernmahl zum Druck gegeben von Gottlieb Fabricio P. Pr. P. Anno 1713.

*) Rys dziejów Serbołužickich, str. 235.

**) Časopis 1880, str. 133.

IV. Z druhich derje znatych knihow ma wrótsławska knihownja Serske spiwarske knigły pola Tornowa w Khoćebuzu čišćane. Z hornjoserbskich namakaja so tež jeno derje znate wěcy: Fabera bibliske stawizny w prěnim w Lubiju čišćanym wudawku, wot Kühna wudata biblija, z kotrejž hromadže zwjazany je Nowy Testament Michała Frencela, w lubijskim wudawku lěta 1741. W bibliji Kühna je na prěnjej próznej stronje rukopisny serbski zapisk: „Gottlob August Baumgarten mjenowany Crusius w Kschischowi tón 29 džen (Mje)saza Sept. w tem 1772 ljeczi.“

Wjacy serbskich knihow we wrótsławskej knihowni njejsym nadešoł; móžno pak je, zo so někomu poradži, jich hišće wjacy namakać.

Wukładowanje někotrych rostlinskich mjenow.

Podawa *Michał Rostok.*

(Pokračowanje.)

1) Babkadžědk (Senecio vulgaris, *Baldgreis*, gemeines Kreuzkraut) zda so podobnje wutworjeny wuraz być, kaž we ruskim za naše syrotki „Iwan da Marja“ a we pôlskim „brat z siostrou“. Dokelž bórzy wotkéje a ma potom běle hłojčki, hdzež bě prjedy žołta hłojčka, su Němcy rostlinje „Baldgreis“ narjekli a Serbja su ju „babkadžědk“ mjenowali, dokelž so na tej samej rostlinje přeco žołte kékjate hłojčki (= babka) a wotkéte běle hłojčki (džědk) nadeňdu. Słowo „Senecio“ pak je wot „senex, der Greis“ wutworjene.

2) Babkahłód (Draba verna, *Hungerblümchen*) rěka nětko z krótka jeno „hłód“ abo „ničo“.

3) Bab'duška woznamjenja jara wonjate zele starych žonow (= babow), moje dla „babjace zele“. Bab'duška je *Feldkümmel*, *Quendel*, Thymus, Chamaedrys F., Thymus Serpyllum L. Babina duška a plonjack DŁ. Mateří douška Č. Macierzanka P. Bogorodskaja trawa R. Materna dušica JS. Matkina duška R. je *Viola odorata*, *wohlriechendes Veilchen*.

Mužska bab'duška abo plónčik (wokoło Budyšina) je Steinquendel, Acinos Calamintha, n. př. na hrodzišku pola Delneje Hórki.

4) Boža matra (nic: martra) abo matrowné zele, mačeřnicové zele (Chrysanthemum Parthenium, Mutterfraut) je so wutworiło ze zastarskich ťačanskich a němskich mjenow Matricaria Parthenium, Matronaria, Metram, Meter- oder Mutterfraut, Matronfraut u. s. w.

5) Hozowc (Sarrothamnus scorpius, Besenginster) je z němskeho „Haſenholz“ skepsane mjeno, ma pak tola pola Delnjołužičanow podobne pomjenowanja: huchacove drjovo (wot huchac, der Haſe), huchacyna, huchacowina; po našim by to bylo „zajecina“. Rěka tež khošćowe zele a šwjerčowe zele; z jeho prutow džělaju so khošća.

6) Kłóćadło (Drosera rotundifolia, Sonnenthau) dawa so kruwom, hdyž so kłóćić njechadža. Tež kłóćawka (Cetonia aurata, Rosenkäfer, Almeisenkönig), wulki zeleny bruk we podobje mejskeho bruka, nałožuje so k temu samemu wotpohladej.

7) Klep je delnjołužiske mjeno za hornołužiske šipica (Sagittaria sagittae folium, Pfeilfraut). Rosće jara husto we rybjačych hatach niže Rakec a druhdže. Kak tam lud tutu rostlinu z wulkimi šipojtymi ɬopjenami mjenuje, njeznaju.

8) Koče mydło (Saponaria officinalis, Seifenfraut a Scrophularia nodosa, Braunwurz) ma mjeno teho dla, dokelž korjeň z wodu kaž mydło, so ješći a so druhdy tež tak nałožuje, n. př. k zahanjenju wšelakich zmazkow z drasty. „Koče“ abo „džiwię“ rěka pak teho dla, dokelž žane prawdziwe mydło njeje. Tak nałožuja so tež mjenia „koči měd“ (Kirchgummi), „koče slěbro“ (Ražensilber, Glimmer), „kóćyne mloko“ DŁ. (Wolfsmilch, Euphorbia). Za koče mydło maja druhe słowjanske ludy podobne wurazy: Mydlice Č. Mydelnica, mydlnice, mydlnik, mydlownik, mydło P. Tatarskoje mydło, mylnik, mylnjanka R. Serpina abo rězačk (Betonica officinalis, Betonienfraut) je so wutworiło ze слова „Serratula, Sichelkraut“ (wot serp, die Sichel), kaž su něhdy tutu rostlinu mjenowali. Za „Veronica Chamaedrys, Gamander- Ehrenpreis“ so wuraz „serpina“ njehodži. Z wjetšim pravom mjenujemy rostlinu Serratula tinctoria, Färber-Scharte oder

Sichelsfraut, serpik abo serpnik, dokelž maja łopjena na kromje rězate zubčki kaž piła.

9) Koséanc (Centaurea Cyanus, Kornblume) a kosćadło (Symphytum officinale, Schwarzwurz) mataj swój korjeń we sło-wje „kósć“ (Knochen) abo „koséany“ (Knöchern, beinern). Na to pokazuja tež němske pomjenowanja z luda; přetož prěnju rostlinu mjenuja Němcy pola nas „Ziegenbein“, *) a druha rěka tež „Beinwell“, dokelž so jeje korjeń potrjebuje k posylnjenju mučnych nohow wot dalokeho pućowanja abo zo na nohach njebychu pucherjeasta wot dołheho khodženja. Pola druhich Słowjanow rěka tuta rostlina: kosćiwadło DŁ., kostival Č., žywokost P., žiwokist a žywokost R. Za koséanc wupraja so tež „kosćenc“ a „kostrjenc, kostrjanc“. Hač ma kostrowa abo „kosćerwa“ (Bromus secalinus, Trespe) abo kaž we serbskim słowniku tež steji „kostrjow“ a „kostrjawa“ tón samy korjeń, njemóžu prajié, tola zda so, zo wot něčeho druhoho wukhadža a hodži so snano z druhich słowjanskich rěčow wujasnić. Pola Rusow namakamy za to „koster, kostýř“ a „kastjulki“, pola Polakow „kostrzewa, dyrsa a stokłosa“. Chcemy-li mjeno kostrowa wot „kósć“ wotvodžować, woznamjenja kostrowa „kósć twjerdu trawu“ a to móžemy wo njej prajié. Zwoprědkne mjeno by po tajkim bylo „kósćitrawa“, kósťtrawa abo kostrawa.

Hišće jene wotvodžowanje tuteho mjena je móžne. Lud měni: Hdžež žito zańdže, tam so kostrowa rozšérja; móžemy pak tež na wopak prajié: Hdžež so kostrowa rozšérja, tam žito zańdže. Kostrowa je žitu škódna, wona žito kazy. Kostrowa by po tajkim „kazytrawa“, „kaztrawa“ bylo.

10) Kulowske zele (wokoło Debsec) mjenuje lud wotdržinu bab'duški z wuzkimi łopješkami a wjetšimi kwětkami, ko-trež so wokoło Kulowa a Ralbic, hdžež rosče, „plónčik“ mjenuje (Thymus Serpyllum var. angustifolium, schmalblätteriger Quendel oder Feldkümmel).

11) „Khamp“, mjeno za Verbascum Thapsus abo V. nigrum, Königßterze, sym před nimale 40 lětami wot stareje husařki we Delnej Hórcy slyšał, kotraž na wsy, hdžež wjèle tuteje rostliny

*) Němey maja prajidło: Ziegenbein treibt den Bauer vom Biere heim.

steješe, husy paseše. Što mjeno woznamjenja, njemóžach zhonić. Byrnje so tuta rostlina tež „Feld-Kerzen“, štož by Verbascum campestre bylo, mjenowała, by tola wažene bylo, bychmy-li chcyli mјeno wot „campus, das Feld“ wotwodzować. Kak druhdže praja?

12) Lubčik (*Ligusticum Levisticum L.* = *Levisticum officinale Koch.*, *Liebstöckel*) je mјeno po pólskim lubczyk a, kaž so mi zda, njetrěbne; my móžemy lipštok abo libštok wobkhować. Tež Moller ma „libštok“. Mјeno je po īaćanskim *Levisticum*, *Ligisticum*, *Lybisticum* tworjene. Druhe słowjanske mјena za tutu rostlinu su: Libeček Č. Lubczyk, lubszczyk, lubišnik, lubistek P. Ljubista, Ijubistok, Ijubim R. Mјena „kefc“ a „khěrs“ za tutu rostlinu njetrjebamy.

13) Rozkobnik (*Sempervivum tectorum*, *Hauslaub*) je skažene rozkhłodnik (wot khłodzić, chladiti, fühlēn), dokelž jeho rozmjećene łopjena a z nich wutłōčena mjezha so nałožuje k wo-khłodzenju na wopalene, na kurjace woka, pře kłóče pčoły atd. Rozchłodnik, rozpornik, rozchorunik DŁ. Rozchodnik Moll. Rozchodnik, rojnik, rojownik P. Zemljanoj kisel R.

14) Rozraz (*Veronica officinalis*, *Ehrenpreiß*) je wot rozrazyć, rozećerić = zertheilen, dokelž bolosée rozećeri abo rozdželi, teho dla „zele žewješ bóloséow“ a rozraz DŁ. Rozrazil Č.

15) Sparik (*Wald-Wachtelmaisen*, *Melampyrum nemorosum*) wot „spać“, přispori a polóži pječa spanje a kladže so druhdy małym džéćom do kolebkow a nałožuje so tak kaž „sónčki“ (*Schlafäpfel*, moosartige Auswüchse an wilßen Rosen). Sparik mjenuje so tež čornowc a čoržik, dokelž sušene zele bórzy wočorni. Tuta rostlina pyši lěsy ze swojimi módrymi a bělawymi łopjennami mjez žołtymi kwětkami a mjenuje so tež „džén a nóc“.

16) Sporušk wot „přisporjeć“ (beförđern, vermehren). Wosebje dwě rostlinje mjenuje lud sporušk. Jena (*Mutterhorn*, *Spermoezia Clavus*) je wažna za žónske při porodach, dokelž je „wehen-beförđernb“, porodne hrona přisporjaca. Druha (*Mondraute*, *Botrychium Lunaria*), kotař tu a tam na mjezach rosée a kitku žołtobrunych kulkow abo zornjatkow wupłodži, dawa so kruwom, dokelž pječa mloko přispori. Mјeno „zawrótka“ za tutu rostlinu je z českoho. Pólny sporušk (kołwrot, kołodž, kolij, *Spergula arvensis*, *Sparf*, *Rnöl*) plahuje so tež teho dla, dokelž pola kru-

wow mloko přispori. Sporušk mjenuje lud tež to, štož při čele-nju kruwov hewak „wužitk“ rěka. We serbskim słowniku słowo za tutu wěc njesteji.

17) Stróžawe zele (*Centaurea Scabiosa*, *Schrečfräutig*) na-łóżuje so pře strózele.

18) Swětlik (*Euphrasia officinalis*, *Augentrost*, *Hirnfraut*, *Łeuchte*) čini swětle woči a je so pře wočowe khorosće potrjebo-wał. Wuraz z luda „srawowe zele“ njeje jara aesthetiski a nje-móžu jón za nawukowe splažne mjeno, kiž ma jenosłowne być, tež trjebać. Rěka pola Čechow světlík, ambrožka a potěšení oči, pola Polakow świętnik, świętlik, świętłec, świeczki, pola Rusow świętlik, očanka, očnaja pomošč atd., pola Južnosłowjanow vidica, zornica, vidac. Frankowe „munsřeři“ mohłe snano „mozhyki, mozhowe zele“ rěkać, dokelž su rostlinu němski tež „*Hirnfraut*“ mjenowali.

19) Šćér a šćérjenc njestaj mjenje z luda, ale staj po dru-hich słowjanskich mjenach tworjenaj. Šćér (*Mercurialis*, *Bingel-fraut*). Szczyr, szczér, szczerzyca P. Štír Č. Štír, bluš JS., Ščir R. Šćérjenc (*Amaranthus*, *Amarant*) abo čerwjena lišča wopusť. Šćirec, šćerica, šćirica R. Štír, šćirenica, šćip JS.

20) Šěrik za turkowski abo módry bóz je so, kaž so zda, z łaćanskeho mjena tuteje rostliny (*Syringa*, *Flieder*, *Spanischer Höllunder*) wutworił. Šěrik Č. Sireń, sinel R.

21) Wóhnišćo (wupraj: wójnišćo) je němske Ŝederich (*Raphanistrum segetum*). Korjeń: woheń. Ohnice Č. Ognik, łopucha P. Gorcyc DŁ. Wóhnišćo woznamjenja hewak němske „Feuerherb“. Wóhnišćo zele (*Spiraea Ulmaria*, *Spierſtaude*) a woheńček (*Sanguisorba officinalis*, *Wiesenknöpf*, *Brandfräutig*) ma tón samy korjeń, dokelž so pola skotu potrjebuje, hdyž ma zapalenje abo hěcu.

22) „Woman“ namakam pola wšeh słowjanskich ludow za tu samu rostlinu (*Inula Helenium*, *Allant*). Oman, voman Č. Oman P. Lugowej aman, oman, uman R.

Wšelake pomjenowanja zelowych mjenow z luda njehodža so wjacy wujasnić, dokelž su korjenje zhubjene, tak n. př. Boža ryč (*Thalictrum flavum*, *Wiesenraute*, drje rué m. ruta, přisp. red.), tryčk (*Ononis spinosa*, *Hauhechel*, *Weiberkrieg*),

pólšica (*Chenopodium album*, weißer Gänsefuß), łažawa abo łažaja (wokoło Wojerec, *Glyceria aquatica*, Süßgras) a druhe.

Přispomjenje redaktora. Na wuprašowanje zhonich wot k. Rostoka hiše, zo ma so w Słowniku „žewrjenk“ wumarać, dokelž je jemu jenož jako „wudžělane“ wot přeela podate; njeje potajkim ani z luda, ani po samownosčach rostliny, ani po druhich słowjanskich rěčach tworjene. Tehorunja pušći wón słowo „cachor“, dokelž je po wěstym ležownostnym mjenje nałożowane bylo a móže so botaniskemu pomjenowanju podobniše sčinić, n. př. cyprowka atd. Z čeho wukhadźeju „počaplina, purpoćizna, poćepizna?“ Wšelake hornjo- a delnjoserbske mjena a słowa trjebaju hiše wułożenja!

Pjeć delnjoserbskich basni.

Wot *M. Kósyka*.

1. Přělnica na mjasecu.

„Lube góle, njokcoš při mnjo byś?
Co sí wabi, až how njamžoš wóstaś?
Kcoš ga přece, přece wót mnjo hyś,
Žož sí mójo woko njamžo dostaś?
Mója žowka, wóstań žins jan' how,
Při mnjo jo twój přawy zwěrny schow.“

„„Gładšu niš ga zwijo kôlasko,
Malsnej kupka se na kupku skladnjo;
Lasnej teke noga cypoco,
Gaž že mjazy luštne słowko padnjo;
Mama, luba mama, na přězu
Ksěla žins při bytřem mjasecu.““

„Žož se rušujo a zogoli,
Tam, ty młoda křej, by přece gnała;
Ja se bójm dla twójej' rědnosći,
Ab' sí ku škóze raz njebywała;
Mójo woko njamžo doglědaś
A sí mója ruka wotzaržaś.“

„„Mama, ja že som nejrědnjejša,
Kaž mje huchwali wót gólcow mlogi;
Tak běch easy luštnje skokała,
Gaž we reji wichu se wše nogi;

Derbim ga nět wóstaš togodla?
Dajšo hyš mě, luba mamcycka!“ “

„Chtož se groniš njokco daš, ten žeń!
Prijž pak jěsnjej domoj před pôlnocy,
Přeto žins ma bôza maš swój žeń,
Wsyknowižecej stej jeje wócy.
Žij Marija; zož pak njesluchaš,
Móglä njebjaska sí pomarskaš.“ —

A Marija duey zlubi zas:
Jo, tak wěrno ak tam mjasec swěši,
Kcu se domoj hudaš přawy cas. —
Glej, a z palcow juž jej nitka leši,
Kupka se na kupku połožy,
Až tu pilnu přěza huchwali.

Sluchaj, kaki zogoł? kaki ruš?
Gerce wence luštnje zagrajacchu,
Glej a k přězy žěšo juž jich puš;
Gólczy mjazy luštnje zajuskachu,
Kenž se skóro do špy walachu
Z gercami a k reji wabjachu:

„Hejda! rědne žowča, juch, chu, chu!
Kcomy luštnje raz do reje skócyš;
Daši nitki nět ku kóńcu du,
Kólaska se deje ze špy zwłoccyš!“
Glej, a wšo do reje zlešišo,
Až se wijašo wšak přezjano. —

„Co nejrědnjejša ga njechaš hyš?
Njebšli nět ze mnu pôrejowaš,
Wjasola a tež ned luštna byš,
Kólaska bdu třuny zrozrězowaš.“
„Lubšy, lubšy, daj mě žins jan' měr,
Žins jo bôzej maši žeń, mě wěr.“ “

„Chto ga take jan' sí zwawrišo?
Žinsa njejo lěpše ako witře,
Daši pak se głowka zrownajo;
Njecwibluj jan' rědne wócko bytře;
Pójž ga, pójž ga, mója lubšejsa,
Kcomej k reji zlešeš, Marijka.“

Glédaj, wóna da se nagroniš,
 A se k reji skóro přichylišo;
 Bžez kóńca se kšechu pory wiś,
 K wjasełosći wšo se hubužišo;
 Glucnych gózinow pak mało jo,
 Wšyknych přejc ga cas nět zwólašo.

„Domoj, domoj!“ w hustach zazněšo,
 Glej, a gerce stupajuce prjezy
 Grachu, tak až wjas se zbužišo;
 We porach pak zěšo přěza slězy,
 A nět hustašo pla kjarchoba
 Ceła smuga, aby rozejšla.

Toś nět předku mócnje zadrje se:
 „Gólcy, žowča, hyšci jaden kcomy
 Zeskokaš na našom kjarchobje,
 To wšojadno, zo žins rejujomy.“
 Glej, nejpjerwjej zleši Marijka
 K reji, kenž jo zlub juž zabyła.

Srježa rowow, mjazy křickami
 Skokachu te žiwe, gerce grachu;
 Roztrěte tak buchu křawne īdzy,
 Měr bu wzety, w kotrymž šěla spachu.
 Glej, a mjasec tužne glědnušo,
 Kenž se za mrokalku schowašo.

Sluchaj! wót zwónice juž pólnoč
 Zwóna zuk tak głušnje hobznanišo,
 Což nět luštne? — kaka žiwna móć —
 Zrazom nutřikach wšak hužesyšo.
 Woni zrazom skokaš přestachu,
 Hutřašone k wrotam glědnachu.

Co ga tam se běleg' chwějašo?
 Pódarmo nět luštne hujžiš kšechu,
 Třachota ga wšykne žaržašo,
 Až we džanju cele hoblězechu.
 Prjezy tam hu wrot se grozašo
 A se z mócnym głosom gronjašo:

„Moja žowka, co sy cynila?
 Kaku njerodnosć sy za zlub wzeła?

Sy ga wšykno, wšykno zabyła?
 Och, ja kšěla, ab' nět nimjer přěla
 Górej tam na bytřem mjasecu
 Žeń a noc, na nimjer za štrofu.“ —

Glědaj, Marija se minušo;
 Jěsno hucyni to bóža ruka,
 Což ta mama něto rjaknušo?
 Na mjasecu, žož jo carna smuga,
 Wóna hyšči žinsa cypoco,
 Bžez kóńca tam nitki limujo.

Wóna pušča dołoj wěsty cas
 Swóje niši tam z tog' hobydlenja,
 Hupóškane wjele tawzynt raz,
 Glej, a to su jeje póstrowjenja.
 Wětřik znjaso niši na bomy,
 Žož se chwěju pón ak pawcyny.

2. . Nyks a gólick.

„Chto kco móje struski how pótlocyš?
 Chto na mójom brjoze kco tergaš a ryš? —
 Co grajkocoš, spiwaš a ganjaš how sam?
 Och gólick, och gólick pójz ku mnjo pójz k nam.“

„ „A lubšejsa mama, njeslyšyš ty,
 Co wóno tak glušnje z wódy wen zni?
 Chto móžo mě teke how zadoraš,
 Wót terganja kwětkow mě hoboraš?“ “

Och góle, och góle bjeť za radu
 A njechójz tak blizko jan' ku brjogu,
 Tam sejži Nyks ten tak žebrjecy,
 Kenž póżeda łapiš a pódnuriš sí.

„Pójz sobu, pójz sobu nachwatki,
 Mam přeliš sí lubo, mój małutški;
 Sí mója žona dej hupóškaš
 A na swójom klinje sí kólebaš.

A pón budu stawiš sí na głowu
 Tež cerwjenu šapku tu hujšpurnu
 Móje žowki, a pón ga sy ceły naš
 A móžoš z nami ganjaš a graš.“

„A mama, a mama! co lubi wón mě?
 Nět powjeda Nyks zas tak přijazne,
 Až kſeł se z nim hudaš a dołoj hyś,
 Až kſeł teke Nyks raz chylcycku byś.““

Tak wabi wón přece a tori wše,
 Kenž do joko rukowu hudaju se.
 Och njejzij jan' bliżej a glēdaj se před,
 Nyks tergnjo te njerodne do groble ned.

„Co cakaš? ga pólđnij raz jano how,
 Kak wšyknو se ščani wót parlíkow,
 Kenž do samych słupow su znizane,
 Na kótarychž krony błyskocu se.

A glēdaj, kak lubosnje rejuju
 Te móje něto a skokaju.
 Pójz sobu, pójz sobu nachwatki,
 Mam přeliš sí lubo, mój małutški.““

A glej, ten gółack nět poglědnjo —
 Ta mama přiskócy — pódarmo —
 Ta njamžašo wbogego hutergnuš,
 Kenž běšo we Nyksowem raju juž.

3. Serbski kral w Błotach.

We gózinje pólnocnej,
 Gaž błyski rjagaju
 A wichař potřesujo
 Snaž góru błotowu:
 Kral serbski pótom stawa,
 Žož potajmny ma schow,
 Z nim zbuže se ze spanja
 Tež mani wójnarjow.

Jich kopja zaswěšiju
 Se wšak wót błyskanja,
 Až w samych błyskach žagli
 Se góra kralojska.
 Glej kral na bělem kónju
 Se krasnje pozwigingo
 A swóje styri wrony
 Pón z takim husélo:

„Wót styrich rogow swěta
 Mě powěsc přinjaséo,
 Lěc hyšci njeswita se
 Cas, kenž mě humózo.
 Gaž casa wichař rycy,
 Wše broní měrje se,
 Gaž sčelu sebe błyski
 Wše rogi we swěše:

Pón dej mě to ze spanja
 Na přece hubužiš
 A kněžařstwo zas serbske
 Se bužo założyš!“ —
 Kral serbski hyšci žinsa
 We klinje góry spi
 A w dopołnjonem casu
 Raz přijzo w křasnosći.

4. Njepřawy přisegař.

Mjaz Bobowa a Sušowa
 Tam lažy kamjeń powalony,
 Při kótremž młoga třachota
 Se žiwnje južor cesto zgóni.
 How stojaſtej dwa bura raz
 Dla mroki dļukko juž we zwaže.
 „Mój jo ten kus na kuždy cas
 A k přawu pisma doma laže!“
 Tak prjedny z krotkim rjaknušo,
 A drugi tež se hupřawišo:
 „Ně, ně, to wšo mě připadnjo,
 Kaž how a tam se hugronišo.“ —
 Tak hobej k skjaržbe přijšeſtej,
 Ab' přawo šlo na swójom brjogu;
 A ze znaňkami stupiſtej
 Zas bura gromadu na mroku.
 „How w rukoma mam přawo wšo,
 Kaž stare pisma rozjawiju.“
 Tak prjedny; drugi wólaſo:
 „Ja z přisegu pak hobznaniju:
 Na mójej zemi stojm how nět,
 Žož dganje z hustow žo, kcu žywý
 Do zemje jěś a spušciš swět,
 To slyšy Bog, ten přawdosćiwy!“
 A žiw — bur k zemi jězeſo;
 A třachota wše hopřimašo.
 Ten bědny něto zjawjašo
 Wšu wěrnoſć, ak tak žałoſćašo:
 „Běch domnu zemju nasypał
 Do crjeji, aby w šybałosći
 Seb' někak přawo namakał;
 Toš tak se stanjo mójej zlosći.“

5. Při přězy.

Wjasoła tež samotna ja předu,
 Gładšym pilnje dļukku nitku spětu;
 Mjaseck, glědaj na mnjo lubosnje,
 Swěš mě k přězy, chudej syroše!
 Hobjertaj se luštnje kólasko,
 Potom nitka z lana malsnjej žo.

Gaž kco wětř tam wence glušnje šwarcaš,
 Mójo kólasko dej teke barcaš;
 Přez spanje dej wšak mě zawyreaš,
 Togdla njezastanu cypotaš.
 Hobjertaj se luštnje kólasko,
 Pótom nitka z lana malsnej žo.

Což mě hujžoš malsna nitka z palca?
 Šćokana snaž budu pón wot tkalca;
 Gaž ku kóńcu pak se njezryjoš,
 Słodke pôški wót mnjo dostonjoš.
 Hobjertaj se luštnje kólasko,
 Pótom nitka z lana malsnej žo.

Si tež marskam, třuny hukrušiju,
 Až ak zwónaški mě zabinceyju,
 Njebžošli mě poslušne wěc byś?
 Kcoš se stawjaš, kcoš wšak gniłe hyš.
 Hobjertaj se luštnje kólasko,
 Pótom nitka z lana malsnej žo.

Nitka, zins ku kóńcu chwataj jano;
 Bóžy měr jo witře wšuderkanu,
 Na nježelu njedejš rušowaš;
 Pón tež měr dejš w rožku namakaš.
 Hobjertaj se luštnje kólasko,
 Pótom nitka z lana malsnej žo.

Nastaće słowow ‘stonodlička’ a ‘pčoła’.

Podał dr. *Pful*.

I. Stonodlička (= stonohlička), vulgo stonožka (z akcentem na sylbje ‘no’), po Wojerowsku stonožka vulgo stonačka (z akcentem na ‘sto’), poznamjenja to małe zwěrjatko, kotremuž Němcy tausendfuss abo kellerassel rěkaju. Kaž němske ‘tausendfuss’ na tysac nohow tak pokazuje serbske ‘stonožka’ abo ‘stonodlička’ na sto nôžkow abo sto nogułow. Tamna přeniša twórba je něhdy adjektiviska była (sto-nožiků-ú, stonižikúa, stonožiků, hundertfüssig); posledniša pak je so w běhu časow takle zwuwiwała: Sto nogułů im-ica (mějeřka) — stonogulimca — sto-

nogulica — stonohulica — stonohlica — stonodlica — demin. stonodlička. Deminutiv ‘noguła’ wujasnja so přez delnołužiske ‘(kniguły) knigły’ (knižki), kaž tež přez podobne īaćanske deminutiva (filia — filiola). Přir. tež skohuła — dem. skohulica — sköhlica — kôhllica (wiesel, mustela), Woj. sköhlička a kózlička, — kiž ma swoje mjeno wot ‘skak-anja’.

Němski wuraz ‘assel’ pokhadža z korjenja *ag*, kotryž so přez grichiske a īaćanske ‘ag-o (agito)’ zrozymliwy čini. Słowo rěkaše něhdy ag-usa — agsa — assa — demin. assula, = hibotawa, hibotawka (přir. němske ‘achsel = agsel’ : hibawa).

II. Wuraz ‘pčoła’ rěka tak wjèle kaž bunčawa (summerin). Wón pokhadža wot adjektiviskeho participia bunči-ał-y = bunčaty. Spřeměnjowało pak je so słowo takle: Bunči-áł-a (z akcentom na třećej) — bunči-el-a (z akcentom na třećej) — bunčela — bučeła — būčeła — bčeła — bčoła — pčoła. Deminutiv rěka nětko pčołka, w bibliji pak čita so hišće starša a prawiša twórba pčołka. We wsědnym žiwjenju praji so čołka a (wokoło Wojerec stajnje) čołka.

Česke ‘wčela’ pokazuje na slowjeso wunčeti = bunčeć (přir. p. dźwięk = zwuk, zuk).

Za stary slowjesny system.

Spisal dr. *Pful*.

Naš wot lěta 1860 wukhadžacy časopis ‘Łužičan’ přesta z lětom 1877 wukhadžeć, zo bychu džělaške moye a čitarjo so mıldšim nowinam ‘Lipa Serbska’ přiwobroćili. Bórzy pak so žadaše, zo by tež Łužičan so zaso wudawał. Duž wuńdže lěta 1879 dżewjeć čisłow Łužičana; na te scéhowachu tři čisla z lětoličbu 1879 — 1880; a naposledku přida so tymle dwanaće čislam hišće třinate z lětoličbu 1880 — 1881, kotrež so novembra 1881 wozjewi. Z tymle 13. čisłom je Łužičan přestał, kaž tež ‘Lipa Serbska’ dale wukhadžeć njebudže. Na jeju wobeju město stupi na spočatku l. 1882 z ponowjenym programmom časopis Łužica, kiž knjez dr. Muka w Budyšinje wustojnje wudawa.

Poznamjenjene 13. čisło podawa na str. 102 sč. nastawk, 'system serbskeje konjugacije' kotryž je přeciwo słowjesnemu systemej Dobrowskeho pisany, a do kotrehož je tež moje mjeno zaplećene, dokelž sym w časopisu Maćicy Serbskeje 1849 ze serbskim prawopisom 'krótki ryčničny přehlad' a 1867 hornołužisku 'laut- und formenlehre' wozjewił. Ja dyrbju na nastawk wotmolwić. Dokelž pak Łužičan, kiž měl po zakonju moje znapřećijenje přijeć, so dale čišćeé njebudže, prošu knjeza redaktora mačičneho časopisa, zo cheył wón mojemu wotmolwjenju dobroćiwje městnotu spožćié.

§ 1. Česki duchowny Józef Dobrowský († 1829), kotre-muž patriarchy słowjanskeho rěčespyta rěkaju, přez wobšérne pře-pytowanja starobołharskeje a druhich słowjanskich narěčow tak daloko dóńdže, zo móžeše, za čimž běchu druzy prjedy njeho po-darmo stali, wulke bohatstwo twórbow (formow) słowjanskeho słowjesa (verba) do jasnego a krutego sistema zestajeć. Jeho w tym nastupanju wudataj najwažnišej spisaj staj: Lehrgebäude der böhmischen Sprache (w Prazy 1809, druhí wudawk 1819); Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris (we Winje 1822). Wot druhich wo słowjanski rěčespyt wysoko zaslužbnych Čechow, kotriž w tej samej myсли dale skutkowachu, mataj so přede wší-skim mjenować Wjacław Hanka, bibliothekar českého musea († 1861), a Franc Ładysław Čelakowský, professor słowjan-šiny we Wrótsławju a pozdžišo w Prazy († 1852). Tutaj běštaj tež wučerzej někotrych našich serbskich spisowarjow.

Tymle a druhim Słowjanam ma so sławny němski slawista přidać, dr. August Schleicher († 1870 jako professor sanskrita na universiće w Jenje). Wón bě česki a ruski nauknył, a je z džela tež w tymajle rěčomaj pisał. Jeho nas tudy najbóle zaji-maca kniha je: 'Die formenlehre der kirchenlawischen sprache, erklärend und vergleichend dargestellt ... Bonn 1852.' Schleicher rjaduje słowjesa po Dobrowskim, runjež je jeho pismo dospołnje samostatne.

Čile wulcy mužojo su přez swoje pisma moji wodžerjo a moji přečeljo byli. Ja bych so čežko wot nich dželił, hdy by jim něchtó we słowjanšinje někajke hłowne a wažne zmylenje dopokazał (přetož wšelake maličkosće wostanu w kóždej wědze

njerozsudżene). Tajke ničo pak so jim z jich słowjesnym systemom hač na tón dźeń stało njeje.

Tola nětko wobroćmy so na poznamjenjeny nastawk Łužičana*), přećiwo kotremuž mam ja z Dobrowskim tež sebje sameho wobarać.

*) Chce-li cuzy krajan žanu słowjansku rěč nauuknyć, drje budže za njego jara lóhko słowjansku deklinaciju spóznać a do pomjatka zaščepić, ale wjele wjací prócy a študowanja budže nałożować dyrbjeć, hdyž chce słowjanske słowjeso zeznać a nałożować nauuknyć. Na tym je wini dotalny wopacny system słowjanskeje konjugacije. Duż dyrbimy, je-li chcemy tudy wuknjenje položić, stary system Dobrowskeho cyle začisnyé a za podłożk nowy system wzać, kaž je jón nowiši rěcespyt za starosłowjanštinu postajił, a słowjesa po praesentiskich zdónkach, nic po infinitivnych zdónkach zaradować, při tym pak wězo w jednotliwych słowjanskich narěčach trochu modyficirować. Hłowny zakon pak je při tym, zo so w kóždej konjugaciji wot paradigma a verbo postaji a praji, zo kóžde słowjeso, kiž ma a verbo, kiž postajeny paradigma, tež do teje sameje konjugacije słuša. A to ma so potom tež w słownikach při kóždym słowjesu činić. K temu trjebamy jenož kóždy króć I. a 2. wosobu singul. praesent. a potom infinitiv, po tajkim 3 formy pomjenować. Přez 2. wosobu singul. praes. mjenujcy spóznaće praesentiski zdónk a přez infinitiv zdónk infinitiva, hdyž skónčenje š a ē wotrězneješ. I. wosobu singul. praes. pak trjebaš dla zaradowanja słowjesa do teje abo tamneje konjugacije. Wot praesentiskeho zdónka wotłoża so potom, kaž je znate: I. praesens a imperativ, II. participium praes. activi a passivi, III. imperfectum. Wot infinitivneho zdónka pak: I. aorist, II. particip. praet. activi, I. a II. particip. praet. passiv., III. infinitiv a supinum.

Potom trjebamy jenož skónčenja, kiž su wězo pola wšěch słowjesow te same, pak temu pak tamnemu zdónkej připójšeć, hdyž chcemy tu abo druhi twórba měć.

Hdyž pak kaž dotal słowjesa po infinitivnym zdónku do konjugacijow rjadujemy, stanje so, zo słowjesa, kiž so cyle wšelako flektuja, do jeneje kategorije zjenoćimy.

Po Pfulu słušaja na př. do I. konjugacije wšě jenožłózkne zdónki, kiž so pak z konsonantami pak z vokalami skónča, kaž wjedu, piju; tola to staj po prawym hižom 2 konjugacji, dokelž je pola wjedu skónčenje -u, pola piju pak -ju. Dale wot žwać dyrbjało praes. žuju po Pfulu rěkać žwaju, le-ć praes. liju, leju, po-čeć, na-ćeć, počeju, načeju; na-jeć praes. najmu, najeu, wzać, wzaju; jěć, jěju, hić, hiju atd. atd.

Po Pfulu słušaja do pjateje konjugacije wšě wjac hač jenožłózkne słowjesa, kotrychž infinitiv na ać wukhadźa, kaž dźělać, a rěkaja potom w

§ 2. 1. Hdyž so wo študowanje našeje narodneje rěče jedna, njebudže bjez wužitka, zo tudy sobu na methodu pohladamy, po kotrejž cuze rěče wuknemy, n. př. ťačansku. Započinajmy z deklinaciju, a to ze słowom ‘mensa’.

a) Hdyž je hólcec ‘mensa’ hač do ablativa ‘mensis’ na wuknył, njeznaje wón hišće ‘dea — deabus’, a wón dyrbi tole słwo ze swojim prawidłom hišće z grammatiki přiwuknyć. Hdyž wón při prěnich počatkach wuknjenja ‘dea — deabus’ njeznaje, dha nichtó tak rěčeć njemóže, kaž by tama grammatika wopačna abo njedosahaca byla, hdyž je hólcec přez nju na tu mylnu mysl zapadnył, zo ma ‘dea’ so dospołnie tak sklonjować kaž ‘mensa’.

přitomnym času džélam, džélaš atd. Tola k słowjesam pisać, płakać, kazać, wjazać, ɬać rěka praes. w dobrej serbskej rěci: pišu, płaću, kažu, wježu, ɬu, ženje: ɬham!

Do III. konjugacije słušaja po dotalnej rěčnicy wšę słowjesa na -eć, kaž slyšeć, a maja w přitomnym času slyšu, slyšiš, po tajkim dyrbaļ na př. wtedyć praes. rěkać wtedžu, wtedžiš, za wěm, wěš.

Do II. konjugacije słušaja wšę słowjesa, kiž so w infinitivu na -nyć skónča, kaž wuknyc. Tola do teje sameje słušaja pak tež rjec, počeć, naćeć atd. dla praes. twórbow rjeknu, pôčnu, natnu.

Z tutych příkladov, kotrychž mohło so z kóždeje konjugacije hišće wjacy poskićeć, je drje njedospołność dotalnego systema dospołnie widomna. Duž žadam: Praesentiski zdónk ma być hłowny zaklad rozdželenja słowjan-skeho słowjesa do konjugacijow, a jenož poddžèle maja so činić po infinitivach. Po tutym nowym systemie pak nimamy wjacy kaž po prawym dotal 9 konjugacijow z cyłej syłu wuwzaćow, ale jenož z cyła pjeć konjugacijow.

I. konjugacija.

Praesens nastanje ze słowjesneho korjenja přez přistajenje vocala e; w infinitivu stupa infinitivne skónčenie direktnej k słowjesnemu korjenjej. Po tajkim słušaja do tuteje konjugacije wšę słowjesa w I. sing. praes. — na -u, II. sing. praes. eš, infinitiv na konsonant + ē, na př. njesu, njesēš, njesé, wjedu, wtedžeš, wjesé.

Wuwzaće: Jeničke wuwzaće činja tudy přenjotne verba, kotrychž słowjesny korjeń so na r skónči; tute powjetša wšę infinitivny zdónk přez vokal ē, mjez tym zo jich přitomny čas do tuteje I. konjugacije słuša, na př. wu-mru, mrěš, mrěć. Tola so tute w nowišej serbskej rěci tež w přitomnosći (praesens) do III. konjugacije přešle.

II. konjugacija.

Do tuteje słušaja wšę verba, kiž maja a verbo, kaž př. wuknu, wuknješ, wuknyc.

b) Hdyž je ťačanski wučomec potom ‘puer — pueri’ náwuknył, dha hišće njeznaje ‘piger — pigrī’, ani ‘pater — patris, patres’. To dyrbi wón w běhu časa přiwuknyć, a jeho grammatika wostanje bjez poroka.

c) Hdyž móže hólčec tež ‘servus — servi’, dha hišće nje-móže ‘jus — juris’, ‘corpus — corporis’, ‘virtus — virtutis’, ‘pecus — pecudis’, ‘fructus — (gen.) fructūs’. To dyrbi so pomału přiwuknyć.

III. konjugacija.

Praesentiski zdónk je přez zlóžku je powjetšeny, infinitiv wukhadža na vokal + é (ti).

Tudy ma so infinitivnych vokalow dla něsto wotdželow činić.

A. W 1. sg. praes. brachuje prae-sentiske powjetšenje „je“, infinitiv je jenožlóžkny a skónči so na -aé, na př. bjeru, bjerješ, brać. (Pful I. konjugacija.)

B. Přitomnosć powjetšace „je“ namaka so tež w 1. sg. praes. a infinitiv wukhadža:

- 1) na vokal + é a je z dobor słowjesny korjeń: na př. piju, pi-ješ, pi-é; znaju, znaješ, znaé;
- 2) infinitiv je wjacozlóžkny a wukhadža na -aé, pišu, pišeš, pisać; płaču, płačeš, płakać.

NB. Zo dyrbimy pódla wjedźeć, kak serbske abo słowjanske konsonanty překhadžeja tak khětre hač pomjehčowaty vokal za nimi steji, so samo rozymi; to tež budže runje tak nuzne pola 4. konjugacie.

- 3) Infinitiv wukhadža na -ować.

Potom so w přitomnosti před j o w do u přeměni, na př. kupuju, ku-puješ, kupować.

IV. konjugacija.

Praesentiski zdónk so powjetša přez vokal i:

- a) tež infinitivny zdónk wukhadža na i: (po tajkim infinitivny zdónk = prae-sentisk. zdónkej) na př. palu, pališ, palić; ćeŕpiju, ćeŕpiš, ćeŕpić;
- b) infinitiv wukhadža na -jeć: dyrbju, dyrbiš, dyrbjeć; swjeŕbju, swjeŕbiš, swjeŕbeć; słyšu, słyśiš, słyšeć.

Jow dyrbis po tajkim tež zakonje zynkow znać.

V. konjugacija.

Tuta wopřija powostanki konjugacije na -ni abo tak mjenowane nje-porjadne słowjesa. Tute w žanej indogermaniskej rěci do sistema so nje-hodža a maja so z hłowy nawuknyć, njeje wšak jich jara wjele.

I. Stare abo přenjotne verba su: dam, jém, wém, sym, směm, mam.

II. Po analogiji k tutym so w serbskej rěci sklonuja: džělam, džělaš, džělać a podobne (pola Pfula 5. konjugacija). Tute słowjesa su pozdžišeho nastaća a słušaja w starosłowjanšćinje hišće do III. konjugacije.

d) Hólčec wě dale tež ‘sermo — sermonis’, ‘nubes — nubis’, ‘seges — segetis’; a z tym wón hišće njewě ‘homo — hominis (ego — me i)’, ‘miles — militis’, ‘dies — diei’. Wón dyrbi we sklonjowanju přiwukować. A runje tak dyrbi tež we časowanju postupować, na kotrež nětko pohladajmy.

e) Hdyž móže hólčec ‘amo, amavi, amatum, amare’, dha hišće njeznaje ‘domo, domui, domitum, domare’, ani ‘sto, steti, statum, stare’, ani ‘lego, legi, lectum, legere’. Wón je zhonił, zo we infinitivje tak mjenowane prenje konjugacije je vokal ‘a’ dołhi (amāre); wón dyrbi pak tola ‘dāre’ (z krótkim ‘a’) přiwuknyć: a grammatika wostanje prawa, runjež dyrbi so za infinitiv ‘dare’ pozdžišo něsto přispomnię.

f) Hdyž je hólčec ‘deleo, delevi, deletum’ nawuknył, njeznaje hišće ‘doceo, docui, doctum, docere’, ani ‘jubeo, jussi, jussum, jubere’ atd. Wón dyrbi tole a wšelake druhe přiwuknyć.

g) Wučome wě ‘lego, lēgi, lectum, legere’; z tym hišće njeznaje ‘fallo, fefelli, falsum, fallere’, ani ‘nubo, nupsi, nuptum, nubere’ ani ‘fugio, fugi, fugitum, fugere’ abo ‘capiō, cepi, captum, capere’, ani ‘fero, tuli, latum, ferre’ abo ‘volo, volui, velle’. Wón ma to w běhu časa hakle nawuknyć. A wón dyrbi tež jara wjele druheho z ľačanskeho twórbowstwa přiwuknyć.

h) Znaje-li mały gricha ‘ἀγορά, ἀγορᾶς, ἀγορῶν’, dha njewě hišće ‘δόξα, δόξης, δοξῶν’. Znaje-li ‘σωμάτων’, njewě hišće ‘παιδῶν’, ani ‘παῖς’. Móže-li ‘λύω, λύσω, ἔλυσα, λελυκότες’, dha hišće njemóže ‘φεύγω, φεύξομαι abo φευξοῦμαι, πέφευγα, πεφυζότες, ἔφυγον’, ani ‘λείπω, λέλοιπα’, atd. atd.

2. Ja dyrbjach napisarjej nastawka ad oculos pokazać, kak wobšérne je ľačanske a grichiske twórbowstwo (twórbosłow), a z tym jeho na to dopomnię, zo wučome ľačanskeje a grichiskeje rěče nic jeno dołhi, ale tež jara dołhi čas (t. j. wjele lět) k temu trjeba, prjedy hač we twórbowstwje (resp. we skladni) tak daloko dóndže, zo móže z wjetšim abo mjeńšim prawom ‘Vicimus’ rjec a bjez wjacy abo mjenje zawadžowanja pismowstwo stariny rozymjeć a z tym wobswědčić, zo wón poznamjenjenej rěci móže.

3. a) Kóžde wuknjenje je džélo (njeje hra); kóžde džélo trjeba čas na swoje wuwjedženje.

b) Hdyž Němc němsku rěč študuje, trjeba na to čas — wjele časa. Hdyž cuzy němsku rěč wuknje, dyrbi hišće wjacy časa na to wažić.

c) Štóż chce twórbowstwo serbskeje rěče pójnać, dyrbi na to čas měć — a to wjele časa, dokelž je naše twórbowstwo we deklinaciji kaž we konjugacji bohate. Chce-li pak so Němc našeje serbšciny mócný scinić, dyrbi hišće wjacy časa za to postajić — runjež tež tudy kaž wšudže druhdže to prawidło płaći, zo tón, kiž ma dobru hłowu, bohatstwo našeho twórbowstwa sebi spěšnišo přiswoji.

4. a) Kózde wuknjeństwo (kóždy wuknjeński předmjet) džéli so — po sadže ‘Divide, et impera’ — do wjacy abo mjene dželow abo rjadownjow (klassow); tele rozloža so husto dosé zaso do podrjadow (unterabtheilungen, subpartes): a tym so njeporědko zas drobnoty (einzelheiten) abo specialnosće spřidawaju (kotrež so wot někotrych wuwzaća mjenuja, runjež poprawom nihdže žane wuwzaća njejsu, dokelž je kózde ‘wuwzaće’ po swoim specialnym prawidle tworjene).

. b) Tak dha tež serbske słowjeso swoje rjadownjje žada, kaž tež swoje podrjady a swoje drobnoty. Duž je mi cyle zrozymiwe, zo napisá nastupaceho nastawka słowjeso do rjadownjow a tele zaso do podrjadow džéli a při tym někotre drobnoty naspomni. Njezrozymiwe pak mi je, kak móže wón žadać, zo dyrbi ‘stary’ (dotalny) słowjesny system z jenym jeničkim prawidłom spokojom być, tak zo by wuknjacy móhł-rjec wšitko z jenym zahnaćom wobjał — bjez žaneho podrjada a bjez žaneje drobnoty. Wón n. př. praji, zo infinitivy słowjesow ‘po-čeć, na-jeć, wz-ać, hić’ po dotalnym prawidle na wopačne praesentia ‘počeju ... hiju’ příídu. To pak je runje tak porokowane, kaž bychmy łaćansku grammatiku z njeprawom hanili, hdyž je po njej móžno, zo by po infinitivach ‘capere, rapere, petere’ sebi tajkele twórby wudželał: ‘Capo, rapo, rēpi, pēli (za ‘capiro, rapiro, petivi’). Tudy łaćanske konjugacije ‘so měšeja’: a to dyrbi so jako drobnota přiwuknyć. Runje tak dyrbi w naší narodnej grammaticy pola słowjesow ‘po-čeć’ atd. so něšto specialne přiwuknyć: a jelizo młodžeńc, kotrehož za tym prašamy, to hišće nawuknył njeje a jo potajkim njewě a tak wopačnosće twori, dha

snadź ani młodzeńc při tym žaneho poroka njezasluži (wězo hdyž to hišće ‘měl’ njeje): a na wšě padys je stary system abo grammatika cyle bjez winy. Ja potajkim žadam, zo so wučomcej khwila da k nawuknjenju twórbow ‘póčnu, wozmu, du’, runje kaž so jemu spožčuje pomału tak daloko dóné, zo jemu ‘capiro, rapui, petivi’ wjacy njeznajome njeje. Dobrowský je swój słowjesny system postajił za ludži, kiž móža myslíć a kiž cheedza při wuknjenju dželaé: duž wón (kaž tež Hanka a Čelakowský a Schleicher nic) žaneho njetrjebawši rěčenja nječini; wón dawa swoje prawidła z krótka, a runje tak swoje podrjady a drobnotty z krótka, ale dosahajey (kaž by měnił ‘sapienti sat!'): a tajkemu systemej sym so ja z mojeho džela tež přizankował. Takle pak wotpokazuju, hdyž napisá nastawka mi porokuje, zo wučomce njewě, štož hišće wuknył njeje.

c) Wo ‘nowym’ słowjesnym systemje budu bórzy rěčeć; najprjedy pak chcu pokazać, kak stary system so' podótknjenych słowjesow jima.

§ 3. a) Počinajmy za słowjesom je-ć (jan-ti:jeti, **и-ти**). Stary system praša najprjódey za korjenjom abo (štož je tudy identiske) za kmjenom (stamm) teho słowjesa. Kmjen rěka jam — jem — jim- (sanskritisci jam, ūčanscy em-o, grichisci [Curt. grdz.] γεν-το = jεντο). Přirunanja dla pohladajmy sobu na korjeń njes- (staršo njen-s-, hišće prjedy njen ch-, grich. ενεγκ [ενεγκειν]); temu dajmy najprjedy 1. infinitiviske wukónčenje -ti,*)) kotrež pola nas druhdy hišće -ći a z wjetša

*) Kóncowka ‘-ti’ rěkaše něhdy -tji. Južnosłowjenjo a Česa maja twórbu ‘-ti’: n. př. dati (dać doū-rui, einmal geben). Russojo su vokal wotčisli: n. př. дать (datj). Polacy su takle tworili: Datji — datzi — datz (pisane ‘dać’: štož pak ma so kaž ‘datz’ wurjekowaé, a nie kaž naše ‘dać = datz’). Naši ūžisci předomnicy su něhdy tež ‘datz’ prajili; přetož Lubijski Serb rjeknje hišće džensa datz za starše ‘datz (daci)’. Wjetšina horołužiskich Serbow pak je takle spréměnjała: Datji — datzi — datzi — datz, pisane ‘dać’. Starša a połniša twórba ‘daći’ nałožuje so tu a tam we rtnej rěči, wosebje na wuzkej smuzy kraja wot Židowa hač niže Njeswačidla. Delnołužiski Serb je tworił: Datji — datsi — dats — daś. — Infinitiv na ‘-ti’ je poprawom substantivum feminini generis: n. př. dati (gebung, gabe). Pola nas je so z najmjeňša jedyn tajki wuraz jako wopakzmo zakhował: po wjesć, něhdy ‘powěsti’. Infinitiv zestajeneho słowjesnego korjenja ‘po-wěd’ (1. wosoba: po-wěm = powěd-mi) rěkaše najprjedy

jeno ‘ć’ klinči, — a potom 2. praesentiske wukónčenje ‘-u’: njes-é — njes-u. Nětko přiwešmy kmjenej ‘jam-’ kóncowku ‘-ti’ a kmjenej ‘jim-’ kóncowku ‘-u’: dha dostanjemy jam-ti — jim-u. Posledniša twórba trjeba so z małkim přeménjenjom w zestajeńkach: n. př. na-jim-u — najmu (ich nehme einmal an: werde in einem einzelnen falle miethen, pachten); infinitiv ‘jamti’ pak je so pola nas jako simplex zakhował, runjež je w běhu časow tele přeménjenja přeběhnył: Jangti — jati — jaći — jeći a jeć; starobołharscy (jengti) **ιατη**, pól. jęć; č.jeti. Wot korjenja ‘jam-’ pokhadźeju tež tele participialiske twórby: Jam-łū — **ιατλ** — p. jał — č. jal — pola nas jał; passiv. jam-tū — **ιαττλ** — p. jety — č. jat, pola nas jaty. Praeteritalny aorist pak je tajki: Jam-chū — **ιαχλ** — pola nas jach, 2. 3. ja; du. jachmoj, 2. 3. ještaj atd. Pódla aoristiskeho (momentaniskeho) słowjesa ‘**ιατη**, jeć’, a ‘**ιιατλ**, jimu’ pak ma słowjanščina wězo tež praesentisku (durativnu) twórbi: **ιιμ-α-τη** jim-a-ć, 1. wos. **ιιμα-ιικ**, pola nas: (jima-ami) jimat. — We słowjanščinje je předložka ‘**ιιλγλ**, wez, woz’, = horje (empor). Ze samsnejce a ze stareho infinitiva ‘jać’ wutwori so nam kompositum wozjać (z akcentom na ‘ja’) — pozdžišo wozáć (pola Wojerec z akcentom na ‘woz’) — naposledku wzać (empornehmen, wegnehmen: nehmen im moment [durativne ‘brać’]); 1. wos. wozjimu — woźmu — wozmu ich nehme einmal: — werde im einzelnen falle nehmen [budu brać, ich werde durative nehmen]). Wot twórby ‘jim’ nastą kazak woz-jim-í (z akcentom na poslednjej) — wozmí — nětko wzmi. Wot korjenja ‘jam’ pak wudzélachu ‘po-wěd-ti’ a pozdžišo ‘powěsti, powjesti’: za čož so w našich dnjach druhdy hišće powjesé rjeknje (kaž so druhdy tež particip pójedła a pójęła = ‘powiedla = powiedziała’ słysi), runjež je so infinitiv najbôle třećej rjadowni přitowaršíł: powěd-ě-ti — powiedzēć (w naší pisnej rěci tež ‘spowiedzēć’ abo spowědzeć, spowědować’ = ertnje sobu dželić, mittheilen). Pódla żal-neho infinitiva ‘powjesć’ pak nałoži so husto substantiv powjesć (mittheilung, kunde, nachricht). — Tajke substantiva na ‘-ti’ pak su we grichiskej rěci hišće dospołnje trjebane, runjež je so ‘-tji’ z wjetša na ‘-tsi — si’ přewobrociło: n. př. φάτ-ιι-ς, phatis (kunde), a datis, klassiscy δό-σι-ς (gabe): štož by pola nas ‘(ta) baći, (ta) daći’ rěkało. Z tehole ‘baći, daći’ nastą naš infinitiv bać, dać, kaž potom dale tež substantiviske podlješenje ‘bać-i-je, dać-i-je’, nětko baće, daće. Łaćanska rěč pak je přiwešku ‘-ti’ na -ti-on (-tio) zdwojiła: n. př. da-ti-on — klassiscy datio (gen. dationis).

so participiske twórby (wozjál, wozál) wzał, wzaty, wzawši, kaž tež praeteritalny aorist wzach, 2. 3. wza.

b) Za 'wozmu' so w někotrych stronach woznu praji. Je to jednore přenjesenje do II^{eje} konjugaciskeje rjadowne? Ně! Naša Łužiska narěč je sebi pódla aoristiskeho (momentaniskeho) 'jam- (jeć)' tež momentaniske 'jim-ny-ć' wutworiła: n. př. wozjimu — wozmnu — woznu. Tónle příklad płaći jeno za ertnu rěč. W druhich padach pak so 'jeć' a 'jimnyć' tež při pisanju pódla sebje trjebatej, runjež z wěstym rozdžělom słowjesowej mocy. *Při-jeć* (1. wos. přijimu — přijmu), I. *přijimać*, V. *přijimować*, VI. wotpowjeda němskemu 'annehmen (etwas, jemand)', *empfangen* (besuch, wopyt); *přimać*, V. *přimnyć* (momentan.), II. pak je 'angreifen, fassen, packen'. *Wobpřijeć*, abo tež *wopřijeć* (1. wos. *wobpřijmu*, *wopřijmu*), I. *wobpřijmać* (*wobjimać*), V. *wobpřijmować* (*wobjimować*), VI. rěka němski 'in sich begreifen, umfassen (als buch), geistig fassen, geistig begreifen'; *wobpřimować*, VI. a *wobpřimnyć*, II. pak je 'umspannen (mit den fingern), umklaftern'; a *wobprimać*, V. je 'rings betasten, durch solches tasten beschädigen'. *Zapřijeć* (1. wos. *zapřijmu*), I. *zapřijimać*, V. *zapřijimować*, VI. je tak wjele kaž němske 'erfassen, ergreifen, auffassen'; *zapřimować*, VI. *zapřimnyć* (momentan.), pak je 'zuhalten (ein loch, džeru), zu greifen anfangen, zu halten anfangen, packen (žerdź, eine stange)': so *zapřimnyć* je 'sich schnell anklammern (an etwas)'.

c) Takle stary system tudy — kaž tež hewak wšudže — infinitivisku twórba a praesentisku twórba wot słowjesoweho k m jena (stamm) wotwodziuje, runjež wón jako poznawadło konjugaciskeje rjadowne infinitiv podawa (cyle kaž n. př. pola łaćanskeho 'amare' so čini). Ja dyrbju potajkim wotpokazać, hdyž nowy system mi porokuje, zo dyrbjała wot infinitiva 'najeć' a podobnych kompositow po mojich prawidłach 'stareho systema' 1. wosoba 'najeju' a podobnje rěkać. — Što stary system wo zapisowanju praesentiskich twórbow sudi, na to dale deleka po-hladamy.

d) W 13. č. Łužičana str. 103 r. 12 je twórba 'wobpřija' jako praesens (umfasst) trjebana. Ale kak dha dyrbí wot korjenja 'jam' praesentiska twórba na '-am, -aš, a' nastać? 'Za-

přijeć' tola grammatiscy to samsne njeje, štož n. př. 'powaleć', tak zo móhł něchtó so na 'powalam, powala' powołać. 'Wob-prija' je a wostanje, kaž sym horjeka pokazał, praeteritalny aorist. Mje by hižo myliło, hdy by něchtó jednory aorist (t. r. tu twórba słowjesa, kotaž słowjesne činjenje jako njetrajne poznamjenja) za praesens (za twórba verbalneje trajnosće) nałożił; ale praeteritalny aorist za trajacu přitomnosć verbalneho činjenja stajić, — z tym so nowy system mi přiwisowarjej stareho njeoporucha: a ja tamón hižo tehodla wotpakazuju, dokelž moja a nas starych wšitkich logika sebi žada, zo dyrbijaj praesens a praeteritum so we verbalnej twórbe rozdželeć.

e) Mi chce so zdać, zo nowy verbalny system wot wukrajana pokhadža, kiž serbsku rěč a naše serbstwo jenož mało znaje. Ja pak hižo štyrceći lět w serbskej rěci džělam, a zo ja nic jeno słowjanski ale tež němski přirunowacy rěčespyt znaju, sym při wšelakich składnosćach wopokazał, runjež ja po swojej přirodze žaneho wučeneho knjeza wučeny wotročk njejsym. Za te wopory pak, kotrež my lužiscy Serbjo naší narodnosći a z tym tež naší cyłej wótčinje njesemy, my z najmjeńša hanjeni a přimani być njechamy.

f) Připis 1. Wot poznamjenjeneho knjeza pokhadža drje tež tón nětko wustupowacy nahlad, zo měl naš praeteritalny aorist 'buch' so poprawom 'bych' pisać, cyle kaž naše subjunktiviske 'b ych'. To je mylny nahlad. Stož je słowjanske rěče študował, temu njeznajome njeje, 1. zo je starobołharšćina praeteritalny aorist nic jeno wot korjenja **bu-**, ale tež wot nosowanego kmjena **bu-** tworila (3. wosoba **bu**); a 2. zo nam čěska rěč na-wopak pódla zwučeneho 'dobudu' tež njedočakane 'd o b y d u' pokazuje. Rěč njezložuje so po wučenych theorijach, ale po sebi samej! Duž dha my, kiž smy tamej wot subjunktiviskeho 'bych' rozdželenej, tu a tam wopravdže wurjekowanej twórbe 'buch' wjetšeje jasnoty dla hač dotal prjedotu dawali, žaneho poroka njezasłužimy a to čím mjenje, dokelž tež łaćanske 'fu-i' a grichiske ē-*qv-v* nas podpjera. Tola džimy hišće kročel dale. My serbscy linguistojo njeslušamy k tym, kiž rěč za jednory anatomici objekt bjeru; my tež za d u c h o m rěče pytamy. Tehodla so tudy prašamy: 'Kak móže twórba b y ch w dobo indikativ a subjunktiv

być? Wotmolwjenje na to prašenje žada sebi wěstu wobšernosć. Indikativ staja verbalne činjenje jako nawoprawske (faktiske); konjunktiv a optativ (subjunktiv) poznamjenja činjenje jako jenož myslene (ideelne). Znamjo konjunktiva su dołhe vokale (kotrež su so we grichiskim słowjesu najlěpje zdžeržałe); pónzawadło optativa (subjunktiva) je vokal **i** (grichiscy -a-i-mi, -o-im). Konjunktivowy dołhi hłosnik po mojim zdaéu na tym wotpočuje, zo w tej twórbje někajki njewěstotu poznamjenowacy vokaliski žiwoł (element) tči, kiž by po našim wašnju rěčenja so partikula abo adverb mjenował, a kotryž je něhdy tak wjele rěkał kaž nětčiše ‘drje (wohl), snadź (vielleicht)’. Optativ najprjedy po swojim mjenje přeće (wunsch) wućišće (n. př. γένοιτο τοῦτο, stań = stan-i so to, njech so to stanje, zo by so to stało! möge, möchten dieses geschehen); potom pak, dokelž je dopjelnjenje přeća njewěste, optativ tež njewěstotu słowjesnego činjenja wotedawa (kaž němske ‘möchte, dürfte,'): a naposledku, dokelž njewěstota słowjesnego činjenja tež móžnotu wospjetowanja sobu wobjima, wotedawa optativ tež wobpřijeće wospjetowanego verbalnego činjenja (n. př. hdź by k nam přišoł, by něsto žadał, allemal wenn, so oft als). Optativowy vokal ‘i’ je něhdy partikula być dyrbjał, kiž něhdže tak wjele rěkaše kaž ‘utinam, dass doch, zo by, ὥφελον', — a kotař móže so po swojej logiskej mocy z přejacym (mit dem wünschenden) ‘ach!’ přirunać. Nětko pohladajmy na słowjeso ‘być’, wo kotrehož subjunktiviske bych so nam tudy jedna. Stary indo-europejski korjeń phu (čit. p-hu) — indiscy bhu, īačansey fu (fu-i, fu-turus, fo-re), grichiscy φυ (ε-φυ-ν) — je so we słowjanščinje na bui a bun (бү — бүк) rozšerił. Posledniše ma so ‘bung’ wurjec, runjež chcedža druzy ‘bong’ prajić; a nósny zynk ‘ung = ą’ wotedawam ja přez znamjo ‘ę’, runjež druzy pólske ‘ą (= ong)’ tudy nałożuja. Što tajke rozšerjowace ‘i’ a ‘n’ je? što su cheyli z nim wućišćeć? Přidaty zynk dyrbješe móć słowa powjetšić, posylnić: přetož extensivniša twórba je wězo tež intensivniša. A tamej zynkaj so na tajke posylnjenje tež jara derje hodžeštaj: přetož ‘i’, kotrež přjedy jako wuraz přeća a tež wospjetowanja pónzachmy, ma zjawnje něsto intensivne na sebi (we sebi); a zynk ‘n’, kotryž je jako liquida we swojim klinku połny a rozčechnjenja khmany,

běše derje zrozumliwe znainjo traća (trajnosće) verbalneho činjenja (pri čimž lišće identiske přidate 'n' we scéhowacych słowjesach přirunajmy: *Hi-v-o* [hdžež v móhł-rjec srěbanje a tak trajnosć pića wotznamjenja], *cer-n-o* [ich sichtle allmälig], *ster-n-o* [breite allmälig aus]). — Wot rozsěrjeneho korjenja 'bun' je so tole wutworiło: 1. Bun-da-umi — *będum(i)* — *będum* — **быдъ** *będę* — pola nas *budu* (kaž tež *budź* a *budźech*), a 2. bun-ch-um (praeteritalny aorist) — *buchum* — *buchň* **бы** (štož je zjawnje něšto hinaše hač 'buć!'), pola nas *buch* (ich ward), 2. 3. *bu* atd. Z rozsěrjeneje twórby 'bui' pak je so tole wuwiło: 1. Bui-ti — **быти**, *büiti* — *быть* (čit. *bujtj*), połob. *bajt*, č. *býti* (čit. *bejt*), p. *być*, pola nas *być* (a 'bóć' a 'buć'), 2. **былъ** — *był* (pola nas tež 'ból' a 'buł'), kaž tež *bywši* a *byty* (*bówši*, *buwši*, *dobóty*, *dobuty*); 3. *bui-ch-um* (praeteritalny aorist) — **быхъ** — pola nas *bych* (štož so po wobprijeću mało wot twórby 'buch' rozdžela), 2. 3. *by* atd.; 4. *bui-ji-ch-um* (op-tativ, subjunktiv) — *buichum* — **быхъ** *búichň* — pola nas *bych*, 2. 3. *by* atd. Tak čitař widži, 1. zo mamy my Serbjo tudy dwojaki indikativ (mjenujcy *buch* a *bych*), a 2. zo je subjunktiviske *bych* z indikativiskim *bych* hromadu padło, tak zo při klinku samym posluchacy wjacy njewě, hač rěčacy indikativisku twórba měni abo subjunktivisku. Naša rěč pak nam móžnotu dawa, tajkeje (druhy tola mylaceje) njejasnoty bjez wšeje wobčežnosće na lěpše posluchachacych so wostajeć: a tehodla smy my Serbjo hač dotal teje mysle byli, zo je najwužit-niše a w dobo cyle prawe, hdyz my rozdželowanja a zrozumliwosće dla twórba *bych* jeno subjunktivisci nałożujemy, za indikativisku potrjebu pak stajnje twórba *buch* bjerjemy. Takle smy z teje přičiny dotal my činili; što wučeniši přichod do skutka staji, dyrbi so wočakać, a to móže so, kaž dołho budźe wěda płaćić, měrnje wočakać.

g) Připis 2. Tehorunja wustupuje nětko to žadanje, zo za wukónčne **и** po syčawkach so njeby wjacy 'y' pisało, ale e. To žadanje ma swoje dobre prawo: a ja sym we swojej 'laut- und formenlehre' sam hižo na to pokazał, zo je 'ruce' prěnjotniša twórba dyžli 'rucy'. Ale my njenahladni Serbjo smy — štož mu-driši ludžo činić trjeba nimaju — w dobo na tu wobstejnosc

kedžbowali, zo w korjenju słowow stejace zastarske **z** so w hornołužiskej serbščinje wšudze přez y wotedawa (nic přez 'e'): a tehoda smy so prašeli, hač njeje radžene, zo po syčawcy tež we wukónetu słowow za **z** tón vokal ('y') stajamy, kotryž je tudy jara daloko po hornej Łužicy rozšérjeny. Ta wěc pak je, wosebje hdyž so wo zbliženje našeju łužiskej narěčow jedna,* tež hižo nam Serbam samym disputabilna byla: a naše dla móže so božemje **e** do pisma přijeć; jeno nocheył tón, kiž so dotal wo našu serbščinu wjele starał njeje, sebi dać do teho błuda zapadnyć, kaž by rjekł, zo je wón nam pó émje khodzacym swěcu zaswěcił. Štož wón wě, to my Serbjo sami tež wěmy! Hodži wšak so wšitko prajić a wšitko namjetować; jeno njedyrbi namjetowař z wysokieho konja dele mudrować. Přečelskeje ruki my njewotpo-kazamy; ale pěstona a zastupnika my njetrjebamy.

h) Připis 3. Disputabilna wěc tež je, hač za nětčiše horno-łužiske infinitivy na **-nyé** njebychmy zbliženja dla radši '**-nuć**' stajeli (n. př. *zwjadnuć*). Naš J. E. Smoleń je hižo před wjele lětami při posedženju rěčespytného wotrjada towařstwa Maćicy Serbskeje wo rozšérjowanju vokala 'y' přednošař, a tón nastawk je so tež w maćiennym Časopisu wotéišař. Tola tónle Časopis je wě-zo jeno za nas Serbow: a chce-li hewak něchtó sobu wo našich naležnosćach porěčeć, dha so tón wězo wo to starać nje-trjeba, što smy my Serbjo hižo sami wo tej naležnosći prajili.

i) Připis 4. Hiše słowčko. Nam je so porokowało, zo smy my do našeho serbsko-němskeho słownika někotre po analogiji tworjene twórby přijeli, kotrež we wšednej rěči trjebane njejsu. Nō, na to smy my we słownikowej přederěči hižo sami kedžbliwych sčinili, a tam je tež jasne wurjeknjene, na čim su tajke twórby póżnać. Duž kóždy čitar słownika sam wot so wě, wo čo so w nastupacych padach jedna; a porokowař njetrjebař tak činić, kaž by rjekł, zo je jeho wobhladnosć a kedžbliwość wulku škodu našeho słownika wotkryła.

j) Připis 5. Mi so porokuje, zo sym je w přederěči słownika Łaćanske '**ille**' na **il-le** rozložił: při čimž mje a druhich z wysokieho konja wuča, zo je '**ille**' to same štož '**ollus**'. Nō, tule

*) Přir. nastawk w Časopisu 1880, str. 155: Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zbliženje z delnjoserbskej.

staru bajku sym ja hižo před štyrceči lětami slyšał; ale štož bě před štyrceči lětami bajka, to tež při čiščenju našeho słownika wěrno njeběše, a to tež hišće džensa wěrno njeje.

k) Napisář nastawka w 13. čisle řečičana mi porokuje, zo ja słowjeso rječ (sagen) při prěnjej konjugaciji mjenuju. To sym ja z połnym prawom činił: za to rukuje mi hižo infinitiv sam (rjek-ti — rječ), kaž tež particip rjekł (přir. ‘ja bych rjekł; to njebych rjekł’). Potom pak dyrbi tón, kiž chce tudy sobu rěčeć, něsto wot słowjanskich dialektow wědzeć, kotrež nam n. př. rek-ę a rech (t. j. rek-chum), kaž tež rek oč poskićeju. — Njeje to wšitko z prěnjeje konjugaciije? Při tym ja njejsym zakomdžíl prajić, zo wěste twórby teho słowjesa do druhéje konjugaciije słušej. Tudy mamy potajkim něsto podobne, kajkež na laćanskim ‘fugere — fugio’ widžimy. — Do měšaneje konjugaciije słuša tež ‘(wěd-mi) wěm — wědzeć’, z kotrymž je napisář noweho sistema mi jenož tehodla porok scinić móhł, dokelž wěcy rozymjeł njeje. (Sam přitomny čas běše pola starých Božtarow měšany: Wěmi a wěd-ě.)

l) *a.* Nastawk praji, zo wot słowjesow ‘ħać, pisać, wjazać’ dobré praesentia jeno ‘ħu, pišu, wjeżu’ rěkaju, a kaž bychu twórby ‘ħaju, pisam, wjazam’ wopačne byłe. Ale tajke prawidło njeplaći; pola nas je n. př. ‘pijaty člowjek’ něsto cyle hinaše hač ‘pijacy člowjek’, a ‘powjedata žona’ abo ‘spěwaty ptak’ něsto cyle hinaše hač ‘powjedaca žona’ abo ‘spěwacy ptak’. Štóż serbski rozymi, praji druhdy, zo ‘ħaja, pisaju, wjazaju’, a druhdy, zo ‘ħu, pišu, wjeżu’; a wón wuzwola te rozdželné twórby cyle tak, kaž to sebi logika žada: přetož naša serbščina zložuje so jeno po logicy a nječeřpi žanych wot prěnjeje lěpšeje marotty zešitych hispaniskich škórni. Hdyž Serb rjeknje: ‘Tón člowjek tže’, měni wón něsto druhe, hač hdyž wobkruća, zo ‘člowjek ħaje’; a přisłowo wuči: ‘Štóż ħaje, tón kradnje’. Hdyž so praji, zo ‘kokoš hrjebje, wotročk powrjestła wjeże, pisař piše’, je to cyle druhá wěc, hač hdyž rjeknjemy, zo ‘kokoš hrjeba, wotročk powrjestła wjaza, pisař pisa’. Na tónle rozdžél při našich słowjesach sym ja hižo dawno w mačičnym Časopisu pokazował.

β. ‘Pišu, mažu, płaču’ a wšě druhe twórby teho roda su pola Dobrowskeho a pola jeho potomnikow pod pjatej konju-

gaciju dosahajey zwukładowane a wujasnjene. Zo pak bychu te a tajke twórby runje na přidatej sylbje 'je' wotpočowałe, to je problematiske přijimanje: a na tajku problematisku podpjero nowy system załožić, to je za naš rěčespyt jara problematiski dobytk. Ja za mój dźél sylbu 'je' z wědných přičinow wotpokazuju, a z tym tež wšitkón na tame přijimanje złożeny porok.

§ 4. 1. Pisař nastawka měni, zo je system słowjanskeho słowjesa po zakonjach přirunowaceho rěčespyta naprawił. Hdy by to wěrno było, bychmy tam džesać konjugaciskich rjadownjow widzeli.

2. Wón pak chyše časowanje jednoriše scinić a wuknjacym nawuknjenje polóżić. Tehodla je porno Dobrowskemu a jeho přiwisowarjam ličbu konjugacijow wobmjezował. Wo kak wjele je ličbu konjugacijow wobmjezował? Dobrowský a kóžda z nim zwisowaca grammatika ma šesć konjugaciskich rjadownjow z nuznymi podrjadami a drobnotami; ale nowy system, kiž tu cylu wěc wjele jednorišu čini, ma jenož — pjeć konjugacijow z nuznymi podrjadami a drobnotami.

3. Něchtó sebi myslí, zo je nětko stary system Dobrowskego dospołnje zhubjeny: přetož štóż ma pomjatka dosé, zo 'pjeć konjugacijow' nawuknje, temu dyrbi přiwuknjenje 'šesteje rjadowne' njepřekročnu čežkotu činić; a štóż widzi, zo ma nowy system pjeć konjugacijow w město indiskich džesać, tón dyrbi z nuznotu wuznać, zo je tónle system po zakonjach přirunowaceho rěčespyta postajeny, zo pak naš stary system, kiž ma za indiske džesać klassow šesć rjadownjow, wot přirunowaceho rěčespyta ničo njewě, a zo hižo tehodla cyle wopačny!!

4. Tola pohladajmy nětko, kak nowy system słowjanske słowjeso dźeli.

§ 5. Wón wuči, zo póznawadło prěnjeje konjugacije je vokal 'e', kotryž wohladamy, hdyž wot 2. singulariskeje wosoby wukónčenje '-š' wotstronimy: tak zo by n. př. 2. wosoba 'wjezeš' nam słowjesny kmjen wjeze poskićiła. Při tym pak měl ja tole naspomnić.

1. a) Słowjesa su z dźela prěnjotne (primitivne), z dźela druhotne (sekundarne). Prěniše su móhł-rjec wot přirody sameje date, wot wšehe spočatka jako słowjesa wutworjene;

posledniše su wot druhich słowow (wosebje wot nominow) wotwo-dzane, su hakle počasne (hakle pozdžišo) do słowjesow přewobroćene.

b) Wjetšina wučenych přijima, zo prěnjotne słowjesa (słowjesne kmjeny) su jeno sylbiske: n. př. ind. bhar-, grich. lać. φέρ-, fer- (infin. fer-re), sł. bjer-; praes. ind. bharami, gr. lać. φέρω fero (něhdy ‘φέρωμι feromi’), sł. berę, bjeru (něhdy ‘bjerumi’); runje tak n. př. ind. wah-, lać. veh-, sł. wjez-: praes. wahami, lać. veho, sł. wezų, wjezu, — napřečiwo čemuž dyrbi grichiske ὄχειώ (wjezu) so druhotne mje-nować, dokelž na substantivje ὄχος (wóz) wotpočuje, a dokelž potajkim ὄχειώ tak klinči, kaž bychmy my ‘wozuju’ (za ‘wjezu’) prajili.

c) Ja pisarjej nastawka wobarać njemóžu, hdyž wón n. př. ‘weze (wjeze)’ za dwęsybiski słowjesny kmjen bjerje. Wón pak tež dočakować njemóže, zo druzy ludžo so systemej přidádža, kotrež je na tak njewěstu podłohu założeny. A tak ja při starym systemje zawostanu, doniž mi nichtó ničo lěpše njeposkići.

d) Zo a kak so ‘wjed-u’ a ‘pi-j-u’ bjez sobu rozdželatej, na to je we wšitkich nastupacych rěčnicach z dosahacej jasnotu po-kazane. Zo pak ‘piju’ njeje tak wjele kaž ‘pi-je-u’, to móže na-pisať noweho systema hižo z twórby grichiskeho πί-ν-ω póżnać.

2. Nětko cheu rozestajeć, što tamo e poprawom je, kotrež so wot noweho systema za korjeński vokal džerži. Tajkeho wot-myšlenja dla pohladamy najprjedy na najstarše nam přistupne twórby třoch prěnich wosobow słowjesoweje přitomnosće.

a) Tři prěnje wosoby praesenta maju w sanskritiskej rěci tajke wukónčenja: 1. -āmi, 2. -asi, 3. -ati. To wobhladajmy sebi na dwémaj nam hižo znajomymaj słowjesomaj: 1. wah-āmi, 2. wah-asi, 3. wah-ati, lać. (veh-omi, veh-om) veh-o, veh-is, veh-it, starobołh. 1. (wez-umi) wez-ų, 2. wez-eši, 3. wez-eti, pola nas (wjez-umi, wjezum) wjezu, wjez-eš, (wjez-et) wjeze; a potom indiske ‘bhar’: 1. bhar-āmi, 2. bhar-asi, 3. bhar-ati, gr. (φέρωμι) φέρω, φέρ-εις, (φέρ-ειτι) φέρειται, lać. (fer-omi, fer-is, fer-it) fero, fers, fert; stbłh. 1. (ber-umi) berę, 2. ber-eši, 3. ber-eti, pola nas bjeru, bjerješ, bjerje.

b) We wěstych padach su tři prěnje praesentiske kóncowki krótšo takle klinčałe: 1. -mi, 2. -si, 3. -ti (konjugacija na -*ui*). Wobhladajmy sebi so na korjenju as — es — jes (łać. es-t, grich. εσ-τί, něm. is-t): Sanskr. 1. as-mi (sym, ich bin), 2. (as-si) a si, 3. as-ti; gr. 1. (εσ-μι) ἔμ-μι, εἰμί, 2. εσ-σί Hom., (εσί, εἶ) εἰ, 3. εσ-τί; łać. 1. (es-u-mi, sumi) sum, 2. (es-s) es, 3. es-t; stbh. 1. jes-mi, 2. (jes-si) jesí, 3. jesti; h.-luž. 1. (jsy-mi, jso-mi) sym a w delanach som, wokoło Lubija (su-mi) su, neg. nje-jsym, nje-jsom, nje-jsu, 2. (js-y) sy, 3. (jestj, jest) je, w delanach jo;*) goth. 1. (is-mi) im, 2. (is-s) is, 3. is-t. Nětko wzimimy korjeń wēd — grich. weid (εἰδ-έναι, οἶδ-α) słow. wēd — něm. wēt-, wiss-en: Sanskr. 1. wēd-mi, 2. wēt-si, 3. wēt-ti; stbh. 1. (wēd-mi) wěmī, 2. (wēd-si) wěsi, 3. (wēd-ti) wěsti: h.-luž. wěm, wěš, wě (přir. tež gr. ἰδ-μεν, ἵσ-μεν, ἵσ-τε). Posledni příklad budź nam korjeń da (da-é, da-re, δό-σις), z podwojenjom dada (da-da-mi, δι-δω-μι): Stbh. (dadami, dadmī) damī, 2. (dadasi, dadsi) dasi, 3. (dadati, datī) dastī, 3. plur. (da-da-jan-ti, da-djanti) дадатъ (kaž gr. δι-δό-γαν-τι — διδόασι a ἰδ-γαν-τι — ἵσασι); h.-luž. dam, daš, da, 3. pl. da-dzá. (W někotrych narěčach so takle časuje: Da-j-u, daješ, daje atd.)

c) Dokelž su wšě kóncowki něhdy samostatne słowa byłe, dyrbimy so sobu za tym prašeć, što sylby ‘-mi, -si, -ti’ poprawom su) abo što su něhdy poznamjenjałe. Sylba -mi rěka tak wjele kaž ‘ja (ich)’ a je móhl-rjec zastarski nominativ za tele nam derje znajome sklonjowanske padys: Mi (dativ), mje, łać. me, mi-hi, gr. μοῦ, μοί, μέ. Sylba -si je tak wjele kaž ‘ty, σύ’. Sylba -ti wotpowjeda historiskemu ‘τι, τόν, (τός) τό’.

d) Tak su ‘-mi, -si, -ti’ wujasnjené; ale što twórby ‘āmi, -asi, -ati’ rěkaju? Zo by tudy počatne a, kaž su někotři cheyli, dale ničo njebylo hač ‘wjazaty’ abo ‘pomocny’ vokal (bindevokal, hilfsvokal), to so wěrić njeda, dokelž by so na př. ‘bhar-mi,

*) Delnołužiske pohajawa jo je třeća wosoba (kaž łaćanske ‘est’). Naše haj (a slezyske aj) bě něhdy dwěsylbiske: ‘Ha je (a je)’, tak je. Naše ju (po negativnych prašenjach) je třeća wosoba z wěstym vokaliskim přistawkom, a rěka něhdže tak wjele kaž ‘je wšak’. Němske ja a jendželske yes je třeća wosoba (něhdy jast, jest). Naše ně pokazuje nas na ‘nje-je (ist nicht)’, a r. неетъ je neestъ.

ber-mi' runje tak derje wuprajiło, kaž so n. př. we 'as-mi, jes-mi' wobaj žiwjołaj bjez cuzeje pomocy zjednoćitaj.

e) Po mojich přeptytowanjach je historiska twórba -āmi w předhistoriskich časach něhdy '-am-mi' rěkała, a zdžela 'ā-am-mi', kotrež posledniše je so pomału do '-ām-mi-' hromadu sčahnyło. Podaty pismik 'ā' abo, lěpje rjec, podate słowčko 'ā' běše adverbialiska twórba, kotraž po połnej abo wobšernej přirodze vokala 'a' połnotu abo wobšernosć (dlějše trače) wučišcowaše a něhdže tak wjele kaž 'dołho — přeco' poznamjenješe. Ale što we wuzrazu -am-mi sylba '-am' je? Na to wotmolwja nam jendželske do a němske thun n. př. we scěhowacych sadach: Do you writ (thun Sie schreiben = schreiben Sie)? How do you do (wie thun Sie thun = wie befinden Sie sich)? Vulgarnje: er thut arbeiten, arbeiten thut er nicht, aber trinken thut er. Tole je zastarske wašnje rěčenja, kotrež je so hač na naše dny zakho-wało; a tak duž su ližo w šerej starinje so tak wučišowali, kaž by n. př. němcy prajił 'trag-thu-ich, geb-geb-thu-ich' — sanskr. bhar-āmi (t. j. bhar-am-mi), dadāmi (t. j. da da am mi). Čitar láhko widži, zo so tudy wo słowjeso am jedna, kotrež sanskritiscy jam a łaćanscy em-o klinčeše, a kotrež w historiskich časach tak wjele kaž 'brać (wzać)' rěkaše, prjedy pak zhromadnje tak wjele poznamjenješe kaž 'do rukow brać (wzać), přimać (přimnyć) w rukach měć, činić'. — Wukónčenja -am-mi, -am-si, -am-ti, přikrótšichu so na -ām i (-ω, -ō, st. -ā, -u, -ē, -em), -a si (něhdy āsi), -ati. W grichiskej rěci pak je kóncowka druheje wosoby so po porjadnych zakonjach so takle spřeměňała: -amsi — -awsi — -ausi — -aūsi — -aisi — -eisi — -eīs. Wo třećej wosobje to samsne placi (-ει). — Adverbialne 'ā' naposledku, kotrež smy horjeka postajili, přidawowaše so tym słowjesam, při kotrychž so na dlějšu trajnosć činjenja abo na njepřetorhnjene činjenje (byće) mysleše: n. př. da da ā am mi (geb geb immer thu ich). Hdžež su naši prjedomni tamo adverbialiske ā nałożowali, tam su po mojim přeptytowanju verba na -μι nastale, bjez tameho 'ā' pak verba na -ω, sł. -u: n. př. δί-δω-μι, — łać. do (t. j. da am mi, geb thu ich), es-u-mi — sum (bin dauernd: as ā am mi), wědmi — wěm (weiss für immer), scio (wiss thu ich).

f) Při tymle zapříjeću wěcy ja žaneho pomocneho abo wjazateho vokala njetrjebam, kotryž by někotrehožkuli mylił; při tymle zapřimnjenju pak ja za slowjesny kmjen tež teho vokalskeho wukónčenja (-e) njetrjebam, kotrehož wunamakař noweho systema n. př. pola korjenja da- (dać) atd. drje tola ani sam pytać njebudźe.

g) Za wšě pady pak dyrbju prajić, zo tón vokal (-e), kotryž při cyłej prěnjej konjugaciji widčeć njeje, póznawadło prěnjeje konjugacije być njemóže, dokelž dźě by póznawadło konjugacije při tym potajene a kóždemu wuknjacemu njepřistupne było! Abo móhł ja někoho na tej drasće póznać, w kotrejž wón njekhodźi?

h) Z tym prawidłom, kotrež je wunamakař noweho systema za 1. konjugaciju postajili, potajkim do cyła ničo njebu.

§ 6. Při 2. konjugaciskej rjadowni naš wukrajny wučeř žaneho kóždemu njewidomeho póznawadła wotkrył njeje. Tudy dha smě abo snadź dyrbi stary system Dobrowskeho ze wšej swojej njedokonjanosću wučeny swět dale wobčeżować! Je-li pak Dobrowský tudy něsto prawe podał, dha drje jeho druhe prawidła tež tak jara noweho systema potrjebować njebudźa.

§ 7. 1. Do 3. konjugaciskeje rjadownje słuša n. př. 'bjer-u'. Teho přitomny čas wobhladajmy sebi we starobołharskej twórbje: 1. Ber-u, 2. ber-eši, 3. ber-etī, du. ber-ewě, ber-eta, plur. ber-emū, ber-ete, ber-ętī. Do 1. konjugacije pak staja naš rozwučowař, kaž hižo wěmy, n. př. slowjeso 'wjed-u'. Teho stbłhska. přitomnosć je tajkale: 1. wed-u, 2. wed-eši, 3. wed-etī, du. wed-ewě, wed-eta, plur. wed-emū, wed-ete, wed-ętī. Tudy při 3. a 1. časowanskej twórbje ani najmjeńšeho rozdžela wiđeć njeje.

2. Wunamakař noweho systema nam powjeda, zo je sylba 'je' póznawadło třećeje konjugacije, zo pak tam tole 'je' wupaduje. Póznawadło 3. konjugacije dha słyšeć a widžeć njeje. Prawidło za tule konjugaciju po tajkim w nowym systemje tak klinči, kaž hdy by něchtó prajił: 'Tónle muž je bohaty, jeno zo ani pjenjez ani kubło nima.'

§ 8. Tak smy dosahajcy zhonili a so přeswědčili, kajke su prawidła noweho konjugaciskeho systema: a duž trjeba njeje, zo bychmy so tam hakle dołho po zbytnych časowanjach rozhladowali.

(Jenož to njech připódla přispomnimy, zo je tam swjerbić wo-pačnje jako něšto runorodne pódla słowjesa ‘palić’ stajene. Hdyž pak starobožharšćinu abo z najmjeňša naše serbske dialekty wob-hladamy, widźimy, zo poznamjenjene słowjeso swjerbić rěka, runjež tež Budyski Serb ‘swjerbić’ wupraja.)

§ 9. 1. Po nowym systemje naša dotalna grammatika tež we tym nastupanju klaca, zo so tam ‘a verbo’ njepodawa. Nó, tón njelepy wuraz ‘a verbo’ drje so tam nałożował njeje (my bychmy załožk abo zakładne twórby prajili); ale wěc sama je w kóždej našich rěčnicow z dosahacej jasnotu poznaćenjena.

2. Što nowy system jako ‘a verbo’ abo załožk žada? Prěnju a druhu wosobu přitomnosće a infinitiv. Čomu prěnju a druhu wosobu? Što słowjanskej konjugaciji a što zhromadnje indo-europejskej konjugaciji na druhoj wosobje přitomnega časa leži? Štóż by n. př. kupuješ abo dawaš pódla ‘kupuju’ abo ‘dawam’ stajił, tón njeby ničo bôle praktiske činił, hač hdy by pódla ‘bharāmi’ a φέρω tež bharasi a φέρεις zapisał. Tak dha su słowjanscy grammatikojo hač dotal druhu wosobu jeno tam přidawowali, hdžež bě to nuzne; a tež prěnju su jeno tam sta-jeli, hdžež bě to trěbne. Póznavadlo konjugacije pak je — to ja wuraznje wuzbělju! — we słowjanšćinje samón infinitiv, cyle tak kaž tón, kiž ūčanscy rozymi, při slyšenju infinitivow ‘ornare, moveare, colere, finire’ bjeze wšeho dalšeho wuknjenja hnydom wě, zo praesentia tych słowjesow orno (ornas), moveo (moves), colo (colis), finio (finis) rěkaju, a zo te słowjesa do 1., 2., 3., 4. konjugaciskeje rjadownje słušeju. Ja potajkim njepřijimam teho žadanja, po kotrymž dyrbjał so infinitivej kóždej raz a njetrjebawši tež 1. a 2. wosoba přitomnega časa přidawować, tak mało kaž chcył ja wučomcej wyssich rjadownjow přicpiwać, zo dyrbjał při kóždej składnosći ‘ornare — orno (ornas)’ prajie, abo zo dyrbjał při kóždej składnosći ‘orno — ornari — ornatum — ornare’ přeprajeć,*) štož njech mjeňši hólěc po wšej podrobnosći čini. A słowjanska grammatika (kaž n. př. moja ‘laut- und formenlehre’) so tola runjewon za džěci njepisa, ale za dorosćenijsich ludži, kiž hižo tak wjele rozymja, zo móža so sami wot

*) Přeprajeć wotpowjeda němskemu hersagen (recitiren), připrajeć pak němskemu ‘einhelfen’.

infinitiva hač k praesentej namakać, khiba tež wurjadne (njeporjadne) pady sebi přidaće praesenta z nuznotu žadaja. Ja žanemu grammatikej njeporokuju, hdyž wón pola infinitiva wjacy abo mjenje praesentow podawa; ja pak tež sebi žaneho poroka lubić njedam za to, hdyž ja mojim wučomcam přicpiwam, zo dyrbja z pomocu mojich jim poskićenych prawidłow sebi wot infinitivow sami praesentia wutworić, kaž daloko so při tym wo žanu wurjadnosć njejedna.

3. Naš rozwučowař tež chce, zo by so we słownikach prjedy infinitiva kóždy čas tež přitomnosć přistajiła. To by we słowniku runje tak njetrjebawši było kaž we grammaticach, khiba hdjež so zaso wo někajku wurjadnosć jedna; a ta wěc by tajki napohlad měla, kaž by īaćanski słownikař po zastarjenym šěrokotnym wašnju n. př. ‘orno — ornari — ornatum — ornare’ zapisał, za čož so po nowšeji a mjenje džěeacej naprawje ‘orno 1.’ abo tež jeno same ‘ornare’ staji.

4. Kak-tež-to je napisář noweho systema na swoje wunamakanje přišoł? Hdy bě wón Dobrowskeho a jeho potomnikow kedźbnje čitał był, budžeše wědzał, zo su ‘a verbo’ a ‘praesentiske twórby’ dawno wotčinjene prašenja (njech je so to theorettisci abo praktisci stało), a při tym bě sebi prajił, zo drje budžeše nic jeno Schleicher, ale (si parva licet componere magnis) tež Pful wo tychle wěcach pojednał, hdy by je za ważne a rěče hódne džeržał był. Tak pak wón to wšitko wědzał a wopomnił njeje: a to bě za njego wědneje přičiny dosé, mi to za ignorancu přicpiwać, štoż sym ja jako zbytne wuwostajíł.

§ 10. 1. Spisaćel nastawka na to pokazuje, zo je wón to prawidło wotkrył, po kotrymž móže kóždy člowjek kóžde słowjeso bjez zmylki prawje časować t. r. hdyž wón wě, što so wot praesenta a što so wot infinitiva wotvodžuje. Tudy dyrbju so ja woprašeć: kotry słowjanski rěčnicař po systemje Dobrowskeho je dha zakomđził zapisać, kotre konjugaciske twórby wot infinitiva a kotre wot praesenta pokhadžeju? Napisář noweho systema potajkim tež tudy ničo noweho wunamakał njeje.

2. Tola nětko pohladajmy, kak wěste to prawidło je, kotrež naš wukrajny rozwučowař za njemyrne džerži, hdyž n. př. praji, zo so participium perfekti aktivi wot infinitiva wutwori, impera-

tivus pak a imperfektum wot praesenta. Za příklad wzmimy słowjeso 'du (ich gehe)' — inf. hié (gehen). Wot tehole infinitiva 'hié' dostanjemy, hdyž po tamym prawidle tworimy, participialisku twórbu 'hił' (runjež ta woprawdzie š oł rěka); a z praesentiskeho 'du' nastanje imperativ 'dž' a imperfectum 'dzech' (runjež naša serbščina dži a džech poskića). Haj, wotpokazá nas naš rozwučowař, z njezmyslenoséu tworić so njesmě; dobra wola a dobra hłowa dyrbi wšudze pódla byé! Nó, to ja tež praju, a tak smój přez jene: Čitajće Wy moje prawidła ze zwólnym a wustojnym přemyslenjom; potom budčeće widžeć, zo po mojich prawidłach so wšitko porjadne (regularne) wutworić hodži, zo pak za njeporjadne (irregularne) twórby mój wobaj — Wy kaž ja — někajki specialny přistawk (někajku drobnotu) trjebamoj.

§ 11. 1. Po wšitkim tym, štóż sym ja prajił, so nowy system džeržeć njehodžì, abo wón tola ničo lěpše njeje dýžli stary. Tehodla ja nowy system wotpokazuju, a zawostawam při starym słowjesnym systemje Dobrowskeho.

2. My Słowjenjo smy politisey a cyrkwinsey do rozdželnych dželów dželeni (a to je nam jenož wužitne, dokelž by zjednoćenje tych wobšérnych słowjanskich krajinow do jeneje cyliny, hdy by to móžne było, jeno powyšowanju kultury pola nas zadžewało); ale jenu rěč mamy, a wot časow Dobrowskeho smy tež wšityc jenajku rěčnicu měli. Tule našu zhromadnu rěčnicu chce spisaćel nastawka nam bjez wědneje přičiny postorčić. Před wědu bych so ja zhibowař: wědu kóždy Słowjan česći; ale přenjemu lěpšemu wumyslenju so ja njepodéisnu, a doniž mje nichtó přečiwo Dobrowskemu njepřeswědči, tak dołho budu ja za słowjanski słowjesny system Dobrowskeho. Z tym njeje prajene, zo by žana jenička słowjanska grammatika dospołnje dokonjana była (přetož štó móhl, hdyž tež je rodženy Słowjan, našu bohatu słowjanščinu do wšickich najdrobnišich drobnotow theoretiscy séchować?); ale tak wjele we přirodze wěcy leži zo, jelizo nichtó so na słowjanske słowjeso wustejji, Słowjan sam so najprjedy na njo wustejji.

§ 12. 1. Pola jeneho wysoko wzdželaneho luda je wašnje, zo kaž předrěče knihow a ertne wuprajenja pokazuja, jedyn wučeny druheho dele torha, zjawnje tehodla, zo by jeho samsna literariska zaslužba čím jasnišo na swětlo stupiła. Druhe mjenje

'wysokowzdžłane' ludy — do kotrychž tež my Serbje słusamy — tajkeho nałożenja nimaju. Žadyn našich rěčnicarjow n. př. žanego swojich prjedomnikow přimał a pomjeňował njeje; kóždy je sudženju druhich přewostajił, hač budže so jeho džělo za lěpše džeržeć, dyžli podobne pismo jeneho abo druheho prjedomnika (přir. Zejlerja, Smolerja, J. P. Jórdana, Schneidera). A tak dha tež moja 'laut- und formenlehre' nikoho přimała njeje; wobarać pak so ja dyrbju, a lubić dać sebi ja njemóžu, hdyž něchtó mójemu džělu bjez wěd ne je přičiny poroki čini.

2. Pola nas nětko starych abo staršich, kiž smy hižo před wjacy hač štyrceći lětami při wobnowjenju serbskich studijow abo bórzy po tymle wobnowjenju za Serbowstwo džělali, knježeše za našu młodosć to wašnje, zo my kóždeho, kiž so za serbsku narodnosć staraše, za našeho přečela bjerzechmy, tež hdyž so bliże z nim njeznajachmy; a tajkemu njepytanemu, samorodnemu, přez žane statuty njedžeržanemu towařstwu idealneho derjeměnjenja, kotrež kóždemu sobustawej połnu swobodu nahladow a skutkowanja wostaješe, so potom zaso tež młodše generacije přidawowachu, kiž cheychu runo nam staršim abo z nami hromadže něštō za duchowne pozběhowanje našeho serbskeho luda činić. Tole 'serbske přečelstwo' — kotrež bôle we wutrobach kćěješe, hač zo budžeše so wjele wo nim rěčalo — je njezmućene hač na nowši čas wobstało. Hakle lěta 1878 wustupi něchtó, kiž w 11. čisle Lipy Serbskeje wšitke před spomnjenym lětom 1878 ležace prócowanja za našu lubu narodnosć jednorje z hanjenjom pomjeta; a lěta 1881 něchtó w 2. čisle teho samsneho časopisa jenu na hľubše pónzaće našeje rěče džělacu wědu wusměchowaše, runjež abo drje dokelž běchu wotmyslenje a zasady teje wědy jemu tehdy njeznajome. Teho runja je prašejne rěčespytnie rozestajenje w 13. čisle Łužičana tola naše dobre serbske wašnje wopušćiło. Ja tym třom nastawkam ničeho porokował njebych, hdy bychu wone cyle objektivnje (bjez wšeho wustajowanja na činjenju druhich) nowe nahladы abo namjetы podawałe, abo hdy bychu wone z najmjeńša wot tajkich pisane byłe, kotriž bychu swoje powołanje k soburěčenju hižo w tamych časach pak praktiscy pak theoretiscy wopokazali byli; ale wone wotpočuja na mudrowanju a na samo-přezběhowanju: a přečiwo tajkemu wotbywanju nadobněho serb-

skeho zmyslenja ja z rozsudženoséu protest wurjekuju. Ja pak tež jasne widžu, zo tame nastawki njejsu na serbskej zemi narostle: a tehodla sym ja kruće přeswědčeny, zo budže naše serbske přečelstwo — kotrež džakowane Bohu wopravdze dale wobsteji — tež přichodnje kćéc we wutrobach wšitkich tych, kotriž do Serbowstwa džerža a kotriž z našej lubej maćefnej rěču tež dobre serbske počinki zakhować pytaju — k lěpšemu našeho luda sameho, kaž tež k lěpšemu našeho cyłego wótcnego kraja, kotremuž je serbska solidnosć jeno česć a dobytk.

3. Ja přečiwo nikomu pisał njejsym, khiba z wobaranjom přečiwo tym někotrym, wo kotrychž wědzach, zo su pak mi abo pak mojej serbskej narodnosći křiwdu činili. Tehodla budžeše mi tež lubšo bylo, hdy běch k tutemu khutnemu a rozsudženemu nastawkej nuzowany njebył. Při tej skladnosći dyrbju pak tež wuprajić, zo su, by-li pō tychle mojich rozestajenjach něchtó zjawnje přečiwo mi wustupiły, w tejle naležnosći za mnje a kty wobzanknjene. Mojej hubjenej woči mjenujey hižo dlějši čas nječitatej, a ja tehodla tež sam pisać njemόžu, khiba zo so mi radži někajku krótku wěcku po čuću (porstow) na papjeru złożić; diktowanje wobšérnych rěčespytnych nastawkow pak je jara wobčežne a nimale njemόžne. Hdyž pak tež je moje pisanje jara wobmjezowane, dha budu tola tež přichodnje Serbowstwu po mojich mocach služić pytać. Ja sebi po swojej serbskej t. j. měr lubowacej přirodze přeju, zo by žana differenca so wjacy nje-pokazała, a dokónčam z Janowym słowom lubosće: Lubuję so bjez sobu!

DeInjołužiske ludowe pěsnje.

(Hišće nječišcane a variantne.)

Druha zběrka dr. E. Mukı.

Z tutym podawam knihownemu swětej zbytk pěsni, kotrež sym w lětach 1876—78 jako student w Delnej Łužicy hromadžił. Z wjetša su to dlějše a krótsze varianty pěsni hižo wot Smolerja w znatej zběrcy (Pěsnički, zwjazk II.) abo wot Jórdana

a Hórnika (z Markusa) w tutym Časopisu woćišćanych. Tola je mjez nimi tež hromadka dotal njewozjewjenych. Checici je dawno wudać, ale mějach hišće hłosy k nim słušace, kotrež sym z pomocu někotrych wučerjow napisowały, wudospoљneć a z hižo čišćanymi přirunać. Tute hłosy přidadža so nětko z druhimi jako příloha k tutemu abo k přichodnemu lětníku Časopisa.

Podawam wšě pěsnje po móžnosći tajke, kajkež sym je ze rta luda napisał ze wšěmi dialektiskimi wšelakosćemi a samo njedoslědnosćemi, zo by so z nich wšelakosć delnjoserbskich podrěcow, skoro w kóždej wosadže w maličkosćach trochu rozdželných, sobu pónala. Pozdžišo we wosebitym nastawku wo tutych wšelakosćach pojednam. Ja sym pěsnje jenož ze Smolerjowej zběrku přirunał a z Jórdanowej; přirunanja z Markusowej a přispomnjenki pod liniju z wuwzaćom podatych variantow su wot redaktora Časopisa.

Zběrał sym z pěsni w tutym zešiwku wozjewjenych čísla 1—23 w Górnjej pola Popojc; č. 24—29 w Dubem p. Wětošowa; č. 30 je wot holiča na dworje w Jasenje służaceho; č. 31—34 su z Noweje Wsy a č. 35—37 z Barbuka p. Pienja; č. 38 z Gołkojc; č. 39—44 z Rubyna p. Wjerbna; č. 45 z Wjerbna; č. 46 a 47 z Bórkow, č. 48, 49, 56, 57, 62 z Myšyna p. Bórkow; č. 50 z Popojc, č. 51—54 z Prjavoza; č. 55 z Brjazyny (wot korčmarjec džowki) a č. 58—61 z Křišowa atd. Z wjetša sym wšě te pěsnje na pomjenowanych městnach we přazach spěvać slyšał a hnydom ze rta wjesołych młodych spěwařkow napisowały. Hdžež pak nětko přazy zakhadžej, tam zahinjeja tež serbske ludowe pěsnje!

Dokelž k prěnjej zbercy w l. 1877 žane předsłowo přidał njejsym, chcu je tudy z krótka přidać a přispomnić, hdže sym jednotliwe pěsnje woneje zběrki namakały. Pěsnje 1—12, 31, 32, 48, 49, 56, 61 su z přazy w Górnjej; č. 13—16, 33, 34, 37 z Dubjańskeje; č. 17—19 wot spomnjeneho Jaseńskeho holiča; č. 20—29, 35, 36 z Noweje Wsy (z přazy) a Barbuka (z korčmy); č. 30 z Gołkojc; č. 37 z Mětkojc přazy we Wjerbnje; č. 39—42 z Prjavoza, č. 43, 44 wot k. kantora Posta z Bórkow, č. 45, 46 wot Budyšynoje Anki a 59 wot Krystiany Uchacoje z Myšyna; č. 38, 52—55, 60 wot Budyšynoje maćeřki w Myšynje; č. 50, 51, 58 z Myšynskeje přazy.

Skónčnje přispominam, zo při wšem dotalnym zběranju něhdźežkuli, hdźež so njeje hišće pilnje zběrało*) dosé tutych tak jednorych, a tola z dźela krasnych parlow narodneho basnistwa hišće w ludowym réce bywa a na napisanje čaka. Tuž přivołam wšem lubowarjam ludoweho basnistwa a přede wšem młodym přećelam wučerjam: Slědźe a zběrajće! Budźe Wam to wjesele a serbskemu pismowstwu witane! Tak móže so pozdžišo dospołny a rjeńši zhromadny wudawk serbskich narodnych pěsni do swěta pósłać jako dopokazmo, zo ma poruno druhim naš mały serbski narod dosé wulke pokłady!

1. Radnanje.

(Přirunaj Jórdanowu zběrku č. 28, Markusowu č. 51.)

Rědna jo ta leluja,	Coga wo tych gumnach jo?
Kótraž we tom błoše stoji.	Taka rědna pšenica.
Rědne jo te burske žowčo,	Chtoga ju tam plějašo?
Kótrež z gólcem do reje zo.	Rědna Krysta Brjazynoje.
Smej-li mej tej rědnjejšej,	Chtoga k njej tam přijěšo?
Dajšo nama prjedku hyš.	Rědny Kito Nowakoje.
Grajšo nama spó lažka,	Krysta ty dejš domoj přijš,
Až mej prjezy přijžomej.**)	Pó tebje su přijeli.
Za našymi gumnami	Pó tebje su přijeli,
Take rědne gumna***) su.	Ze styrjomi brunymi.

2. Njewěscina tužyca.

(Jórdan č. 13.)

(Chor:) Před tym Nowakoje nowym dwórom,
Tam stoa styri brune přegnone,
Na rědne žowčo cakaju.

Móterka žowčo głažašo,
Žowčo tak žałosnje płakašo.

(Maš:) „Wecga ty płacoš, žowka mója?“

*) Smolerjowa zběrka ma 68 čisłow z Bórkow, 22 z Njabožkoje, 11 z Jasena, 6 z Wětošowa, po 5 z Liškowa a z Lipjego, po 4 z Ochozy a Smogorjowa, z Gózda 3 a Wjelcej atd.

**) Tu je kónc pěsni, slědowace hakle je radnanje.

***) Drje pólá?

(Njewjesta:) „Wecga ja płakaś njederbu?
 Te konje su wšykne spóžycione
 Pla teju bližeju susodowu,
 Pla teju frejneju towarišowu.““

(Nawoženja:) „Žowčo mjelc a njepłac, ;:
 Te konje su wšykne gor ejgen móje.““

(Chor:) Žowčo wjedu ze jšpy wen ;:
 Wšyknym jim dobru nóc zawdawašo.

(Njew.:) „Dobru noc, dobru noc, nano mój,
 Mějšo žěk, mějšo žěk, nano mój,
 Až seo mě tak dlujko sklejdowali.“

(Nawož.:) Dlujko seo mě ju sklejdowali ;:
 Za rownu mě ju huchowali.

(Njewj.:) Dobru noc, dobru noc, mama mója,
 Mějšo žěk, mějšo žěk, mama mója,
 Až seo mě tak wjeliku wótkubłali.

(Nawož.:) Mě ju na rukoma přenosyli ;:
 Młogu tu nocku njespali.

(Njew.:) Dobru noc, dobru noc, staršy bratř,
 Měj žěk, měj žěk, staršy bratř,
 Až sy mě ten wěnk tak z cesću dał.

(Nawož.:) Až sy ji wěnk tak z cesću dał ;:
 A dlujko ju za mně zagranjał.

(Njew.:) Dobru noc, dobru noc, młodša sotřa,
 Měj žěk, měj žěk, młodša sotřa,
 Až sy mě tak dlujko posluchała.

(Nawož.:) Posluchała a njecyniła ;:
 Mě rědne žowčo njegněwała.

(Chor:) Žowčo wjedu z dwóru wen,
 Wšyknym jim dobru noc zawdawašo,
 Wšyknym tym žowčam Góricańskim.

(Njew.:) Dobru noc, dobru noc, žowča Góricańskae,
 Mějšo žěk, mějšo žěk, žowča Góricańskae.
 Dlěje how při was byś njamogu.

Gaž k wam přijdu zas abo njepřijdu,
We rušanym wěnku derje nic,
We bělanym copku derje mogu.

Som wam wotergała te rědne kwětki ::;
Ga som wam zwostajila te rědne gólcy.

(Nawož.:) Nět mě gercy grajšo bubnujšo ::;
Mójej tej lubce k tužycy!

Wěcej mě Górnjeje luto njejo,
Teke nic falšnych kumpanow,
Teke nic falšnych kumpankow!

(Gerey:) My njegrajomy žednej tužycy ::;
My grajomy wjelikom' wjaselu.

(Nawož. a njew.:) Krótke jo naju wjasele ::;
Dlujka jo naju tužycá.

3. Přijašelstwo.

(Nowiša arija, najskerje wot njeboh kantora Kopfa.)

Přijašelete wóstanjomys,
Lec daloko roztyl smys,
Z myslenjami, ze póškami,
Z přijašelskéj lubosću.

Sčicha 'cu ja tužnje płakaś,
We cowanju při was byś;
Gaž to slynce budu wižeś,
'Cu ja tek za was přosyś.

Gaž ten młyński kamjeń bużo
Graňki njasć wót złoteg' wina,
Gaž mě smjerš žywjenje wzyjo,
'Cu ja tež za was přosyś.

Nět bijo ta slědna štunda,
Slědny hobšejt wót was wzyju,
Tak jěsno bijo slědna štunda,
Přeto při was běch ja gluceny.

4. Tři žowča.

We zagrože žowča tři*)
Wšykne janak rědne su.

Prjena wěnki wijsko,
Drugia šantu šyjsko,
Třeša pódla tujsko.

Wecga pak tak tužna sy? *)
(Wecga tužyš, žowcyšco?)

Wecga njedejała tužna byš,
Gaž mój luby do wójny žo?

Třízasća mil daloko,
Styržasća mil šyroko.

Wocko, wocko njetužyj,
Wón je w kjaremje na rej.

Z gercymi wón zejgrawa,
Z gólcymi wón rejujo.

Žowčo stanjo, zapłaka,
Luby stanjo, zajuska:

Och ty lundyr čundrawa,
To jo wšykno twojogdla.

Přispomnjenje. W Gółkojcach se zachopina:

Som tam chóžil hošepat,
Hyšcer njejsom příšepr.
We zagroże žowča tři atd.

We Nowej Wsy zachopjeń takle zni a je tuten refrain při kóždej rjadce:

Pěsim kórcam nawyra.
Zejgu, drejgu, zinge, linge
Linge nawyra.
Pri zagrode domoj jěl zejgu atd.
We zagroże žowča tři zejgu atd. atd.
Wecga tužyš njedebu.
Gaž mój luby domoj njej';
Wón jo wujěř na wójnu.
Pósłal jo mě bakule (pakule?);
To njeběchu bakule,
To bě lutne želeszo.

*) Přir. Smol. str. 78.

5. Rědny knecht.

(Smol. č. 32.)

Pónječeze zajtřa kněz knechta wóla:
Stawaj a stawaj, ty rědny knecht!

Dawaj tym kónjam wowsa dosé,
Nalij jim teke wódy dosé.

Kakga ja debu naliwaś,
Gaž mě w ruce žowčo spi?

Na janej ruce žowčo spi,
Na janej wěnašk rušany.

Njerad by žowčo hubužíł,
Rad pak by wěnašk hobglědał.

Šykne te luče sqiju a laže,
Ja debu chójžiš spód tej murju.

Glědajuey za gwězdami,
Šykne te gwězdy bytře su.

Jana jo ta nejbytřnejša,
Ta swěši šyknym górkam a dołkam.

Mójej tej lubce k wjaselu,
Šyknym tym drugim k tužyce.

Móterka, luba móterka,
Co wy seo kuli cynili?

Co wy seo kuli cynili,
Až seo mě tak młodu zlubili.

Ako ja hyšci w kólebkach lažach
A nic groniš njamóžach.

Togodla njepłac, žowka mója,
Wójak ma přece pjenjezy.

Wón b'žo ši kupiš grod a wjažu
A jano rědne dobytki.

Co 'eu mě te dobytki,
Gaž mě njejsu lubosći!

Co su mě te lubosći,
Gaž mě njejsu wěrnosti!

6. Gwězdy.

(Nowiša aria, najskejše wot Kopfa.)

Gaž w noczy gwězdky swěše mě
 Tak křasne a tak lubozne,
 Ga přijzo zbožny lóšt na mnjo
 A hutřoba se zwjaselijo.

Gaž wóni na mnjo glēdaju,
 Tak přijaznje mě kiwaju —
 Ga kšěl ja górej lěšeš 'ned
 A z nimi šegnuš prez ten swět.

Mjaz nich tam zo swój sýchy puš
 Ten mjasack ak ta rědna lož,
 A z nim ta cyła gwězdžina
 Ak šapař a jog' rědownja.

Tym wacharjam se rownaju,
 Na złych a dobrych glēdaju;
 Tych tužnych wuey scerpne byś,
 Tych glucnych nic se pohušyś.

Ga lešćo glucne gwězdžicki
 Při waſej křasnej bytřnosći;
 Ja sýchka a tak z měrom spim,
 Jo Bog jan' mój, som glucna z nim.

7. Žortujacy luby.

(Smol. 15. a 17, Mark. 36.)

Nikulka njejsom ja wjaselšy ból,
 Ak som moju lubu lubku spód hockom měl.

A ten cas som sebje ju nagranjal
 A po swojich myslach hopřašal.

Nagranjej, nagranjej, kaž tu 'coš,
 Nagroniš ty mje njebužoš.

Jadne lětko, dwě lětce to njejo gor nic;
 Tři lětka, styri lětka, to jo gor dosć.

Dlěj' mě njej' móžno frejnej byś!

Sedome lětko bywašo,
 Žowčo to w gumnu ryjašo.

Rědny ten z wójny šegnjošo
A žowča se swójego přašašo:

Bog ſi spomagaj, rědne žowčo,
Wečga žen ty tak tužna sy?

Jo ſi twój nan abo móterka gram,
Ab' jo ſi twój luby wótpowježel?

Mě njej' mój nan a nic móterka gram,
Teke mě njej' luby wótpowježel.

Žinsa jo rowno sedem lět,
Ak mój luby jo na wójnu ſegnuł.

Wón jo mě zlubił zasej přijš,
Neto se niži njepora.

Ach njewěř, njewěř, ty rědne žowčo,
Wón jo se juž wcora zlubił.

Přijzoš-li ty tam něga zasej,
Ga připojž jom' wjele dobrego.

Daši wón spomnjo na te słowa,
Což moj se pjerwej groniłej smej.

Šykno smej zwěru měniłej,
Nět pak jo zwěru njamamej.

Ach njewěř, njewěř, rědne žowčo!
Co, gaž ja ten samy był?

Ja som ſi kſeł tak husptytowaś,
Leecga ty žadnog' drugeg' njamaš.

Něto dejš ty ta mója byś,
Mója ta hejgen hordowaś,
Mója ta žona wěrowana.

8. Fryjarje.

(Dopomjenki na Smol. č. 171.)

Přišli su', přišli z Budyšyna,
Srež wsy Górnzej su zahustali.

Přašali su se přašali,
Žo ga ten Nowakoje nowy dwór jo.

Před tym Nowakojc nowym dwórom
Stojo ta lipa zelena;

Spózy tej lipy žowceyšćo
Dwa wěnka wěnka wijaso.

Jadyn sebě wóna sama schowa,
Ten drugi b'žo swojom' lubemu daš.

We tom janytm k wěrowanju pójězo
A buzo wěrowana žona hordowaš.

Swaźbarje jedu do dworu;
Žowčo jo w nowej komorje.

Mamicka luba stara maš,
Hoborajšo swaźbarjam do dworu jěš.

Kakga ja 'cu jim hoboraš,
Gaž stej se swěru zlubiłej.

Swóje te ruki nawdałej,
Slobrany pjerscén zawdałej.

Mamicka luba stara maš,
Wežco mě móje brěmjenja.

Brěmjenja su juž nawězane,
Sylic rědne žowčo gótowe.

Mamicka, luba stara maš,
Glažco mě moju głowicu.

Głowica jo juž hugłażona
A wěnašk na głowicu stawjony.

Nět mě gercy grajšo, bubnujšo
Mójej tej lubce k tužycy.*)

My njegrajomy žednej tužycy,
My grajomy k wjelikem' wjaselu.

Krótke jo naju wjasele,
Dlūjka jo naju tužyca.

---

*) Přir. č. 2 tudy.

9. Převožowanje.

(Smol. č. 19.)

Z wjacorka z wjacorka carna śma,*)
 Šćaźcycki droźcycki wižeš njej'.

Žednego ptašatka słyšaś njej',
 Ak jano te rědne žowcyšco.

Žowčo to gólcia nagranjašo,
 Až debi ju domoj převožeš.

Převožeš ja si derje 'cu,
 Daloko z tobū pak njepojdu.

Dokulaž doma mam staru maš,
 Ta mě tak zajtřa rano woła.

Stawaj mě stawaj, syno mój, (Myšyn: synko myj,)
 Dawaj tym styri brunym kónjam,
 Teke tym styri nasłanym.**)

Njewołaj, njewołaj stara maš,
 Ja som tu nocku tak małko spał.

Lubku som domoj převožał,
 Žednog' słówka z njej njejsom gronił.

Njełdžyj, njełdžyj, ty syno mój,
 Ja som waju derje wiżela.

Tek som waju derje słyšała,
 Kak stej mimo mójeju hoknow šlej.

*) W Myšynje zachopinajú tak:

Spiwał jo spiwał syłojik
 Na jadnej gustej gałuze.
 Spód bomom nichten tam njeběšo,
 Ako jano lubej dwa.
 Žowčo to gólcia atd.

**) W Myšynje spěvají tak dale:

A nalěwaj ty jim teje wydy.
 A kak ja debu owsa sypaś
 A tek teje wydy nalěwaś?
 Na jadnej ruce zéwčo spi,
 Na drugej jo wěnjašk rušany.
 Njerad by zéwčo hubužił,
 A njerad by wěnjašk obwalił. . .

Rucycki stej se nawdawałej,
Slobrany pjeršćeń zawdawałej.

Ty jeje přašašo wó jeje wěnk,
Wo jeje wěnašk rušany,
Wo jeje pjeršćeń złošany. —

Dale připowěša so potom kónc druheje pěsnje:

O lejder myjog' ložcycka,
Co ja som kuli cyniła,
Až som sebje 'zyła křamarja.

A mjelc a njepłac źěwcyšeó,
Křamań ma přecej pjenjeze.

Ja budu sí kupiš grod a wjažu
A teke rědne dobytki.

10. W ójna wo rědnu.

(Smol. č. 59.)

Spód dubom žowčo sedało,
Spód tym dubom zelenym.

A přijęł jo tam jěznik k njej
Na kónju na brunem.

Coga ty zělaš, žowcyšeó,
Spód tym dubom zelenym?

Ja šyjom šantu žyżane
A wijom wěnki rušane.

Dwa wěnka som sebje nawika
Wot (teje) ruty drobneje.

Ten jadyn budu lubom' daś,
Ten drugi 'cu sama měš.

Ja pak sí gronim, žowcyšeó,
Ten jadyn mě dejš daś.

„Kakga sí debu jadyn daś,
Gaž mam drugeg' lubego?“

„Njerozgněwaj se jězniča:
Buž mója lubcycka.“

„Co pak mě jo wo jězniča,
Jězniča euzego?“

„Jěznič na euzbu hujěžo
A zasej njepřijžo.“

A drugi jězny přijěžo
Na kónju na carnem.

„Pomagaj Bog sí, žowcyšeó:
Ty dejš ta mója byš.“

Gaž debu, jězny, twója byš,
Gaž přešaj pjerwej starjejšej.

Kakga debu přešaš starjejšej,
Gaž žedneju njeznajom?“

Jězny njeznajoš ty starjejšej,
Ga znajoš bratřa staršego.

Dosć dlujko sy z nim w wójnje był
Na tej mě droze dalokej. *)

A přijěžo jeje luby sam
Na kónju šumjelu.

*) Abo: We Praze dalokej.

A gaž tej jěznej huglěda,
Se wjelgin rozgniwa.

Třešego, wěrneg' lubego
Žowču do komorki.

Su rubali se rubali
Te knježki wo jeje wěnk.

Ach daj tomu třešem' lubemu,
Žowčo, twoju póstolu.

Tak dlujko su se rubali,
Až su se zrubali.

Coga mě nět mój luby dej,
Gaž jo 'šyken zrubany?

Tog' janog' wjedu na kjarchob,
Tog' drugeg' k badarjam*),

Ga 'cu ja jog' heftowaś
Z wjelesymi heftami!

Žedna hefta nježaržašo,
Ak te žyže cerwjene
A ten tafan zeleny.

11. Roztyla.

(Smol. č. 13.)

Roža ta běla cerwjena
Hosrejz tog' kwětka rozkwitla.

To žen wšak njeběšo rožyca,
To žen wšak běšo rědne žowčo.

Skazała Anica skazała,
Swojomu lubemu na jgru přijš.

Přijž wšak, mój rědny, na jgru k nam,
Gaž naše mě 'šykne spat pójdu.

Gaž naše mě 'šykne spat pójdu,
Potom tak pózdže z wjacoru.

Přijó tam rědny k Rědnuskojcom,
Klapjo swojej lubce wo žuřka.

Spiš tuder, lažyš, lubka moja?
Wocyń te žufka, spuše mě nutř.

Spód nocu ja nikogo njeznaju,
Teke nikogo nutř njepušćiju.

Njeznajoš ty mě spod nocu,
Ga spóznaj mě pak spód rěcu.

*) k łazienkoju.

Spód mójim sčicha klapanim,
Spód mójim z lažka hubuženim.

Zaswěš wšak rědna swěcycku,
Hobglědaj wšak, až ja jo som.

Swěcycka jo se zgórjela
'Šyknytym drugim přepronjecy.*)

Dobru nóc, dobru nóc, lubka mója,
Naju te lubosći roztyl du.

Wóni se wiju po swěše,
Ako te pjera po wože.

Z dešćikom woni se rozejdu,
Z wěříkom woni se rozduju.

12. Zwěrna lubosć.

(Smol. č. 48 a Markus 29.)

Srjež wsy stoji lipa zelena,	„Zakopšo naju gromaze Spózy lipy žowcyšco,**) jědowej, Spózy lipy žowcyšco.***)
Co jo tam zělało žowcyšco? Zběrało jo zelišco, jědowej atd.	Sažčo nad nama dwa přuta, Dwa přuta winowej.“
Njezběraj žowcyšco zelišča, Šyj šanku košulku.	Hušej tej přuta zrosčaštej, Gusciše graňki mějaštej.
Přeto luby jo ſi humrjeł, Jogo na kjarchob njasechu.	Gromadu žen se splešaštej, Z wěru lubo se mějaštej.
Wjele ludu tam za nim žo A teke jogo luba lubka.	Chťož tam něto mimo chójzi, Ten groni: to staj dwa,
Žowcyšco wjelgin plakašo, Bělej rucece łamašo.	Dwa młodej młożeńca, Kenž se lubo mějaštej.
Joli mój luby humrjeł mójogdla, 'Cu ja humrješ jogodla.	Nic njej' na swěše šežšego, Ak te wěrne lubosći.
Při rowce se poklakla, Žywjenje jej ginjašo.	Lasnjej se gromadu zejduju, Šežcej roztyla šejduju.

*) W Gołkojcach: Hyščer njejsom jog' hoglědała.

**) Dubjańske spiwaju: 'Šykna k zemi schylena.

***) Tak wjelgin zrubane.

13. Gronjaka.

(Smol. č. 18 a Markus 34.)

Prijzo mój luby z wjacorka ;:
Z wjacorka jo ta wjelika śma.

Klapjo swojej lubce wo ūfka:
Spiš tuder, lažyš lubka mója?

Woteyń te ūfka, spušć mě nutř,
Ja kšěl rad chylku pla tebě byš.

Tebě ja nutř njespuščiju,
Ty sy wote mně wjele powjedał.

Som ja jo gronił pijany,
'Cu ja jo zagroniś nuchtarny.

To dejal ty dlužku ruku měš,
Kšěl ty 'šym lužam wo guby biš.

To dejal ty wjeliku płachtu měš,
Kšěl 'syknym lužam mōc guby zatkaš.

Togodla wěcej z tobu njerožu,
Žij sebě ródšo pó drugu!

14. Dwa młożeńca.

(Smol. č. 87 a Markus 15.)

Takej dwa frejnej młożeńca, hura,
Takej bělej cerwjenej, hura, hura, hura,
Takej bělej cerwjenej!

Přez plošik stej stupilej,
Bórzy žen stej wusnułej, *)
Bórzy žen stej wusnułej.

Chto bužo naju górej wołaš,
Gaž řeň bužo bywaš?

Nad nama seda syłojik,
To jo jadyn drobny ptašk.

Ten b'žo naju górej wołaš,
Gaž řeň bužo bywaš.

*) W Rubynje: Spód jaden bom se sednuštej,
Obej wónej usnuštej.

Swita, swita, žeń bywa,*)
Swětłe złotne słyńco górej žo.

Kótryž gólc při lubce spi,
Ten ma cas hyś wót njeje.

Wón ma cas hyś wót njeje,
Wóna teke wót njogo.**)

Luby se přeje gotujo,
Žowčo šežce zdychujo.

Zdychuj abo njezdychuj,
Mója 'šak dejš hordowaś.

Stužona som stužona,
Přec pak njejsom stlōcona.

Bužoš-li ty kolebaś,
'Cu ší ja rad pomagaś.

15. Mólowane rože.

(Smol. č. 6.)

Rejtař rejtował při goli,
Při tej smě goli zelenej.

Přimjeł jo kónja za huzdu
A rědne žowčo za ruku.

Njejo tam nic nadejšeł,
Ako janu mału zagrodku.

Ja se ší njedam z města gnuš,
Až ty mě zlubiš mója byś.

We zagroże žowči dwě,
Hobej jaďnak rědnej stej.

Pjerwej ja twója njebudu,
Až w zymje budu rože kwisć.

Prjena ta šanty šyjašo,
Drugia ta wěnki wijašo.

W zymje rože njekwitu,
Teke ja twója njebudu.

Ta ak te šanty šyjašo,
Ta dej mě moja lubka byś.

Zahobroši kónja brunego,
Rejtowašo přeje k mólarjeju.

Ta ak te wěnki wijašo,
Ta dej kumpana lubka byś.

Mólař, móluj mě rožy dwě,
Takej bělej cerwjenej.

*) W Rubynje: Swětły, běły žeń bywa,
Cerjene zorja górej du.

**) W Rubynje skónči tu z rjadkomaj:
Wót rědneje casa dosé,
Wót grozneje dawno cas.

Janu mě móluj za złoto, Drugu mě móluj za tolař.	Žowčo how maš rožy dwě, Tej stej w zymje kwiśenej.
Tu ak mě mólujoš za złoto, Ta dej mójej lubce byš.	Tej njejstej w zymje kwiśenej, Tej jo mólař mólował.
Tu ak mě mólujoš za tolař,*) Ta dej kumpana lubce byš.	Gaž jo tej rožy mólował, Daši tej žowči teke mólujo.
Zahobroši kónja brunego, Rejtowašo zasej do zagrody.	Co ja som kuli cynila, Až z rejtarjom som žortowała.
	Po žorše debu něto chójžiš, Po žorše debu jogo byš.

16. Hožeń se doch!

(Smol. č. 175 a Markus 10.)

Na górcie pšenica, Spód górkę groch ; Sylic ty rědna, žowčo, Hožeń se doch.	W komorce w nuglušku W pisanem gjarnušku; Tam ja je, tam ja je, Tam ja je mam.
Ty sy se chwaliła, Až wjele pjenjez maš, Nět mě wšak pokaž, Žoga je maš.	Fararjej tolař daj, Až wón naj zwěrujo, Šularjej poł tolarja, Až nama zaspiwa.

17. Žowča a přewodnik.

(Smol. č. 4 a Markus 67.)

Žeſtej dwě rědnej při jazorje, Při jazorje při dýmokem.	Pósrejž jazora přijěſtej, Přewodnik chopi nagranjaš.
Nic tam njejstej nadejſlej, Ako jadnego přewodnika.	Škoda tebě ty rědne žowčo, Až twój wěnk tak z cesću nosyš.
Přewodnik luby přewodnik mój, Wečga ty luže tak drogo wozyš?	Jo, z cesćicku a z luboſćicku, Njedaju se tym gólcem zawjasé.
Za stare bjerjoš złoto a slobro, Młode pak žowča dermo wozyš.	Gólcy te maju lasne słowa, Hutroby maju mosazne.

*) W Terpje: Mólař rožyce mólowaſo,
Až se wsýkno tak błyſčaſo.
Rejtarf rožyce płaſaſo,
Cyste wón za nje sajzaſo.

Wóni te žowča hobgroniju,
Pó swojej mysli hobrošiju.

Chyłu je k narej poměju,
Naslědku se jim husměju.

Dosé dlujko som si lubo měl,*)
Ak som tych drugich małko znał.

Nět som tych drugich dosé spóznał,
Wó tebě něto njerožu.

Tuž 'cu schowaś přec se rušany wěnk,
Až mě w nim k wěrowanju powjedu.

18. Knježyk, gółack, žowčo.

(Smol. č. 11.)

Gółack na groże služašo,
Na janym groże husokim. ::

Sedome lětko bywašo,
Gółack ten chopi fryjowaś.

Gółack ten chopi fryjowaś,
Tuž knježyk jom' chopi gramowaś.

Njegramuj, njegramuj knježyk mój,
Dawaj mě móje stare myto,

Kótrež ja dawno wótslužił som,
Pótom 'cu grod si rumowaś.

W groži su styri brune kónje,
Huběraj sebě, kótregož 'coš.

Gółack se seda na wjelikego,
Rědna ta brěmjenja wězašo.

Gółack rejtujo přec z grodu wen,
Za nim tam zěšo jogo lubka.

Wóna tak wjelgin płakašo,
Swójej bělej rucce łamašo.

Ach, mjelc a njepłac lubka mója,
Ja ga si derje zasej přijdu.

Zajzo mě mója móterka,
Ga zajzo mě mója drožcycka.

Drožcycka z třawku zarosła,
Šćažcycka z wóžicku poběgnula.

Gromadu zěštej smějucy,
Roztyla zěštej płakajucy.

*) Je kruch z druheje pěsnje.

19. Drog i lan.

(Jórdan č. 4 a Markus 58.)

Lětos běšo drogi lan ;:
 Zejdom grejdom lende,*)
 Lende,
 Lětos běšo drogi lan.

20. Luba na kjarchobje.

(Smol. 105 a 65. v. 28—33.)

Witajšo gólcy z daloka,
 Což séo nam noweg' —zejdu — přiwjadli? ;:

My njejsmy wam nic přiwjadli,
 My 'comy wašu Anku měš.

Naša ta Anka doma njej',
 Wóni su nam ju huwjadli.

Žinsa jo južor třesi žeň,
 Ak su nam ju huwjadli.

Hyšći jeje njejsu přiwjadli,
 Teke jeje přiwjasć wěcej njebudu.

Zahobroši kónja brunego,
 Rejtował přecej na kjarchob.

Tři raz ten kjarchob hobognał,
 Po kóńc tog' rowa pózastał.

Stań wšak górej rědne žowčo,
 Stań wšak górej lubka mója.

Slyš wšak mója lubka nejlubša,
 Groń wšak ze mnú słowce dwě.

*) W Křišowje je trilowanje: Zejdus graja,
 Zynda lynda.

Z Dubjego: Předa sebje powjezmo,
 Kupi sebje lubego.

W Górnej 5. strofá: Přiwežo jog' k duboju,
 Z kamjenjami do njogo.
 To žo himer buch a buch.
 Daší jog' wjedu do riší,
 Ja mam hyšći drugich třoch.
 Te su wjele rědnjejše atd.

Gaby z tebu groniš mógała,
Tuder ja lažyš njekšěla.

Žij wšak mój luby wóte mnje,
Žij wšak tam domoj k mamicce.

Klucyk ten lažy na lódce,
Wěnašk tu wisy nad hoknom.

Chtož we tom wěnku rad chójžił jo,
Tomu wěc głowa boliš njebužo.

Ja som we nim rad chójžila,
Přecej som humrješ dejala.

21. Wólnosć wšakoraka.

Njejsy ty Šyndaroje fótera znał,*)
Ak jo šesć krošykow za kokota dał?
A njocoš mě měš,
Ga hobliž mě kapsu a potřes mě —
Haj di haj da haj dalala.

We pjace jo młocył
A w pjacyku wjał,
W kachleńku měsył,
A w kamjenjach pjak — haj di atd.

22. Žěsi husmjeršnica.

(Smol. č. 147.)

Žowčo žěšo pó wódu,
Zmaka se z jadnym starym hujkom.
Ten stary, šyry běšo.

Žowka, luba žowka mója,
Dej se mě raz wódy napiš.

Ja kšěla wam ju rady daś,
Ale tu wóda cysta njej'.

Ta wóda derje cysta jo,
Ale ty sy njecysta grěšnica.

Ga dejšo mě jano znamštvo stajiš,
Až ja njecysta grěšnica som.

---

*) Přir. Muka 58. z kónca.

Žowka źi nježelu rano na mšu,
Tam buža ši twóje gréchy huzjawjone.

Na nježelu zajtřa na mšu žo,
Prjedku njeje třawka schnješo,
Slězy njeje křawne stopy.

Na kjarchob wóna přijžo,
Wóscenaš sebje spěwašo.

Kusk dalej wóna přijžo,
Žewješ tych rowow se wotwerichu.

Do cerkwe wóna přijžo,
Nic tam wižeš njeběšo,
Ak te žewješ zísetkow.

Witajšo k nam, wy luba mama,
Co wy seo kuli cyniła?

Witajšo k nam, wy lube źěši,
Wódajšo mě wše móje gréchy.

My ksěli wam je raži wódaš,
Ale Bog wam jich wódaš njeb'žo.

Žewješ tych źěši seo nas měli,
Šyknym seo głowku zwótwijali.

Cartoju seo wy słužyli,
W cartowej heli dejšo se pališ.

Toś mašo myto, mama naša!
Až seo nas žewješ husmjersiła.

Skocychu jej na šyju,
Złamachu jeje głowicu.

23. Noas, raj, hela.

(Smol. č. 200.)

Před tym sudnym dnjom
Jo tak njewjasoło.
Du se zymne dešeč,
Dujn zymne wětřy.

Zalěwachu se wšykne luže,
Noas jano zwósta.

Póslał Noas dołoj,
Dołoj do tog' swěta
Dweju gołbjaškowu.
Lětałej stej lětałej
Styrzásća dnjow
A styrzásća nocow.

Lešełej stej lešełej*)
Naspět k Noasoju.

Noas, luby Noas,
Na wjeliku wódu!
'Šykne su se luže
Z wódu pótewili.

Wóda hopadujo
Wětřik huśichujo.

Póslał Noas dołoj,
Dołoj do tog' swěta
Dweju wronaškowu.

Lětałej stej lětałej
Styržasća tam dnjow
A styržasća nocow.

Lešełej stej lešełej
Naspět k Noasoju.

Noas, luby Noas,
Wez' ty třubalicu**)
Třuň ty luži górej
Žywych a humaržlych.

Prjena duša stanjo,
Žěšo k swojom' šělu,
Wót swojego šěla
Do bóžego raja.

We tom božym raju
Tam tak wjelgin wjasele,
Tam te duše graju,
Janžełe spěwaju.

Druga duša stanjo,
Žěšo k swojom' šělu,
Cart tam přijzo pō nju,
Wježo ju do hele.

Wo tej śmě grund heli
Wjelgim njewjasole.
Tam te duchy ryju
A tak wjelgim wuju.

Och ty Jezus Krystus!
Buž wšak ty nam gnadny.
Och ty Jezus Krystus!
Buž wšak ty nam zmilny.

24. Liška a kacka.

(Smol. č. 92.)

Liška sejži na ognisču,
Zekšě se jej drěmanja.
Didlamdeju didlamdeja
Zekšě se jej drěmanja atd.

Rowno ako pla Smolerja, jano stwórtka stucka hyšći zni takle:

Co ta kocka w mozgach ma?
Njasła styri jaja
Didlamdeja didlamdeja
Na bazowem pjeńku atd.

25. Njewěsta.

(Dospomnjenki z druhich pěsni.)

Přišli su přišli Dubjańske,
Zastachu spód lipy zelenej,
Spódy śmě górkì zelenej.

*) W Křišowje: Lešełej stej, lešełej naspjet k Nowasoju. **) třubalicu.

Přašali su se, přašali,
Žoga Pornaškojc nowy dwór jo.

Před tym Pornaškojc nowym dwórom
Stoji tek lipa zelena.

Spód lipy sedało žowcyšćo,
Dwa měrikowej wěnka wuwila.

Ten jadyn 'cu ja sama měš,
Ten drugi 'cu mojom' lubemu daš,
Gaž ja k wěrowanju pojdu
A jog' wěrowana žona budu.

Luby ten rejtujo z dwórom nutř,
Za nim hupa jog' towarišow.

Ach mamicka luba stara maš,
Oborajšo tym swaźbarjam do dwóru gnaš.

A kak 'cu ja jim hoboraš,
Gaž sy jom' zwěru zlubjena,
Swóju bělu rucku nawdała,
Swój slobrany pjeršćeń zawdała.

Ach mamicka luba stara maš,
Wěžco ga mője brěmjenja.

Twoje brěmjenja su nawězane,
Sylic ty rědne žowčo gotowe.

Ach mamicka luba stara maš,
Glažco mě moju głowicu.

Slědne jo naju huglaženje
A wěnašk na głowku stawjenje.

Nět grajšo mě gercy a bubnuišo mě,
Mójej tej lubce k wjaselu,
Drugim tym žowčam k tužyce.

26. Namakana sotřa.

(Smol. č. 22 a Markus 39.)

;: Z cuzeje zemje fórmansi
Knježnicku su rubili. ;:

Do kjaremy su ju přiwjadli,
Na piwje, winje přepili.

Přirejtował tam rejtań,
Ksęł w kjarcme nocowaś.

Kjarcmańka, luba kjarcmańka,
Dajšo mě při wašym žowču spaś.

To żen njejo mója ejgen žowka,
To wšak jo naša služabna.

Kjarcmańka póstolku scelašo,
Žowčo pak swěcku źaržašo.

Rejtań skoczy do komorki,
Připrasnu ze žurjami.

Do poł nocy derje spaštej,
Po poł nocy se rozgranjaſtej.

Rejtań ten chopi žowčo přašaś:
Žowčo, zo maś ty twójog' nana a maś?

Ja mam mojog' nana a maś
Tam w Torgowje na rinku.

Žowčo, ga sy ty mója młodša sotřa
A ja sym twój staršy bratř.

Som si ja pytał třinasće lět
A zarejtował třinasće kóń.

Rejtań nět wjezo žowcyšćo
Přecej domoj ku mamicce.

Woteynajśo nama te wrota
A pušćeo naju malsno nutř!

Ja nam přiwjadu žowcyšćo,
Janu młodu gospozu.

My njetrjebamy žedneg' žowcyšća,
Daniž žedneje gospozy.

To wšak njejo žedna gospoza,
To wšak jo mója młodša sotřa.

Som ja pytał třinasčo lět
A tam w Janej kjaremje ju hupytał.

Mamicka chopi žowčo witaš,
Zelene šćažki scelašo.

Njesćelšo mě žedneje šćažcycki,
Ja som zhucona po parje hyš.

A gnojne widły do rukow wzeš.

27. Humarla lubka.

(Smol. č. 77.)

Co mě se nocý cowało,
Až lubka jo mě schorjela.

Tak ak wona jo mě schorjela,
Tak teke jo mě humrjela.

Kutšak, sedluj kónja brunego,
'Comej k mójej lubce rejtowaš.

Ja 'cu sebje hoglědaš,
Co cyni mója lubcyecka.

Wo kusk wónej rejtowaštej,
Husłyšaštej zwónjenje.

Kutšak póstáň a poslušaj!
Njezwoni se to mójej lubcycce?

To se njezwoni twójcej lubcycce,
To graju geraški we nowej kjarcemicce.

O kusk wónej rejtowaštej,
Husłyšaštej spiwanja.

Kutšak, póstáň a poslušaj!
Njespiwa se to mójej lubcycce?

To se njespiwa twójcej lubcycce,
To spiwaju ptešacki we zelenem kerjašku.

O kusk wónej přirejtowaštej,
Hupytaštej tam nowy gród.

Z carnym płatom wobšegnjone,
Z bělymi šantami přešegnjone.

O kusk wónej přirejtowaštej,
Před nowym dwórom zastaſtej.

Přijzo wen k nima stara maſ:
Witajta gólcia mě ſoba dwa.

Wjele luži tam wen přijzo,
'Šykne jej zéicha witaju.

'Šykne luže tu naju witaju,
A ta mója lubka niži njej'.

Mamicka, njepytajſo witanje!
Žoga ta mója lubka jo?

Twója lubka ta jo w komorce
A ſe tam rědna hobleka.

Rědna ſe wjelgin gótuj,.
'Šykna běla ſe klejdujo.

Luby ten zěšo do komorki,
Lubka ta ſtoji na berach.

We zlošanym kaščiku,
We ſlobranych přeženkach.

Luby zěšo z komorki,
Tak žałoſnje płakašo,
Bělej ruce kamašo.

Dobru noc nět wše gromaže,
Wěcej ja k wam njepójdu.

Přecga k nam wěc njepójzoš,
My mam yhšci drugej dwě.

Daſi maſo yhšci drugej dwě,
Žena pak tak rědna njej',
Ak ta mója pjerwejſa.

Což ſmej z pjerwiſneju groniſej,
Tek ſmej zwěru měniſej.

Což ſmej z pjerwiſneju měniſej,
Tek ſmej zwěru cyniſej.

28. Gronjaka.

(Smol. č. 18, Markus č. 34.)

Běchu třo bratři, třo fryjne rejtarje,^{*)}
Pijachu a grajachu a běchu wjasoše.

Jadyn tom' drugem' tu radu dawašo,
Kak by to žowčo sromoše huecynil.

Chto tom' žowču do rozyma dał,
Až jo za nimi spόslušala,

Co wóni sebje wó njej gronjachu
A se tak wjelgin smějachu.

Spόslušala jo, pak cynila tak njej',
Falšnego gólca sebje rozgněvala jo.

Přijzo nět luby z wjacorka,
Z wjacorka běšo wjelika šma.

Spiš tuder, lažyš lubka mója?
Stań wšak górej, spušć mě nutř.

Spo polnocy ja nikog' njeznaju,
Teke nikogo nutř njepušćiju.

Njeznajoš ty mě how spo nocy,
Rozmějoš mě žgan derje po rěcy.

Spo mojim sc̄icha gronjenju,
Spo mojim z lažka klapanju.

To si wšak derje rozměju,
Z tebu pak wěcej njerožu.

'Coš-li ty ke mni do komorki přijš,
Dejš sebje daš přez falšny jezyk biš.

Přiwjež sebje konika za lipu zelenu,
Přestrěj se mantel na třawku na fryšnu.

Lěpjey se póscełoš a lěpjey bužoš spaš,
Móžošli pilnje bjatowaś, ga derje bužoš spaš.

*) Běchu junu třo bratři,
Wšykne fryjne rejtarje.

Wone pijachu a grajachu,
A běchu wjasoše.

29. Fryjowanje.

(Reminiscency z někotarych drugich.)

Přefolgujo kónika swójego
Přecej k tej lubce do Dubjego.

Bog spomagaj sí rědne žowčo,
Něto ty skrydnjoš spomocnika.

Do Dubjego přijžaſtej,
Před nowym dwórom zastaſtej.

Přez pomocy jo posykane,
Přez pomocy b'zo zgrabane.

Prijžo tam jana stara maš,
Ta běšo žowča móterka.

Hanicka njedawaj gjardych słow,
Ty sy mě malička zlubjona,
Ako hyšci w kólebkach lažašo.

Witajtej gólcia obej dwa,
Co nam stej noweg' přiwjadli?

Anka łapi (chyšiła) běle grabje,
Přignašo domoj k mamicee.

Mej njejsmej wam nic přiwjadli,
My 'comy tu wašu Anku měš.

Mamicka, co ga seo wy cynili,
Až seo mě tak maličku zlubili?

Naša ta Anka doma njej',
Ta spód gółku owsa grabjo.

Mjelc žen a njepłac mója žowka,
Ja sí budu z pjenjezami zaplašíš.

Gólcia tej brunej obrošiſtej,
Rejtowaſtej přec spód gółku.

Gólcia stupaſtaj do jšpy nutř,
Maš jima licašo pjenjezy.

Wona te pjenjezy zebjeraſtej,
Do korcynegó měška zatkaſtej.

30. Rozžognowanje.

(Jórdan č. 41, Smol. č. 67 a 177, Markus č. 46.)

'Šykne zelene kerjaſki
Z teje zemje wurostu.
Hajdi, hajdi, hajdalala.

Šejduj, šejduj, bóže-mje,
Gluku ja sí winšuju.

Zelene se zelenje,
Zelene se sklejduju. Hajdi atd.

Njecham ražiš nikomu,
Starzej' baby žowku braš."

Toś ma luby myslicku,
Wote mně přec šejdowaſ.

„Daši baba kakaž co,
Janož žowka rědna jo.

„Žwěru ja sí lubuju,
Gluku ja sí winšuju.“

Žož ja žom a žož ja stójm,
Přecer myslu za tebu.

„O ty zwěrny luby mój,
'Coš wote mně šejdowaſ?

Hutřoba se wjaseli,
Woçy stawnje płacotej.“ “

(W Nowej Wsy dale tak:)

Wšykne luže su mě gram,
Až ja rědneg lubeg mam.
Toš mě gramuju, kaž kše,
Hopušćiś jog' njebudu.

Daš tu babu šynder drěl,
Jano ja to žowčo měl!

31. Swaźbarje a žowčo.

(Přirunaj č. 24, Markus č. 6.)

Před tym Hanušoje nowym dworom,
Tam stoj ta lipa zelena.

Spód njej sejzí Liza Hanušoje
A wěnaški tam wijašo.

Dwa jo tej wěnaška huwiła,
Jadyn bužo sama měš.

Drugi bužo Mětoju daš,
Sama měš a hyš a byš.

K wěrowanju wo njom pojžo,
Jog' wěrowana žona bužo.

Swaźbarje do jsy nutř přijězechu,
Na zelonej gyrce zastachu.

Přašali su se přašali,
Žo ten Hanušoje nowy dwór jo.

'Cošo wy jen raži wižeš,
Ga 'comy wam jen spowježeš
A teke wam jen spokazaš.

Swaźbarje ku dwyru přijěechu,
Před wrotoma zastanuchu.

Och, wocynjaj, wocynjaj Anuška wrota
A spušć twojog' lubeg' do dwyra nutř.

Anuška wrota wocynjašo,
'Šyknych tak gromaže huwitašo.

Witajšo, swaźbarje, 'še gromaže,
A ty mój Měto sam wósebje.

Swaźbarje 'šykne do jšpy žechu,
Za blida wóni se zesedachu.

Liza wocyni hokenice,
Wołlama sebje rožy dwě.

Da jej tym gólcem za blido:
„Toš mašo rožy dwě.“

Wěcej ja wam dawaś njebudu,
Druge wam deje dawaś nět.

A dejšo z nimi rejowaś,
Dlūjke te reje rejowaś,
Krótke te tance zwożowaś.“

Lizu tu ze jšpy wen wjezechu,
Wóna tak žałosnje płakašo,
Bělej tej rucece łamašo.

(Dale runje jako č. 3. rjadk 7 — do kónca.)

32. Žiwne žowčo.

(Smol. č. 75, Jórdan č. 5.)

(Nowa Wjas. Barbuk. Gołkojee.)

Kóždy gyle dej janu měš;
Žoga dej ju lejder 'zeš?!

Jadyn gyle 'co rědnu měš,
Njewěšešo, zo ju 'zeš.

Z kamjenja ju hurubašo,
Z tolarjami posajžašo.

Z tolarjami šyrokimi,
Z tolarjami ungorskimi.

Kutčak přégaj konja bruneg',
'Comoj jěš tam do Frankforta.

(10—15 cf. Jórdan 1—5.)
Lubce sukno skupujecy.

(17—20 cf. Jórdan 7—10.)

(21—26 cf. Jórdan 17—22.)
Tam ju dołoj posajžichu.

Gaž bě nježelu spó hobježe,
Žowčo zěšo do kjaremy.

(30. 31. cf. Jórdan 24. 25.)

Gylc ten z dala zglédowašo,
Kak te žowčo erber žěšo.

Erber žěšo, proper běšo,
Z nicym zemi njedostašo,

Ak z tym uzkim (vel: módrym) obrubaškom,
A z tym carnym crijaškom.

Njeco nama rědna žělaš,
'Comoj mój ju pód se spřěgaš.

Rědna chopi derje žělaš:
Žo jo rědna nahuknuła?

Wo tom měsće Inko-winko,*)
Fryjnym gylcam dermo dala,
Starym řědam připisała;

Tři jo lała, pěš pisała,
Z takim jo se polépšala.

33. Žowčo a luby.

(Smol. č. 10, Jórdan č. 14, Markus č. 43.)

Coga te luže tak wót naju maju,
Až wóně wót naju powjedaju.
Cum faladridrichen, cum faladridri,
Až wóně wót naju powjedaju.

Až mój se tak z wěru lubo mamej,
Z wěru a z wěrnymi lubosćami.
Cum faladridrichen etc.
Nikula z mysli se njepušćimej.

Njeje tu mój atd. za rucycku
(hlad. pola Smolerja)

Dowjadla jogo do komorki,
Połožyla jogo do póstolki etc.

How spi a lań ty se ejgen sam,
Až njetrjebaš w kjarcme za blidom spaš.

*) W Myšynje spěwaju tak: Tři jo lała, pěš jo pisała,
'Šykne — jědo — gylcy rozegnała.
Pěš jo lała, tři pisala,
'Šykne — jědo — gylcy zgromaziła.

Až njetrjebaš z myšunu ho blido praš,
A njetrjebaru še si 'še luže smjaš.

'Cora jo gronił, až bogaty jo,
Žinsa juž wižim, až bžez zeca jo.

Prišel jo wo tom bělem zglě,
A wotspał jo wo njom obě dwě.

34. Njeglucna lubosé.

(Krótši variant Smol. 31, Markus č. 64.)

Žowčo běle, cerwjene,
Ale doch jo chudobne.
Gaby bylo bogate,
Gy kšel je fryjowaš.

„Lec rowno(ž) njejsom bogata,
Som tola nadobna.“
Žowčo se da do kloštarja,*)
'Co bóže žiše byš.

Njeběšo styri tyženjow,
Gylc krydnul třuchlu mysl,
Dał sebje kónja sedłowaś,
Až 'cošo k lubce jěš.

Kutšak přegaj mě kónjowu,
Obej dweju bruneju.
'Comoj jěš tam do kloštarja
K mójej lubej lubeyce.**)

Do kloštarja přijěšeſtej,
Před kloštarjom zastanuſtej.
„Hola! jo tud' mója lubeycka,
Daš přijzo ku mnjo wen.“

(Na to kaž pola Smol. str. 29—31.)
Z luboséu mějaſo rozejžone.

Witajtej gólcia obej dwa,
Witaj mój luby ejgen sam.
Chto jo waju howko přesył,
Chto jo spó waju posły słaſ?

Naju njeje nichten přesył,
Teke nichten posły słaſ!
Mój smój samej howko přiſlej
K naju lubej lubeyce.

Njeběch sí pjerwjej přawa dosć,
Něnt se ze mnu pokoj daj.
Ja som něnto bože žiše,
Naju lubosć roztyl jo.

Gylc hobroši pjerščenik,
Chyšijo jen do žuri,
Padachu jom křawne chropki
Z jogo bytřnej' wocowu.

To wam gronju, fryjna borša:
Njehobšužčo lubeycku;
Bjeŕšo sebje take žowčo,
Kenž se wam nejlěpjej zda.

*) W Rubynje: Ga doch twója lubka byš njekšěla.

**) W Rubynje dale: Gylc zahobroši kónja bruneg',
Rejtowaſo do kloštarja.
Tři raz ten kloštař hobrejtowa,
A niži žurika njenamaka.
Gaž pak te žurika narejtowa,
Ga klapaſo wyn se tam nutř.
Hola atd.

35. Mašerina rada.

(Jórdan č. 23 a č. 35.)

Před Barbukom jo łucycka atd.
Kaž pola Jórdana č. 23, str. 1—8.

A njedašo se jej z města gnuš,
Až dejašo zwóliš jogo byš.

To njezda se wjelika móžnosé byš:
Aby mój mogaloj swójej byš,
Swojej tu janu mału chylku.

To sí ja zwóliš njamogu,
Teke sí zwóliš njebudu.

Wšak maš tam domach móterku,
Hopřašaj sebje ju wó radu.

Šlej stej tam nimjer po łucee,
Nimjer až do jeje wjažycki.

Žowčo maš ho radu přašašo,
Móterka ražicku ražašo.

Na gylca wjelgin šćokašo,
Před dwyrom lažaš jom' kazašo.

La'ń se doch rědny přecej tam,
A njechójž wěcej žednje k nam.

Třawicku ty nam spóteptajoš,
Rožyce ty nam spódłamujoš.

Rožyce ty nam spódłamujoš,
Rědnego žowča doch njeskrydnjoš.

Toś weze swój kłobec a mantel a mjac:
Něto 'cu wandrowaš, moja lubka, nět plac.

Toś mašeřka zlubi, až možo jogo byš,
A jogo ejgen lubka hordowaš.

36. Fryjář.

(Jórdan č. 10.)

Janšojeach běchu Srócyne, fidralala, fidrasasa,
Janšojeach běchu Srócyne.

Te mějachu Lizeycku.
 Ta mějašo fryjarja.
 Janšojskego swinarja.
 Swinař zěšo na fryje.
 A ze swójim kumpanom.
 Přijzešta tam do Mósta.
 Před ten Gronkojc nowy dwór.
 Hujžo k nima Kula^{*)} wen
 atd. ako pola Jórdana.

37. Přewożowanje.

(Smol. č. 19.)

Z wjacorka, z wjacorka atd.
 Kaž pola Smol. rjadki 1—6.

Přewoź mě doch mója lubka z dworu wen,
 Přewoź mě přecej tek ze jsy wen.

Z dworu ja ší derje přewožiš 'cu,
 Ze jsy ja z tobu pak njepójdu.

Naju budu 'šykne luže wižeš,
 Wóne budu na nas tak rjaknuš,

Až ja som z tobu domoj šla,
 Až ja som z tobu přec chójžila.

Daś wšak te luže gronje, což kše,
 Jano měj lubka swojo na myсли:

Což mej smej sebje zgroniłej,
 Což mej smej sebje slubiłej.

Naju bělę rucce nawdałej,
 Swój złotny pjeršćeń zawdałej.

38. Lubka sarna.

(Smol. č. 16.)

We Lutolu běšo Lěnica,
 Dwě rědnjej žowče mějašo.

---

^{*)} Kula = stara baba.

Tej Janej gronjachu Anica,
Tej drugej gronjachu Katrinka.

A Katrinka běšo ta rědnjejša,
A Lutolskeg' knjeza lubcycka.

Hanicka Trinicku přašala:
Žo bužomej witře krowicki gnaš?

Spód Rubinku na īucycku,
Tam bužomej witře krowicki gnaš.

Krowicki te stej rozpuščilej,
A dołoj stej se tam sednułej.

Tak stej se rědnje spěwałej,
Až se ten křajašk rozlěgašo.

Šen se ten křajašk rozlěgašo,
Šykna se třawicka pochylašo.

Ha žoga to husłyšał Lutolski knjez
Na swojim grože husokim,

Ha weze sebje bušku na ramje,
A kazašo swójom' kutšakoju:

Hobsedłaj kutšak kónja mójeg',
Mójeg' kónja brunego.

A rejtowašo nimjer spód Rubinku,
Spód Rubinku na īuku.

Ha zmaka se tam z Katrinku,
Ze swójej samej lubcycku.

Ha žoga wy źošo, Lutolski knjez,
Až wy tak wjelgin chwatašo?

Ja som sebje hobejšoł sarnicku,
Z takima bělyma nožkoma.

Sarnicku z brunyma atd.
Kaž pola Smol. 19—24.

Ha to žen njeběšo sarnicka,
To běšo jogo rědna Katrinka.

Dale kaž pola Smol. 25—30.

Och njewěrim, njewěrim, gnadny pan,
Te knježa te burske njebjeru.

Dale hač do kónca kaž pola Smol. 31 atd.

39. Při lubce.

(Přidawk k pěsni 3. mojeje I. zběrki.)

Po 3 stučcy zasuwa so :

Mójej tej lubce za scěnu.

Na rjadku: Mama te góle zawija

slěduja tele:

Drugich ty nutř pušcijoš
A mě tam hokoło běgaš daš.Jutřne te zorja gyrej 'du,
Jutřne te zorja hušej 'du gwězdow,
Pydla mójej lubki som ja tak rad.

40. Njebjeř sebi teje!

(Markus č. 31.)

Připowjež ty mójej lubce,
Až k njej wjacer pójdu
Na wórješki, na jabluška,
Na te žolte křuški.Ty tam chójziš kózdy źeń,
Ja pak šesć raz za tyžeń,
Ty tam chójziš jězi dla,
Ja pak rědneg' źowča dla.Som sebě wozel rědne źowčo,
Nět mi njoco Žělaš.
Wóraš, kopaš njeumějo,
Pyšna rada chójzi.Ja sí za bogala přosym,
Njebjeř sebě teje,
Wóna njama ak jadne creje
Hyšćeř njejsu jeje.

41. Běda Jeruzalemej.

(Jórdan č. 2.)

Nad městom stoji jaden křawny mjac;
Ow tužny głos!

Spy měsće chójzi jaden mjeršnik; ow atd.

Nad Jeruzalem běda woła.
Běda, běda, luby Jeruzalem.
K wam přijdu wjelike njeměry,
Až kónje budu we křwě brojziš;
Spy njeměrach wjelike drogoší,
Až jadna maš bužo swyje gyle jěscé;
Ale jog' njebžo z měrom zjěscé,
Ale jej jo wyjnafske knechši budu wzyš.
Kamjeń na kamjenju njebžo wóstaš,
'Šykne se buže ze křwjū spylaš

A 'šykne se buče z pěskom změšaš.
 Chójzištej tam dwa człowiekia,
 Nad nim tak žałosnje płakaštej.
 Tak długko stej tam chójziłej,
 Až wynej stej obej groniłej:
 Běda, běda nama, běda nama!
 Ga přišla jo jadna swětla kula,
 Wzyła je jeju do tog' myrja.
 Alej alejuja!

42. Dopomjenki ze wšelakich pěsni.

(Přir. tudy č. 8, 10, 24, 31.)

Spoběgnuła jo malučka,
 Z kylebaškom kylebana,
 Na ruckoma jo znosowana.
 Tak wjelika ak jo narosła,
 Ned jo rědnemu zlubjona.
 Přede jsu gylecy chójžachu
 A přašali su se přašali,
 Žo ten Cundaroje nowy dwyr jo.
 Před tym tam stoj ta linda zelena,
 Spód njej tam seda žowcyščo,
 Šyjo te šanty žyžane,
 Wijo te wěnki rušane.
 Dwa jo tej šanta hušyla
 A dwa jo tej wěnka huwiła,
 Wěcej wyną z luboścami njemyžašo.
 How maš, ty luby, tej wěnka dwa,
 A ze mnu te reje rejuj
 A ze mnu te tanee zwyzuj!
 Dobru noc, žowča 'še gromaže,
 Wěcej mě wižeš njebužošo.
 Bužošo hyšće jaden raz,
 W rušanem wěnku žednje nic,
 A w cystem cepcu žerkatem.

43. Gyrjeńske gylecy.

(Pěsní Lěwicki na Górah.)

Přišli su raz gyrjeńske gylecy
 Do Brjazyna na rej.
 Por kusow su hurejwali,
 Ga groni jaden laps:
 Nět dejał byś jaden šnaps.

Za blido su se senuli,
 Tam su se mudrje rozgranjali:
 Co bužomy nět zachopíš?
 Ga 'comy sebje skopa kupíš!
 Wot Starika su jogo kupili,
 U Richtarjeje su jogo šlachtowali.
 Na to jo přišla Richtarka.
 Cakaj mój Jurko, ja juž 'cu
 'Šo hupowjedaš nanoju.
 'Ned su tog' skopa łapili,
 Přez gumno su z nim gnali,
 Imer ku Gyram py ščažce,
 Tak ako zakopowarje.
 Ten prěny žen jo njasł tu křej,
 Slez njog' stej dwa z tym skopom šlej.
 Ten stwyrtý jo jom' zaspivał,
 Ten pěty se jom' husmějo.
 Gaž su na Gyry přišli,
 Tu kyžu su 'ned předali
 Tomu Lěwicoje hujkoju,
 Tom' kyžecem handlarjeju.
 Jo denkował, bužo na njej zaslužyś,
 Kak mogał wyn se zamóliš?
 Kaž janog' žyda trefił jo,
 Jo ten jog' wjelgin hobšužil.

44. W jasoła kjarmuša.

(Pěsník Górnjeński Lěwicki.)

Lětosa kjarmušu
 'Šykno rědne wotběža,
 Ale doch na slědku
 Jo přišla prjed zwada.

Gromadu se zlězu
 'Še te muške we salu,
 Wyni se napiju,
 Škandal tam gytuju.

Dwa se popanuštej,
 Samy grimot tam by 'ned,
 Gercam stej bas zbiłej.
 Jo! to njej' žeden žiw.

Třuny hyšcer barce,
 Tomu basoj njejo nic.

Gerce sebě borce,
Až drogi jo ten lim.

Ze špy jago 'laku
Tog' gyřseg' złosnika.
Zas jo přišel do jšpy,
Stucku sebje ukazał.

Głos ten dej byś rědny,
Poł kwarta by za njen dał.

45. Kwět na Zionje.

Chwalony buži rědny kwět
Na tej gyryje Zionskej;
K tebě přidu 'šykne fromne.

Ty sy roža njebjaska,
Ty sy słyńco njebjasko.

Huzwylone, lubosne
Tam před wjele towzyntami.

Z twyjim swětlom huswčs mě,
Do zagrody 'cu ja chwataš,
Žož myj Jezus schowa se.
Duša, zwigň se sama k njebju,
Swětu dobru noc zawdaj!
Myjej wyce spłakujotej:

O ty tužna hutřoba,
O ty běla leluja!

46. Hopytanje lubego.

(Přir. Smol. č. 33.)

Žowčko wydu njasešo
We swyjej řáškej košulce,
Główku sebje głažašo,
Wčnašk sebje stajašo.

„Žins jen stajam slěny raz,
Wěc jog' stajaš njebudu!“
Rajtowa luby do dwyra
Na swójom kónju na brunem.

Myslašo, se myslašo,
'Co b'zo rědnej přegroniš.
Přegeoniš wyn jej słowje dwě:
Žo ja mojog' kónja stajeju?

Wjež ty jago do dwyra,
Do mojej groži noweje.
Owsa ty jom' nasyć dosć,
Wydy ty jom' nalij dosć.

Žowčko wjelgi płakašo,
Rucka se ji swěšašo
Wyt tych złotnych pjeršćenjow.

Wyn jich njej' dermo skrygował,
Wyn jo za nje wjele pjenjez dał.

Šesć žaset tych tolarjow
Jo wyn za jeje wěnjašk dał,
Šesć žaset tych tolarjow
Jo wyn za jeje pjeršćeń dał.

47. Božemje.

(Markus č. 60.)

Wóstaň strowa, lubka moja;	Wyn jo sto mil wóte mnjo,
„Chto wě, ga zas přijdu ja!	Doch myj šac přec wystanju!
Dobru noc ši zawdaš 'cu.	Gaž ja py tej gase 'du,
Spyznaj ty se z drugimi;	Obduj' mě chłodny wětř;
Lasnje, ja ši zabynu!“	Spomni na myje lubosći,
„„Zabynjoš ty mě, luby myj,	Spomni na myje wěrnostě;
Bog ši teke zabydno!	Což smej sebje groniłej,
Ga ty ku mnjo přijoš zas?““ —	„Šykno smej z wěru měniłej;
Ja drje budu zasej přiš,	Bělu tu ruku se zawdałej,
Gaž b'zo běla roža kwisć.	Złotny pjeršćeń se nawdałej.
Běla roža rozkwitła,	Dobru noc ši zawdaš 'cu;
Luby se domoj njepyra. . . .	Chто wě, ga ši přijdu zas!

48. Z lubym na pušu.

W chłodnem pylku křušowinka,
Spyd njeju stoj tam — jede — ryzy kynik,
Na tři nogi spydkowany,
Na tu stwyrtu — jedu — spódstřelony.

Stupaj žewčo z myjog' třmjenja
Do myjogo cołna;
'Cu ši přewjasć přez tu wódu,
Přez tu wódu nejdłumokšu.

Spósrjež teje wódy běstej,
Zwignu' se tam — jedo — sichey wětřik.
Cołnik chopi nawrošowaś,
Chopi žewčo — jedo — lejder wołaś.

O mě lejder, myjo byžko,
Gaby ja stawneg' — jede — lubeg' měla.
By mě přewjadł přez tu wódu,
Přez tu wódu nejdłumokšu!

Stupaj žewčo z myjog' coňa
 Na myjogo — jedy — kónja;
 'Cu ší přewjasć přez tu gylku,
 Přez tu gylku nejzeleńšu.

Pósrjež teje gylki běstej,
 Upytašej — jedy — nowe grody.
 Wo tych dej ta rědna chyjžiš,
 Slab'ne zamki wótamkajey,
 Piwko, winko nalěwajcy.

49. Co žada Bog wot nas.

Gaž bě okolo switanja,
 Duše te žechu z jich spanja.
 Wjele janželow za nimi žo,
 Te 'še běchu třuchže a njewjasołe.*)

Jadna ta běšo mjazy nimi,
 Ta tak wjasele spiwašo,
 Cłojekam gréchy wydawašo:
 Wydaj bog gréchy grěšnikoju,
 Nam grěšnikam a grěšnicam;
 To jo to bóže stwyrjenje.
 Glědajšo na te tešacki,
 Kak tam spyd gylym njebjom lětaju.

Wyne njewarju a njeseju,
 Wyne njepředu, nježělaju
 A do swyjich brožnjow njezgromaze,
 A doch je ten luby bog tak skub'jo.

A glědajšo na te lěluje,
 Kak wyne tam rědnje rozkwituju,
 Gyraški, dolaški pokřywaju,
 'So z tymi rědnymi kwětaškami.

Co 'co ten luby bog wyt nas rad měš,
 Co wyn 'co wyt nas rad slyšaš?
 Nic ako hutřobny wóscenaš;
 Ten 'co wyn wyt nas rad slyšaš,

Tu helu před nami twardo zamknus,
 Gaž my bužomy přawje huznaš
 Se za jogo kaznjami;
 Něto we bóžem mjenju amen!

*) Tuta strofa je podobna na Smol. str. 149.

50. Barwy.

Cerwjena, cerwjena 'šykna mója barwa,
 Cerwjene, cerwjene 'sykne móje mysli;
 Což cerwjene jo, to mě lube jo,
 Až mój luby, až mój luby flejsař jo.

Přispomnjenje. Dalše kaž pola Jórdana č. 27.

Žołta, žołta 'šykna mója barwa,
 Žołte, žołte 'sykne móje mysli;
 Což žołte jo, to mě lube jo,
 Až mój luby, až mój luby garbař jo.

Módra, módra 'šykna mója barwa,
 Módre, módre 'sykne móje mysli;
 Což módre jo, to mě lube jo,
 Až mój luby, až mój luby barwař jo.

Pisana, pisana 'šykna mója barwa,
 Pisane, pisane 'sykne móje mysli;
 Což pisane jo, to mě lube jo,
 Až mój luby, až mój luby mólař jo.

51. Ja njezabydnu!

Z Prjowoza wen ja hušegnu,
 Hyšći raz se hoglednu.
 Dobru noc a dobru noc!
 'Šykno rada zabyś 'cu
 Prjawozkich luži njebudu.

Přispomnjenje. W 2. strofje runje tak, jenož w poslednim rjadku „żowčow“ město „luži“; w 3. pak „gylcow“ a w 4. „mójog“ lubeg“.

52. Ubogi plejař.

(Přirun. Smoleř str. 74.)

W Budyšynje na gyrach
 Wjelike sněgi su,
 Spyd tymi sněgami
 Wjelike wody su.

Gyle mějašo lubku za wydu,
 Njamysašo k njej přez wydu.
 Lubka jomu swěšašo,
 Tak dlužko až ta swěcka njezgasnjašo.

Nět plejšo, myje běle ūsy,
Nad wydu zmawujšo.
Nět plějšo, myje běle nogi,
Ku gruntu, ku gruntu zenkujšo!

Stajšo nad nama dwa přuta
atd. z druheje pěsne.

53. Skóržba jadnego Strjažowskego gólea.

Prjawoz, we tebje njej' nic k namykanju,
Ako lutna polna ból.
Te góspodarje su wjelgin zlé
A ta słužba wjelgin šežka.
Gab' wono raz lěpjey bylo!
Ga přijzo to nalěto
A teke ta wjelika šopłos,
Ga musym ryś, až mě křebjat znoji.
Přijzom z ryša domoj,
A zasej musym na koryšco,
A žaden cart si njepřaša:
„Sy něco jědla abo njejsy!“

54. Wjasele w Popojeach.

W Popojeach jo derje byś;
Tam piju góley, tam piju žowča
Słodke wino!
Dajšo nam piš a wjasole byś
How kuždy cas!

Ja njem'gu žednje wjasoła byś;
Gaž luže spje, ja musym wachowaś
A tužna byś.

Weega ty, mója lubka, tak tužna sy?
Wšak móžoš ty groniš: „Luby, ty sy mój
A ja som twój!“

Dobru noc, a dobru noc;
Gluku ja si winšuju,
Dobru noc a dobru noc!

55. Žož rědne žowča su.

(Přir. Markus č. 62 a hornjoserbsku pěseň Smol. I, str. 114.)

Chtož 'co se 'swěše prolowaś,
Ten derbi se daś molowaś

Tak rědny běly cerwjeny,
Kaž lětko jo, kaž lětko jo,
Kaž 'swěše móda jo.

Na janej loži na wyże,
Tam som ja wjele pjenjez (tolari)
Za piwko winko zaplašíł,
Žož rědne su, žož rědne su,
Žož rědne žowča (gólice) su.

Tak gusto ak smej chójžilej,
Za rucki smej se wózyłej,
Tak wednjo tak tež nocy smej,
Žož rědne su, žož rědne su,
Žož rědne gylcy su.

Wyna ak roža leluja,*)
By wynia běla cerwjena,
Jej' hutřoba by stysnjona,
Gaž wynia źo, gaž wynia źo,
Gaž wynia wotejžo!

56. Mója pónižnosé.

Carne źosy, brune banty,
To jo mója pónižnosé.

Lažke słowka som jej dał,
Wjelgen lubo som ju měł.

Šokšic Tinka, ta z Gubinka!
Tu ja nejlubjej mam.

57. Šwarny rěznik.

(Pěsnił Lěwicki.)

Chtoga to ten flejšař jo,	Tam ga wón jo předawa,
Ak na srjedu šlachtujo,	August jomu pomoga.
Na stwórk se z tym měsom	Woni za nim su přašali,
Sam tam póra do města?	Z tymi cerwjonymi kragnami.—

*) We Wjerbnje: Wóna jo kaž roža leluja,
Ta rědna běla cerjena;
Jej' wutřoba jo stysnjona.
Gaž wóna źo, gaž wóna źo,
Gaž wóna wotejžo.

Tam deňať wišeš huběganja,
W přawem casu domoj jěša.
Chlož pó smě domoj žo,
Ten se lažko zablužio.

Nět bužotej wónej šlachtowaś;
August ten dej zabijaś,
Luis žaržy za hogon,
August ten ju štapašo.

Wón ten terpik teke ma,
Ak te swinje po'jesa,
A tym jěřnicam te rožki;
Sekerc ten ma twarcojski.

Wón tu tašu teke ma,
Ak te nože nutři ma,
Pón ma take ejgensku,
Funkelnou křabawu.

Łuknajreju se přawje njespodoba,
Až wón tych nožow njewóstřa.
Ak wón kſešo to deno huprojš,
'Šykno jom' se (z)brojašo.

58. Pólski kral na fryjach.

(Přir. Markus 55.)

We tom cyłem měsće
Žena cesna kněžna njej',
Ak ta formanowa Kaška.
Forman, luby formán!
Njekšeł ty mě nocowaś?
Ja drje kšeł sì nocowaś,
Gab ja mogał při Kaški spaś!
Wo pól nocы buwašo,
Móterka Kašku wołašo:
Stawaj, Kaška, stawaj!
Cas jo, Kaška, namšu hyś;
Cas jo, Kaška, wěnki wiś!

Móterka, njepytajšo wěnjaška,
Pytajšo libjej šěpcycka.
Ja som žinsa nocы spała
Pódla pólskeg' krala,
Pódla pólskeg' krala,
Pódla romskeg' kejžora.
Nět som rownož taka,
Ak te 'šykne druge su.
Rownož seo mě chowali
Do zěwěšich zamkow,
Do zěwěšich zamkow,
Do žasešich komorow.

59. Ja njejdū!

Ži ty před dwor na górkú,
Seyń tu głowku pód górkú,
Ži ty tam,
Lań se tam,
A njepřijž wěcej žednje k nam.

Co jo mě trjeba před dworam,
Gaž mam swóju lubku how,
We dworje,
We dworje,
We tej nowej komorje.

We tej bělej póstole,
Žož ja debu,
Žož ja musym,
Žinsa nocы spaś!

60. Wabjenje.

Kokot sejži na grjedach,
Šapaf paso wojce.
Sy ty mója ejgen lubka,
Ži a wroš te wojce!

Witře budu ja sama doma,
Prijž ty rědny ku mnjo,
Na worješki, na jabluška,
Na te žolte kruški.

61. Njeglucny luby.

(Variant.)

Luby husedla bruneg' kónja,
A rejtowašo nimjer do Dubjego,
W Rědnuskojc dwórje won zastašo,
A Rědnuskojc móterka jog tak huwita:
Witaj, witaj, Křišojski gólc!
Coga nam nowego přinjasł sy?
Nic njejsom wam přinjasł nowego,
Ja 'cu tu wašu Kitku měš.
Naša ta Kitka doma njej',
Wóna spód gólkú howsa grabjo,
Na tři dny jo se klěba brała,
A na noc wóna domoj njechójzi.
Luby hobroši bruneg' kónja,
A rejtowa nimjer spód gólkú:
Spomogaj Bog sí, ty rědne zowčo!
Sylic ty wjele nagrabala,
Ga 'cu ja sí pom'gaš zawězaš.
Bžez pomocy som nagrabala
A bžez pomocy budu zawězaš!
Luby hobroši bruneg' kónja
A rejtowa nimjer ku kjarcmaſce.
Kjarcmaſka, luba kjarcmaſka,
Žoga ta waša Anka jo?
Naša ta Anka doma njej',
Wóna jo wjelgen schórjeła,
Na třesi źeň jo humrjeła
A na šesty źeň jo zakopana.
Luby hobroši bruneg' kónja,
A rejtowa nimjer na kjarchob.
Tři raz ten kjarchob obrejtowa
A nadrejtowa swójeje lubki row.
Lubka ta o měrje lažašo
A lubky tak žałosnje plakašo.
Dobru noc, dobru noc, lubka mója,
Wěcej se wižeš njebužomej!

62. Stucka na kózoła. (Z Popoje.)

Ty sy našej ;: rěpje ból, ;:
Gaby ja ší zmakał,
Ušy by ší wotřezał,
A riš by ší zapłatał.

63. Wšelake hrónčka.

Wót Gubina do Grabina,
To su styri mile.

Lań se bliżej ku mnjo,
Njeskoro se stanjo.

Cerwjena kura, zeleny kokot,
Přismalone prose,
Kaka jo to se nam 'šaka
Barwa napyrała.

(Abo: Kaka to se kuli barwa,
Jo nam horažila.)

Njebjef sebě stareg' rapsa,
Ten ší imer za — grapsa:
Bjeť se lubjej młodeg' gólca,
Ten ší za noc přecej tlojca.

64. Wot dweju pochwalona. (Variant č. 27 mojeje zběrki I.)

W Prjawozu tak wjele rědnych gylcow atd.

Po stučcy „Tej drugej bližyś se njemóžašo“ spěva so:

„O měl ja kynika obsedlaneg',
Ze złotom, slobrom hobłozoneg';
Kšél ja rejtowaś z wjacorka,
Tu rownu drožku do Prjavoza atd.“

Na kóncu spěva so potom:

O njewěf, njewěf, rědne žowčo;
Wjele złych luži jo na swěše,
Až wyne nama tak zawiže,
Až myj se z wěru lubo mamej
A z wěru a z wěrnymi lubosćami.

65. Porokowanje.

Za našymi gumnami gercy graju,
Cerwjene zelene šwikajki maju.

Za našymi gumnami cerwjeny kał,
Ty sy pla našeje Anki spał.

66. Dodawki k Jórdanowej zběrcy.

K číslu 8: Rědne fidle.

Srzedź Jórdanoweje 2. a 3. strofy spěwa so w Gólkocach hišće:

Z gyle rědny kólik žedaś,
Damdalija, damdalija.

Coga nět z tym kólikom?
Damdalija.

Rědny sekerc gytowaś,
Damdalija atd.

K číslu 10: Fryjarje.

Srzedź 11. a 12. strofy spěvaju w Myšynje hišće:

Žoga Brjazynoje Krysta jo,
Mója luba nejrědnjejša?

A w 12. strofje dyrbi město: „złožujo“ rěkać: zwózujo, kaž w Myšynje so spěva.

K číslu 14: Žowčo a luby.

W Nowej Wsy spěvaju na kóncu dale:

A položyla joho do póstole:
„O lagní se a spi, mój nejžlubšy,
Njetrjebaš w kjaremje za blidom spaś.

'Cora sy se chwalił, až bogaty sy
A žinsa juž wižim, až bžez zeca sy.

A tola som sebě sí huglědała
A zle luže mě sí njekšě daś.“

K číslu 15: Žałowanje.

Strofa 9. spěva so w Nowej Wsy lěpje tak:

’Cu ja tam stojas spód dešća,
Žož ’šykne luže mimo du.

Dejm ja se z płackom znosowaś,
Až mě atd.

K číslu 23: Jogo 'co byš.

W Nowej Wsy spěvatej so srjedź 5. a 6. strofy hišče tutej rjadcy:

Šlej stej tam nimjer po luccce,
Nimjer až do noweje komorki.

K číslu 34: Dobra rada.

W strofje 4. spěva so w Nowej Wsy město němskeho „Warnuj se“:
„Hobijaj se“.

K číslu 35: Wjelgin luba.

W Kosobuzu spěva so za kóždymaj dwěmaj rjadkomaj přisnyk:
ura, ura, ura!

A na kóncu so přistaji:

Ja 'eu ju sebje tak wažyš,
Ako budu nejžlepzej wižeš.

Prawe wurjekowanje podobnych zynkow.

Podał *M. Hórník*.

W kóždej rěči su podobne zynki, kotrež dyrbja so we wuprajenju jasne jedyn wot druheho rozdželeć, zo by so wo někim prajić móhlo: wón prawje wurjekuje. Tuto prawe wurjekowanje je něšto druhe, dyžli spěšne wuprajenje samo na sebi lohko wuprajomých zynkow, n. př. džewjeć kré wokoło rokotoweho kefka; chcemy našemu młyńkej koło džewjećadžewjećdžesatrkró koło-wokoło wobłopatkować a zasy dokoła wokoło wotłopatkować a sebi rucy njewobžiwicojéći; sym so ze žiwicu wobžiwicowař atd. Tak je Serbej drje wobčežne němske „f“ a „pf“ rozdželeć (vor pfingsten, fünf pfropfe), abo tež „ng, nk“, „e, ö“, Němcej zasy naše ē — y, k — kh, é — dž.

Naše hornjoserbske wurjekowanje njetrjebam tudy wučić, khiba zo bych napominał, zo by so „č“ wšudže slabšo wuprajało dyžli „č“ : česać, čësla, čopły — čitać, čisło, čas.

Delnjoserbske pak je tež za nas hornich Serbow, kiž z wulkeho džéla palatalne „ł“ skaženje wuprajamy jako labial (kaž w abo u) a teho dla so ze srjedźnym (němskim l) spokojamy na měsće mjehkeho „l“ (l mouillé), kaž mamy tež hižo wjacy stow lět na spočatku sylbow po němsku skažene „kh“ za słowjanske a pola delnich Serbow hišče zdžeržane korjeńske „ch“ (khory —

chory). Delni Serbja činja rozdžel w rěči mjez twjerdym a mjehkim „ř“, kotrejuž prěniše za naše „r“ steji, dale mjez „š“ a „ś“ (na naše „ć“), „ž“ a „ź“ (za naše „dź“). Tola njeje trjeba dwoje „ř“ w pismje woznamjenić, dokelž so jótowanje samo zrozymja, kaž w našich sylbach: le, ge, he, che, ke.

Příklady za tajke prawe wurjekowanje delnjoserbskich zynkow namakach na papjercy w starym poněmskim prawopisu bjez titla a zawoda, kotruž je njeboh K. W. Broniš z Pricyna w lěće 1853 našemu K. A. Jenčej darił. Wone rěkaju přepisane takle.

kř (twjerde) a kř (mjehke). Naš křylc Křišow je kšél na křýso křutu sčinu křýs. Ptaški maju křidla, ale wjažy křydla.

př (tw.) a př (mjehke). Pjetř, ja sí prosym: zí přec a jěz twoje přusniki přez přepjeraňa. Kopřiwa smali, pšyca štapa. Ze přutow gótuj přudla, ze přěgacow křudy! Přeso a pšenici přestrjej na přětřik.

tř (tw.) a tř (m.) Naš bratř ten třesi raz jo swójej kmótře třošku třuckow (křuškow) dał. Wětř witře wjetšy buzo, ako zinsa. Wětř tu třawu třeso, to přoso młoši, a te kruški kloší.

š a ś (zmjećene sj.) Naša šota sejži w šamnej špje. Šykne šele ma měkke šělo, a jo abo šelc abo šelica. Šejc šyłkom šijo te škörnje, krajc (šlodař) te drasty gļu. Šen šybał prostych luži tori, lasnych se huboji. Naše šele jo šlo do šeleceje pastwy. Naš wósc jo młošc. Pjerwjej nokš ned buzo łokš.

ž a ž (zmjećene zj.) Žony a žowki žernuju ten lan. Žyto žeje te žnice, seno sekaju te secki. Kužde dobre žělo jo žurnu procu mělo. Žorawa žerjo žorawiny, zíšelc šnapa hužeńce. Žywa žyla ma křej, humarla juchu. Žiwy duch njebužo přece žywý duch. Žěza ma žeru, žerž ma rožk.

ł (palatal) l (lj). Kócka myšy łapa, a rada mloko lapa. Wół mócnje woła, law třaňje rycy. Te plowy maju płowu barwu, słomki żołtu. Lipa dajo łyko, jabłoń pak jabłuko. Gola jo góla, gaž njama daniž pjeňkow daniž gałuzow.

sé a šé. Jěsco, gósći; hyšći dosé mam měsa a kósći. Ten chłoščaty Šéepan přece mě wot pjaconych ščipjełów ščaboco. Chósć roséo (w) luce, ščanica pak (w) lanje. Kjarlišćo! wzej to zelišćo a chyś jo tomu kónišćoju!

Mjena spisowarjow,

kotriž su do VII. zwjazka Časopisa (1878—82) nastawki podawali.

Dučman Handrij, farař w Radworju:

Dodawk do słownika. XXXI, 39—46.

Dučman Pětr, dr. med. w Budyšinje:

Něsto z geologiskeho twara wokolnosće Budyšina. XXXI, 68.

Hórník Michał, farař w Budyšinje:

Jakub Ticinus a jeho ryčnica z l. 1679. XXXI, 9—15.

Delnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584. XXXI, 28—30.

Delnjoserbske słowa ze słownika H. Megisera. XXXI, 46—67.

„Wy“ z prädikatom w zdwórlowej ryči. XXXII, 67.

Hodžijski serbski rukopis. XXXII, 135.

Futurum z „du“. XXXIII, 47.

Towafstwo Pomocy za studowacych Serbow a jeho wustawki. XXXIII, 52—62.

Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zbliženje z delnjoserbskej. XXXIII, 155—164.

Delnjoserbske ludowe pěsnje. XXXIV, 13.

Pšeň wo wuherskej njevjesće. XXXIV, 113.

Dwě družbabskej rěci. XXXIV, 123.

Nekrolog wo M. Róli. XXXIV, 126.

Rukopis dr. Antona w Zhorjelu. XXXIV, 129.

Někotre varianty delnjoserbskich pěsni. XXXV, 15.

Rukopis Jana B. Junghänela. XXXIV, 52—58.

Prawe wurjekowanje podobnych zynkow. XXXV, 161.

(Wučahi z protokollow M. S. w kóždym lětniku.)

(Přispomnjenje.)

(Zapis sobustawow 1882.)

Jenč Karl August, farař w Palowje:

Pismowstwo a spisowarjo delnjołužiskich Serbow. XXXIII, 73—154.

Přehlad serbskeho pismowstwa na lěta 1876—80. XXXIV, 131—145.

(Zapis sobustawow 1878.)

Jórdan Hendrich, wučeř w Popojcach:

Delnjołužiske ludowe bajki. XXXII, 56—64.

Kósyk Mato, spisowař we Werbnje:

Grod w Błotach. XXXI, 21.

Nejmjenešy słowjanski narod. XXXI, 143—147.

Dwě delnjoserbskej pěsni. XXXII, 141.

Dwě delnjoserbskej pěsni. XXXIII, 45.

Spěwy a basnje. XXXIV, 8—11.

Přerada markgrofy Gera. XXXIV, 90—113.

Błudna njewěsta. XXXV, 12.

Pjeć delnjoserbskich basni. XXXV, 82—88.

Muka Ernst, dr., wyšši wučeř na gymnasiju w Budyšinje:

Frenceliana I. XXXIII, 36—44.

Ludowa pěseň z Rogowa. XXXIII, 170.

Frenceliana II. XXXIV, 69—78.

Frenceliana III. XXXIV, 117—121.

Rukopisne bјatowařske knigły. XXXV, 17—21.

Frenceliana IV, V, VI. XXXV, 22—52.

Delnjołužiske ludowe pěsni. XXXV, 113—161.

Nyčka J. B., wučeř w Essenje:

Porjedzenki a dodawki (słowniske). XXXI, 17—21.

Parczewski A. J., rěčnik w Kališu:

Přinoški k serbskej bibliografiji z měšćanskeje knihownje we Wrótsławju. XXXV, 73—77.

P. Emilija w Hodžízu:

Basni z młodostnych lět. XXXI, 23—25.

Pful K. Bohuwěr, dr. professor, w tu khwili w Njeswačidle:

Alberto regi Saxoniae — Jeho majestosći atd. XXXI, 26.

Wjeršpomazy. XXXI, 30.

Khwaleny budź Jezus Khryst. XXXI, 31.

Podželnik „šol“. XXXI, 32.

Někotre starše spěwy. XXXI, 34—39.

Něšto ze słowjanskeje stariny. XXXI, 73—101.

Słowo mjedwjedz. XXXI, 101—107.

Genitiv w negativnych sadach. XXXI, 107—115.

Europa abo Ewropa? XXXI, 115.

Słowo njewjesta. XXXI, 117—127.

Słowo njeboły. XXXI, 127—130.

Zběrka z nowinarja Dejki. XXXI, 130—134.

Z lěta 1772. XXXI, 134.

Člowjek a ryč. XXXII, 3—25.

Słowjan přenich časow. XXXII, 25—56.

Za spěšnjepisanje. XXXII, 64.

Někotre pomjenowanja. XXXII, 73—101.

Lokativ bjez předložki „we“. XXXII, 102—131.

Tupe wowcy. XXXII, 131.

Tři Seilerjowe pěsni. XXXII, 133.

Wukónčenje „dło“. XXXIII, 12.

Słowo „twerdy“. XXXIII, 14.

- Ljeba zynkow člowskeje ryče. XXXIII, 49.
 Wo našim futuriskim „du“. XXXIV, 11.
 Tři ballady. XXXIV, 81—90.
 Słowčko wo našich perfektach. XXXIV, 121.
 Hólc w nykusowym hrodźe. XXXV, 10.
 Słowjeso „epěć“ a „epiće“. XXXV, 13.
 Nastaće słowow „stonodlička“ a „pčola“. XXXV, 88.
 Za stary słowjesny system. XXXV, 89—113.
- Róla Michał, kapłan w Budyšinje (†):
 Pěsnje a pokhěruški z luda. XXXIII, 15—36.
- Rostok Michał, wučeř w Drječinje:
 Wukładowanje někotrych rostlinskich mjenow. XXXIV, 127;
 XXXV, 77—82.
- Wehla Jan, Radyserb, wyšši wučeř na Židowje:
 Klóšterske wothłosy. XXXI, 3—9.
 Njewjesty. XXXI, 136—143.
 Prolog. XXXII, 69—72.
 Swěrna mandželska. XXXIII, 3—6.
 Jank a Hanka. XXXIII, 6—11.
 Róže. XXXIV, 3—8.
 Džiwna róza. XXXV, 3—9.
- Wjelan Julius Eduard, farař w Slepom:
 K čemu stary zešedžiwi? XXXII, 66.
 Z anthropologiskeho zjězda w Barlinje. XXXIII, 164—170.

Porjedzenki.

Na str. 75 rjadk 22 ma w nastupanju zmylkow rěkać: Str. 607 r. 25 w čornotitulowanym exemplarje stoji słowo „warze“ z njeprawom w indeksu zmylkow, dokelž je w textu cyle prawje; tutón zmylk namaka so jenož we wrótsławskim exemplarje, hdźež je wopačne słowo „burze“ a hiše wopačnišo tutón znylk tež zapisany w porjedzenkach.

Na str. 113 rjadk 1 po „wurjekuju“ je tuta sada wupadnyła: Tež njebudzech tutón nastawk pisał, hdy by kritika wo dotalnym słowjesnym systemje so njepodała do popularneho pisma, kotryž so tež wot tajkich čita, kiž njewědža, zo su systemy disputabilna wěc.

Na str. 114 r. 16 čitaj 1—24, 25—29; str. 149, r. 2: člowješka; r. 8: jo; str. 152 r. 11: nawrašowaš.

NB. Druhe zmylki tuteho zwjazka njech česčeni čitarjo sami dobročiwje porjedza.

Dodawki sedmemu zwiazkowej Časopisa, pjeć lètnikow 1878—1882 wobsahowacy.

Pokazowař po woprijeću nastawkow.

A. Pěsnjefske džěla.

a) Wumjełske.

- Klôšterske wothłosy. Wot Jana Wehle. XXXI, 3—9.
 Grod w Błotach. Wot Mata Kósyka. XXXI, 21—23.
 Basni z młodostnych lět. Wot Emilije P. XXXI, 23—25.
 Alberto regi Saxoniae. Wot dr. Pfula. XXXI, 26—27.
 Khwaleny budź Jezus Khryst. Wot dr. Pfula. XXXI, 31.
 Někotre starše spěwy (wot H. Seilerja). XXXI, 34—39.
 Njewjesty. Wot J. Wehle. XXXI, 136—143.
 Nejmjeńši słowjanski narod. Wot M. Kósyka. XXXI, 143—147.
 K čemu stary zešedžiwi? Wot Wjelana. XXXII, 66.
 Prolog. Wot J. Wehle. XXXII, 69—72.
 Tři Seilerjowe pěsni. XXXII, 133.
 Swěrna mandželska. Wot J. Wehle. XXXIII, 3—6.
 Jank a Hanka. Wot J. Wehle. XXXIII, 6—11.
 Dwě delnjoserbskej pěsni. XXXII, 141.
 Dwě delnjoserbskej pěsni. Wot M. Kósyka. XXXIII, 45—47.
 Róže. Wot Radyserba (Wehle). XXXIV, 3—8.
 Spěwy a basnje. Wot M. Kósyka. XXXIV, 8—11.
 Tři ballady. Wot dr. Pfula. XXXIV, 81—90.
 Přerada markgrofy Gera. Wot M. Kósyka. XXXIV, 90—113.
 Dziwna róza. Wot Radyserba. XXXV, 3—9.
 Hóle w nykusowym hrodźe. Wot dr. Pfula. XXXV, 10.
 Bludna njewěsta. Wot M. Kósyka. XXXV, 12.
 Pjeć delnjoserbskich basni. Wot M. Kósyka. XXXV, 83—88.

b) Ludowe.

- Pěsni a pokhěrluški z luda. Wot M. Róle. XXXIII, 15—36.
 Ludowa pěseň z Rogowa. Wot dr. E. Muko. XXXIII, 170.
 Delnjoserbske ludowe pěsni. Wot M. Hórnika z rukop. B. Mar-kusa. XXXIV, 13—68.
 Pěseň wo wuherskej njewjesće. Wot M. Hórnika z rukop. B. Mar-kusa. XXXIV, 113—116.
 Někotre varianty delnjoserbskich pěsni. Wot M. Hórnika. XXXV, 15.
 Delnjołužiske ludowe pěsni. Wot dr. Muko. XXXV, 113—161.

B. Ryčespytné džěla.

- Porjedženki a dodawki (słowniske). Wot Nyčki. XXXI, 17—21.
 Wjeršpomazy. Wot dr. Pfula. XXXI, 30.
 Podzělník „šol“. Wot dr. Pfula. XXXI, 32.
 Dodawki do Słownika. Wot H. Dučmana. XXXI, 39—46.

Delnjoserbske słowa ze słownika H. Megisera. Wot M. Hórniaka. XXXI, 46—67.

Něšto ze słowjanskeje stariny. Wot dr. Pfula. XXXI, 73—101. Słowo mjedwiedź. Wot dr. Pfula. XXXI, 101—107.

Genitiv w negativnych sadach. Wot dr. Pfula. XXXI, 107—115.

Europa abo Ewropa? Wot dr. Pfula. XXXI, 115.

Słowo njewjesta. Wot dr. Pfula. XXXI, 117—127.

Słowo njeboly. Wot dr. Pfula. XXXI, 127—130.

Zběrka z nowinarja Dejki. Wot dr. Pfula. XXXI, 130—133.

Z lěta 1772 (z Jurija Möhna). Wot dr. Pfula. XXXI, 134.

Čłowjek a ryč. Wot dr. Pfula. XXXII, 3—25.

Słowjan prěnich časow. Wot dr. Pfula. XXXII, 25—56.

Delnjołužiske ludowe bajki (w podręcach). Wot H. Jórdana. XXXII, 56—64.

Za spěšnjepisanje. Wot dr. Pfula. XXXII, 64.

„Wy“ z prädikatom w dwórliwej ryči. Wot M. Hórniaka. XXXII, 67.

Někotre pomjenowanja. Wot dr. Pfula. XXXII, 73—101.

Lokativ bjez předložki „we“. Wot dr. Pfula. XXXII, 102—131.

Tupe wowcy. Wot dr. Pfula. XXXII, 131.

Wukónčenje „dło“. Wot dr. Pfula. XXXII, 12.

Słowo „twerdy“. Wot dr. Pfula. XXXII, 14.

Futurum z „du“. Wot M. Hórniaka. XXXII, 47.

Ličba zynkow čłowskeje ryče. Wot dr. Pfula. XXXII, 149.

Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zblízenje z delnjoserbskej. Wot M. Hórniaka. XXXIII, 155—164.

Wo našim futuriskim „du“. Wot dr. Pfula. XXXIV, 11.

Słowčko wo našich perfektach. Wot dr. Pfula. XXXIV, 121.

Dwě družbafskej rěci (w podręci). Wot M. Hórniaka. XXXIV, 123—125.

Słowjeso „cpěć“ abo „epić“. Wot dr. Pfula. XXXV, 13.

Nastaće słowow „stonodlička“ a „pčola“. Wot dr. Pfula. XXXV, 88.

Za stary słowjesny system. Wot dr. Pfula. XXXV, 89—113.

Prawe wurjekowanje podobnych zynkow. Wot M. Hórniaka. XXXV, 161.

C. Stawiznafske a literarnohistoriske džěla.

Jakub Ticinüs a jeho ryčnica z l. 1679. Wot M. Hórniaka. XXXI, 9—16.

Delnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584. Wot M. Hórniaka. XXXI, 28—30.

Hodžijski serbski rukopis. Wot M. Hórniaka. XXXII, 135—140.

Frenceliana I. Wot dr. Muki. XXXIII, 36—44.

Towafstwo Pomocy za studowacych Serbow. Wot M. Hórniaka. XXXIII, 52—62.

Pismowstwo a spisowarjo delnjołužiskich Serbow. Wot Jenča. XXXIII, 73—154.

Z anthropologiskeho zjězda w Barlinje. Wot Wjelana. XXXIII, 164—170.

- Frenceliana II. Wot dr. Muk. XXXIV, 69—78.
 Frenceliana III. Wot dr. Muk. XXXIV, 117—121.
 Rukopis dr. Antonia w Zhorjelu. Wot M. Hórniaka. XXXIV, 129.
 Přehlad serbskeho pismowstwa na l. 1876—80. Wot Jenča.
XXXIV, 131—145.
 Rukopisne bјatowafskie knigly. Wot dr. Muk. XXXV, 17—21.
 Frenceliana IV—VI. Wot dr. Muk. XXXV, 22—52.
 Rukopis Jana B. Junghänela. Wot M. Hórniaka. XXXV, 52—58.
 Přinoški k serbskej bibliografiji z měšćanskeje knihownje we Wrót-
 slawju. Wot A. J. Parczewskiego. XXXV, 73—77.

D. Přirodowědne džěla.

- Něšto z geologiskeho twara wokolnosće Budyšina. Wot dr. med.
 P. Dučmana. XXXI, 60—72.
 Wukładowanie někotrych rostlinskich mjenow. Wot M. Rostoka.
XXXIV, 128; XXXV, 77—82.

E. Nekrologi.

- (XXII.) Michał Róla. Wot M. Hórniaka. XXXIV, 126.

F. Maćične rozprawy.

- Wučahi z protokollow, zličbowanje w kóždym lětniku. — Zapis
 sobustawow (1878 a 1882). — Wustawki delnjołužiskeho serb-
 skeho wotrjada. — Přispomnjenje (přečiwo přiskodžerjam).
XXXIV, 124. — Wšelake wozjewjenja.

W o b s a h.

Džiwna róza. Bajka wot Radyserba	str. 3
Hóle w nykusowym hrodźe. Po bajcy wobdžěłał dr. Pfūl	" 10
Błudna njewěsta. Ballada wot M. Kósyka	" 12
Słowjese 'epē' abo 'epic'. Podał dr. Pfūl	" 13
Někotre varianty delnjoserbskich pěsni. Podawa M. Hórnik	" 15
Rukopisne bјatowafskie knigly. Podał dr. E. Muka	" 17
Frenceliana IV, V, VI. Podał dr. E. Muka	" 22
Rukopis Jana B. Junghänela. Podał M. Hórnik	" 52
Wučahi z protokollow M. S.	" 59
Zličbowanje M. S. w 35. lěće (1881)	" 63
Zapis sobustawow M. S.	" 65
Přinoški k serbskej bibliografiji z měšćanskeje knihownje we Wrót- slawju. Podał A. J. Parczewski	" 73
Wukładowanie někotrych rostlinskich mjenow. Podawa M. Rostok	" 77
Pjeć delnjoserbskich basni. Wot M. Kósyka	" 82
Nastače słowjew 'stouodlička' a 'pčola'. Podał dr. Pfūl	" 88
Za stary słowjesny system. Spisal dr. Pfūl	" 89
Delnjołužiske ludowe pěsni. Druha zběrka dr. E. Muk.	" 113
Prawe wurjekowanje podobnych zynkow. Podał M. Hórnik	" 161